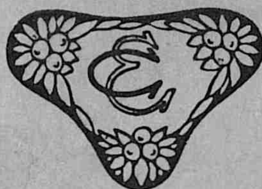
EDIȚIA II-a

GALA GALACTION

Scrisori către Simforoza

IN PAMANTUL FAGADUINȚEI

„CUGETAREA“ — BUCUREȘTI

Scrisori către Simforoza

GALA GALACTION

Scrisori către Simforoza

IN PĂMANTUL FAGĂDUINȚEI

EDITURA «CUGETAREA»
BUCUREŞTI IV, Str. Mătăsari 23

Pe Calea Mării

„IATA, NE SUIM IN IERUSALIM “

Am dorit să cercetez oraşul teocratic încă de pe când silabiseam Istoria Sacră... Oricât de slabă şi de imperfectă era învăţătura noastră catehetică de acum 30—40 de ani, se pare că tot era mai bună decât cea de azi. Copiii de altă dată ştiau mulţumitor istoria şi geografia Ţării Sfinte şi aveau pentru aceste obiecte o cucernică iubire... S'au schimbat vremurile, şi oamenii de subt vremuri s'au schimbat şi ei, cu copii cu tot.

Eu am rămas copil de moda veche. Am cugetat şi am poftit ani de zile — immobilizat de nevoile şi de sărăcia mea — ca prima mea călătorie să fie la Locurile Sfinte. Vor vedea alţii, Parisul, Viena sau Roma, tu trebue să vezi, mai întâi, Ierusalimul!

Când citiam istoria evangelică, sau când scrutam, în câte-un comentar, detaliile topografice, sau când aveam în faţa mea harta Ierusalimului, ori icoana lui, mă întrebam cu tristă şi dornică nerăbdare:

Când va veni ziua cea fără pereche a suirii mele în Ierusalim?

In timpul de faţă şi ţinând seama de ideile, de curentele, de gusturile şi de pasiunile concetăţenilor mei, dorul meu să văd Cetatea Sfântă este un straniu anachronism... Aveau asemenea dor părinţii noştri, moşii, strămoşii pravoslavnici, al căror ideal era să facă o călătorie ca aceasta şi să se învrednicească să sărute lespedea de la Mormântul Domnului. Dar astăzi! când Occidentul e plin de oraşe încântătoare, de localităţi balneare, climaterice şi mai cu seamă de teatre, de hippodroame şi de gymnasii ale Venerei-Astarte!...

Ce e de făcut!... Aceasta nu este singura nepotrivire dintre mine şi lumea în care trăesc. Multă vreme, eu am rămas cu dorul Ierusalimului, iar amicii şi concetăţenii mei cu desfătările lor din Occident.

O zi, însă, a venit şi cu ea zorii îndeplinirilor... Subt împrejurările politico-bisericeşti, create de războiul universal, Biserica românească a început să fie dorită de surorile ei din Orient, întocmai ca pe vremea voevozilor noştri, mai vechi ca Petru cel Mare şi ca ridicarea Rusiei. Fraţii noştri din Orient se întorc cu inima către noi. Nu putem să rămânem nesimţitori... Fericitul Patriarh al Ierusalimului a cercetat

deunăzi ţara noastră şi a rămas înţeles că această înnaltă vizită nu poate să fie un episod stingher...

Ni se deschid iar cărări către Locurile Sfinte, măcar că altele decât odinioară. Şi, neapărat, înfăţişătorii Bisericii naţionale sau delegaţii ei vor fi cei dintâi pelerini. Lucrurile s'au precizat zi cu zi şi o comisiune oficială a fost aleasă ca să plece la Ierusalim şi să desbată câteva cestiuni importante, pentru viitorul legăturilor frăţeşti reînflorite.

Nu făceam parte din comisiune, dar aveam în ea prieteni buni, bucuroşi de tovărăşia mea pe drum şi în Ţara Sfântă. Voi merge şi eu cu aceşti prieteni! Era o vajnică hotărâre, pornită ca un torent, din coasta unor stăvilare doborâte, după ani de sporire şi de nerăbdare!

Uimitoarele şi radicalele prefaceri aduse de războiul universal au dat Ţării-Sfinte noi puteri de chemare şi de iluminare. Declaraţia Balfour — acest document de câteva rânduri — pare o imensă piramidă demarcativă, între epocă şi epocă... Toată lumea priveşte azi spre Canaan... Ierusalimul, oraşul de trei ori sfânt — pentru Evrei, pentru Creştini şi pentru Musulmani — oraşul bătrân de trei mii de ani se simte încă odată tânăr, ca în zilele Regelui David!

Probleme uriaşe, probleme grele ca tăl-

pile Ierusalimului, probleme milenare se ridică azi în cerul Palestinei, odată cu aburii Mării Mediterane! De jur împrejurul pământului, dorul Sionului face să palpite inima lui Israel. Dar focul cel nou cuprinde şi inimi până aci îngheţate sau indiferente. Unii urând, alţii iubind, toţi privesc cu încordare spre plaiurile străvechi, unde Iacob începe să-şi înfigă noile sale corturi... Din toate părţile lumii, pornesc pelerinii — amici, duşmani sau simpli curioşi — ca să vază, cu ochii lor, grădinile din Rişon-le-Zion şi pădurile de eucalyptus de pe ţărmii Iordanului... Ca în vremurile biblice ale celor două Testamente, Sionul străluceşte subjugător la orizonul popoarelor : „Ridică-te şi străluceşte ! Căci lumina ta irumpe şi gloria Celui Prea Innalt s'a ridicat peste tine. Căci întunericul acoperea pământul şi o grea întunecime popoarele. Dar deasupra ta înnălţa-se-va Domnul şi mărirea lui te va înfăşura. Neamurile vor călători spre lumina ta şi regii către claritatea aurorei tale!..." (Isaia 60, 1—3).

Ori cât de streini am fi de Biblie şi Biblia de noi şi ori cât de bizară ni s'ar părea această ideologie, sântem constrânşi să ne spălăm de ignoranţa noastră şi să ne strângem capul între palme, ca la o încâlcită problemă de algebră. Marea idee sionistă nu poate să treacă pe lângă noi

fără să ne mişte, odată ce avem în ţară atâtea neînţelegeri şi atâtea discuţiuni pro şi anti-evreeşti.

Orice duşman al Evreilor ca şi orice amic al lor, dacă este om întreg şi de bună credinţă, este dator să studieze ideologia sionistă. Iar o călătorie în Palestina face, din acest punct de vedere, cât o bibliotecă întreagă.

PE VAPORUL „DACIA“

16 Aprilie 1926. — „Nu e pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se nimereşte...“ In ultimul moment, comisiunea oficială, care trebuia să plece la Ierusalim, e nevoită să-şi amâne plecarea. Prezidentul ei a căzut greu bolnav şi proectata călătorie a trecut dincolo de orizonul preciziunilor!

Eu n'am nici o obligaţie oficială. Pot să plec, sau pot să rămân, fără nici o răspundere şi nici un risc... Dar m'am obicinuit cu ideea că voi pleca, mi-am pregătit documentele de drum şi am ipotecat recoltele mele literare, pe câţiva ani de aci înnainte!...

Cu ajutorul lui Iisus Christos!... Mă duc să văd ţara lui şi să mă închin la mormântul lui! In ziua de 15 Aprilie, fac ultimele pregătiri, îmi iau ziua bună de la prieteni şi aştept să se apropie miezulnopţei, când porneşte trenul spre Constanţa. In locul tovarăşilor de călătorie, pe cari nu-i mai am, Dumnezeu mi-a trimis

alţii. Soţii Isachie, fiii mei duhovniceşti, merg cu mine.

Ştiu desăvârşit de bine că aici pe pământ nu avem cetate stătătoare. (Evrei 13, 14). Ştiu că sânt, în această lume oarbă, trecător şi de o zi!... Gândul supremului exod, al definitivei despărţiri, este pâinea mea cea de toate zilele... Cu toate acestea, când ai copii, un văl de slăbiciune coboară pe panoplia convingerilor tale, făurite în arsenalul Sf. Pavel!... Smolit la faţă şi cu inima în freamăt, îmbrăţişez pe bieţii mei copii, în clipa despărţirii... Dacă voinţa şi mila Celui Atotputernic ordonă să ne revedem, ne vom revedea, chiar şi când o fi să trec printr'un naufragiu...

In această împrejurare şi în altele la fel cu ea, durerea mea e una singură: Că nu pot să transfuzez acestor copii toată substanţa idealismului meu creştin şi toată încredinţarea mea despre netrebnicia vieţii pământeşti...

Amicii Isachie sânt în vagon şi mi-au păstrat un loc. Plecăm, subt semnul biruitoarei Cruci!... Până la podul de la Cernavoda, orele trec confuze, nici în somn, nici în veghe, şi stăpânite de tristeţe... La Cernavoda, se luminează de ziuă... Va fi zi clară, dar friguroasă şi cu slabe podoabe de primăvară...

In Constanţa toate se petrec cu bine, deşi cu mare întârziere. Vaporul „Dacia“

odihneşte lângă cheu, adăstându-şi poverile şi călătorii. Aşteptăm câteva ore, călări pe bagaje, cercetarea vamală. Cheul e plin de emigranţi. Sânt oameni din câteva ţări, cari fac solemna călătorie de înnapoere în pământul strămoşesc. Sânt Evrei tineri, bărbaţi şi femei, chemaţi spre miazăzi de marea taină a destinului lui Israel...

Ne vine rândul. Deschid ieftenele mele boccele, arăt documentele şi urc pe vapor. Slavă ţie, Doamne! Primul capitol s'a sfârşit.

Vaporul „Dacia" a ieşit de curând, primenit şi reîntinerit, din şantierele noastre. Alb ca laptele, măturat şi spălat, ţi se înfăţişează primitor şi gazdă vrednică de încredere. Ca spor de conjonctură favorabilă, comandorul Negru e un simpatic portret din albumul meu de la Mangalia.

Călătorii de clasa I şi II nu sânt prea mulţi. Personalul de serviciu mă instalează într'o cabină cu două paturi, dar fără nici un tovarăş. Prin două ferestre rotunde, cu geam gros de cristal, răzbate în cabină jocul sclipirilor mării.

Imbarcarea ţine încă o oră... In cele din urmă, punţile se ridică, batistele încep să se zbată, pe cheu şi pe vapor, ca nişte porumbei captivi, şi manevra ieşirii din port începe laborioasă şi precautăb.

Dorinţa de pe plaja Mangaliei prinde să se îndeplinească... Intrebările pe cari le

puneam mării cu sălbi de spumă şi viitorului cu lacăte de mister, iată că şi-au găsit răspuns ! Voi trece prin dreptul prizăritei burgade, în această seară de ametistă, subt luna în creştere, însoţitoarea nopţilor noastre, până la ţărmul Iudeei !...

Lăsăm în urmă portul, lăsăm Constanţa şi ne depărtăm de ţărm. Evoluţia serei se sfârşeşte într'un iezer de purpură... Stau minute lungi, rezimat de grilajul covertei, cu ochii şi cu sufletul călător în cărările amurgului... Ridic mâna dreaptă deasupra barierilor negre şi roşii, cari închid în ele patria pământească şi pe copii, şi-i binecuvintez în numele şi cu puterea lui Iisus Christos !...

De aci înnainte, patria e acest vapor cu nume simbolic, copiii stau în perdelele inimii, şi noi suspendăm între cer şi apă... Innaintea vaporului, care-şi tae cale în marea calmă, luna pare a fi o torţă aprinsă pentru noi...

Intrăm în viaţa şi în regulele cele noi... Un matelot apare pe covertă cu o tavă de aramă şi bate în ea ca într'o daira. Este semnalul de masă... Dar sînt prea obosit, prea risipit, incapabil să spun dacă mi-e foame sau nu şi trec prin sala de mâncare fără entusiasm... Am observat, în zilele următoare, că bucătăria depe vaporul „Dacia" e vrednică de odele unui poet cu stomac

excelent... In seara aceasta, însă, m'am grăbit să cobor în cabină.

Avem înnnintea noastră cinci nopţi şi trei zile de călătorie pe mare şi trebue să trecem prin patru zone oceanice: Marea Neagră, Marmara, Arhipelagul şi Mediterana.

Mâine de dimineaţă sântem la porţile Bosforului.

BOSFORUL SE ASCUNDE IN CEAŢĂ!

17 Aprilie (Sâmbătă). — Aşteptarea şi nădejdiile noastre, înnainte de a ajunge Bosforul, trec printr'o dezamăgire!... Intre orele 7 şi 9 dimineaţa, o ceaţă deasă încetinează mersul vaporului... Stâncile strâmtorii trebue să fie în apropiere. Semnale stăruitoare — mugete cari vin din Europa, bubuituri de tun cari vin din Asia—ne îndeamnă la vigilenţă... Innaintăm cu precauţiune.

Cobor în cabină şi scriu celor de acasă o scrisoare, pe care voi preda-o, în Bosfor, poştei noastre de pe vasul „Impăratul Traian". Ceaţa începe să se sfâşie. Privesc prin fereastră. Un mal mohorât se arată pe stânga. E Asia! Configuraţie abruptă. Ziduri rotunde. Foste cetăţi, azi demantelate... Ies pe covertă.

Două faruri, unul în Asia, altul în Europa, stau faţă în faţă. Dealurile din Asia sânt îmbrăcate; cele din Europa sânt goale, pietroase şi cu nu ştiu ce vine verzi-al-

bastre în măruntaele lor. Jos, pe linia mării, se ghemuesc sate de pescari. O mânăstire de dervişi se arată pe stânga, sus în pletele unui deal.

Ne apropiem de ţărmul asiatic şi oprim în faţa Cavakului. Este o haltă obligatorie pentru controlul sanitar. Prin ceaţa persistentă răzbate un vis auriu şi dulce... Aşteptăm destul de mult până ce autorităţile turceşti îşi fac datoria. Privim Anatoli-Cavak şi ni se pare că privim peisagiul dintr'o icoană byzantină.

Deasupra stă colţuroasă fosta cetate genoveză. Câţiva brazi rigizi cresc ici şi colo. Printre ei, stau case cu acoperişuri roşii, iar prin tot peisagiul trec în zig-zag câteva poteci albe ca varul...

Dar alături de acest fond de icoană, iată detalii din altă religie şi din altă lume: Două geamii înţeapă perspectiva cu pintenii lor albi. Dincolo de cheile Bosforului, ceaţa stăpâneşte deasupra Mării Negre, ca un zid de omăt. Pe dealuri se desluşesc din ce în ce mai bine farurile mari şi mici, candelele Bosforului.

Aci, pe ţărmul asiatic, deasupra caselor de lemn, în faldurii flamurei roşii, pluteşte, la adierea vântului, simbolul lumii musulmane—semiluna. Se apropie barca de control. Ciudată surpriză!... Funcţionarii turci poartă, în locul fesului secular, şepci de formă rusească!

Plecăm. Pe malul european, faţă în faţă cu Cavakul, stă Buiucdere. Deasupra caselor, adunate pe ţărm ca un stol de pescăruşi, se ridică pante pline de brazi, de cipreşi şi de acei copaci cu înfăţişare de umbrelă, cari dau atâta graţie acestor vechi linii byzantine.

Ne îndreptăm spre Therapia, orăşelul vilelor străjuite de grădini, locul de vilegiatură al diplomaţilor şi al elitei musulmane, un fel de Sinaia Stambulului, dar cu adaosul oglinzilor mării... Generalul doctor Popescu, medicul vasului nostru, stă binevoitor lângă mine şi mă ajută să pun ordine, numiri şi detalii, în această răpitoare năvală de privlişti a celor două ţărmuri. In Europa, subt o sprânceană de pădure se iveşte un apeduct din apusele vremuri romano-byzantine... Therapia e un complex de terase de marmură, de palate ascunse subt umbrelele pinilor şi de grădini suspendate.

După Therapia, vine Ienikeoi; după Ienikeoi, Rumelihissar... In faţa lor, pe malul asiatic ni se desluşesc, subt vălul trandafiriu al ceţei, Beicos, cu chioşcul lui Mehmed Ali-Paşa, Kedivul Egiptului, şi Paşa-Bagce.

Rumelihissar e un măreţ castel cu turnuri crenelate, iar lângă el înfloreşte vestitul Roberts-College, institut pedagogic american... O soartă extraordinară a tuturor acestor dealuri, coaste şi castele, cari au

văzut perindându-se, în cuiburile lor, toate neamurile de vulturi şi din toate colţurile cerului!

Trecem de Bebek, de Arnautkeoi, de Ortakeoi... Dincolo în Asia, se perindează în faţa noastră: Canlidia, Anatolihissar, Cinghelkeoi... De pretutindeni ne prididesc case cenuşii de lemn, cu acoperiş de ţiglă, cipreşi întunecoşi şi palate de marmoră... Ciceronele meu îmi detaliază: Palatul Apelor Dulci din Asia, Palatul Beylerbey, unde a fost găzduită Impărăteasa Eugenia şi unde şi-a sfârşit zilele Abdul-Hamid, Palatul Bebek, unde se întruneau diplomaţii... Dar ce folos! Toate aceste apariţii arhitectonice trec peste mine şi peste caetul meu de note ca nişte uriaşe păsări necunoscute, pe cari poate nu le voi privi de aproape niciodată!

Ne apropiem de Pera şi de Scutari. Cerul Bosforului e o boltă fumegândă şi feeria ţărmurilor lui se stinge ca prin puterea unui vrăjitor răutăcios. Pe apele clătinate şi plumburii ni se arată turnul lui Leandru... Apoi deodată, din coasta Stambulului, profilul august al Sfintei Sofii! cenuşiu şi sever, ca profilul unei matroane văduve...

Minarete, frunţi de moschee, ziduri cari strâng în ele foste raiuri pământeşti: podoabele şi trufia unei lumi muribunde pe aceste ţărmuri — martore atâtor decese is-

torice! — toate, toate acestea apar şi dispar în fumăria roşie a acestei zile de pâclă.

Vedem, prin sitele văzduhului cenuşiu, ruinele Ceraganului, fostul parlament, subt Medmed V, vedem Dolma-Bagce şi zeci de minarete, lângă oglinzile de plumb...

Mai vedem, într'o grădină în pantă, înconjurată cu ziduri duble, Ildiz-Kioşcul lui Abdul-Hamid şi undeva, mai sus, palatul ridicat întru cinstea lui Wilhelm II...

Ne oprim în mijlocul Bosforului, cu pupa spre Asia, cu prora spre Europa. Privim, spre apus, Stambulul şi Galata, iar spre răsărit: Scutari şi Haidar-Paşa, cu gara, cu cazărmile şi cu facultatea lui de medicină.

IN FAŢA STAMBULULUI

Stăm în mijlocul Bosforului, între Serai-Burnu şi Haidar Paşa. In ceaţa opalină care îmbracă Stambulul transpar siluetele marilor moschee şi columnele minaretelor. Turnul Galata se vede vag, mai mult din cap decât din picioare, şi pare o necrezută apariţie din arhitectura poveştilor orientale. In spatele nostru casele din Scutari, toate de lemn şi negre-cenuşii, au toate capişoane roşii şi par atât de fragile încât le-ai lua mai curând drept colecţia de jucării a unui copil cu predispoziţii tehnice, de cât drept un cartier serios. In jurul vasului nostru, în apele negre-verzi, evoluiază, viorii, albicioase şi roşioare, sutimi de meduze, mari şi mici.

Se apropie de noi o şalupă cu tricolorul românesc. E dela vaporul *Traian*, care staţionează aproape de cheul Galatei şi care se înapoiază la Constanţa. Alb ca şi vaporul *Dacia*, se distinge uşor dintre celelalte vase, venite din toată lumea. In-

credinţez funcţionarilor români scrisoarea mea, cu mulţumirea inevitabilă că deşi departe de hotarele patriei, totuşi puterile ei şi mijloacele ei îţi stau la îndemână şi aici.

Amicul Isachie, mai fericit de cât mine, îşi aşează gherghetul profesional, îşi scoate culorile şi penelul şi încearcă să prindă profilul pe care ni-l oferă Serai-Burnu şi intrarea Cornului-de-Aur. Cerul este mereu un cort de in şi de cânepă, cu petice de hermină, cari spânzură printre minarete. Cornul-de-Aur se pierde în fumăria universală şi numele Eyub, rostit împreajma noastră, ne învălue o clipă cu vraja şi cu feeriile lui Pierre Loti.

Aproape de linia mării, promontoriul, — deasupra căruia se înnalţă, fantomale, moscheea lui Ahmed, Sfânta Sophia şi Sfânta Irina, — ne înfăţişează o grădină înclinată şi un amestec de clădiri şi de cupole, rezimate pe ziduri puternice. Este parcul vechiului Serai şi încurcatul edificiu în care oblăduiau vechii sultani, zis şi palatul Top-Capu, astăzi un labirint de amintiri istorice, de odoare şi de chioşcuri.

Sfânta Sophia, cu patru minarete, se distinge de Moscheea lui Ahmed care are şase. Sultanul Ahmed a avut nobila ambiţie să ridice un locaş de închinăciune care să întreacă pe al lui Justinian şi pe lângă aceasta să aibă şase minarete ca moscheea Kaaba din Meca. Credincioşii lui Alah l-au admis

în primul punct, dar i-au stat împotrivă în punctul al doilea: Moscheea ta nu poate să aibă şease minarete! Numai cea din Meca are şase. Atunci Sultanul Ahmed a poruncit să adaoge moscheei din Kaaba încă un minaret, ca să aibă şapte.

Sfânta Irina n'a fost niciodată moschee, ci a fost făcută paznică trofeelor turceşti; azi e un fel de museu militar. Este străvechea basilică în care Impăratul Teodosie a adunat conciliul al doilea ecumenic şi în care Sf. Grigorie de Nazianz a rostit vestitul lui cuvânt de adio...

Spre Răsărit şi Miază-zi, prin zaimful ai cărui ciucuri se înnecă în Bosfor, se conturează ţărmul asiatic, dominat de năpraznice siluete arhitectonice. Sânt cazărmi, şcoli şi gara Haidar Paşa, începutul liniei ferate din Asia.

Popasul ţine câteva ceasuri. Avem vreme să prânzim în sofrageria noastră, prin ale cărei ferestre deschise privim două continente. După masă, ne suim în salon, unde ne aşteaptă cafelele... Deasupra scărei, în faţa noastră, este zugrăvită „Dacia", patroana vasului, o fată cu ochi sălbatici, zmulsă din pădurile ei şi constrânsă să păzească nu ştiu ce vagă poartă de cetate... E o clipă de pulverizare sufletească şi de vis... Prind, prin fereastra salonului, profilul trandafiriu al basilicei Sf. Irina. Ştiu, în pâcla ceasului de faţă şi mai cu seamă

în pâcla istoriei — cum se risipeşte Stambulul şi zilele lui de altădată... Câte suspine româneşti au murit între aceste ziduri, în largul nostru trecut de umilinţă şi de vasalitate turcească !... Ieniciri, cadâne, principi şi robi de rând, ridicaţi de la sânul ţărilor române, au umplut cu plânsul şi cu blestemele lor aceste ţărmuri trufaşe!

Stăm în Bosforul împărătesc, subt culorile ţării noastre, şi gândim înduioşaţi şi cucernici: Dumnezeu rabdă mult, dar operele răbdării sale pun în mirare pe îngeri şi pe oameni!... Cât de mult ni se pare de la Constantin Brâncoveanu până azi!... Cum s'a surpat cuibul vulturilor şi cum le-a scăzut norocul pe pământ!...

Sorbim cafele, ascultăm pe Carusso şi visăm... In faţa Galatei, stă ancorat mândrul nostru vapor „Traian". Aci, în dreptul Sfintei Sophii, poposeşte vaporul „Dacia". Sântem azi naţiune independentă, putere militară, ţară biruitoare!... Nu mai sântem slugile de altădată!... O, Doamne, când vom ajunge să merităm milele şi dărnicia ta!

Ies din salon în pridvoarele albe şi mă plimb până la plecarea vaporului... Nu este nici o perspectivă de clarificare. Din potrivă, cerul cade şi mai greu, şi mai plumburiu pe moscheele Stambulului şi un vânt rece încreţeşte Bosforul. Vasul se clatină. Ancora e trasă dela fund şi plecăm. Trecem lin pe lângă fruntea Stambulului

şi numărăm încă odată minaretele paznice... O clădire vastă şi galbenă, cu pilaştri albi, stă chiar deasupra apelor... Are aerul unui spital. Este spitalul Giul-Hane.

SEARA, PE MARMARA

Până a nu porni din dreptul Sfintei Sophii, vedem un tren, — gălăgios, profan şi aidoma cu orice alt tren, — care trece pe subt profilul august şi aleargă spre gara Sirkegi... Un tren pe subt basilica lui Justinian, un tren care a răşluit din grădinile şi din chioşcurile Vechiului Serai!... Ce amestec de noţiuni, de epoce istorice şi de lumi disparate! Stambulul întreg înfăţişează, din vârful moscheelor sale, până în fundul vechilor morminte, contimporane cu Erodot, această paradoxală juxtapunere şi această interpenetrare...

Toată această coastă, pe lângă care trecem, de la Serai-Burnu până la Cele Şapte Turnuri, este un museu de amintiri, de vechi biserici transformate, de palate cu temelii bizantine, de rămăşiţe glorioase, pe cari literele arabe se bat cu vechile inscripţii eline şi latine...

Lângă litoralul asiatic, se ridică din marea vânătă Insulele Principilor... Le vedem de

departe şi nu putem să identificăm nimic din amintirile şi din informaţiile noastre de ultima oră. Ştim că şi pe ele valurile Istoriei au aruncat evenimente, drame, lacrimi şi sânge tot atât cât marea — spume şi talazuri. Câte mânăstiri ridicate şi dărâmate, câţi împăraţi orbiţi şi deportaţi, câte împărătese puse subt zăbrele! Sfinţii Bisericii Ortodoxe Ignatie şi Metodie au trecut şi ei, cu slavă, prin aceste insule ale silniciei şi ale martiriului!

Dar, iată, trecem prin dreptul castelului Iedi-Cule, adică Şapte-Turnuri. Aici amintirile noastre sânt mai intime şi mai dureroase... Constantin Brâncoveanu şi familia lui au fost aduşi aici, ţinuţi câtva timp închişi şi apoi măcelăriţi. Naivul cântăreţ popular spune în cântecul său:

Şi mergea
De-i închidea
La Stambul cetate-tare,
Ce se înnalţă lângă mare.

Privesc mult în urmă la Stambulul care se micşorează şi se distramă în ceaţă. Am lăsat pe coasta europeană Macrikeoi şi San Stefano şi pătrundem adânc în lacul Marmara. A început un vânt rece şi mă adăpostesc subt scara care duce deasupra, la postul de observaţie şi de comandă. E ora trei şi un sfert după amiază, dar lumea

e tulbure şi tristă, ca la apropierea unei seri furtunoase.

Plutim mai mult pe lângă ţărmul european, cel plin de atâtea amintiri clasice. Cugetăm că pe aceste ape noi întâlnim şi încrucişăm atâtea corăbii din veacurile grecoromane, atâtea expediţii celebre, atâţia generali încununaţi de istorie!...

Sântem în mijlocul lacului, subt umbra norilor de plumb, dar departe, pe Marmara, sânt petece de soare. Vântul plesneşte şi miorlăe în jurul nostru. Vaporul merge cu el în piept. Doamne, domoleşte puterea vântului!...

Ţărmii lacului, inegali, colţuroşi, vineţi, se văd, la mare depărtare, subt bolţile livide. Innaintea vaporului, marea se întinde, încreţită şi spălăcită. Din văzduhul frământat de vânt încep să se cearnă puzderii umede. In Asia, subt pologurile zării se întind capricioase catene muntoase.

La ora ceaiului, ne regăsim cu toţii în sofragerie. Este o impresie şi ciudată şi plăcută, să împleteşti atâtea lucruri noi şi vechi — marea, Stambulul, cucerirea turcească şi pe coloniştii greci cari populară Pontul Euxin — cu această continuitate de viaţă urbană, cu ore regulate, de pe vaporul nostru... Intârziem lângă ceştile golite, ascultăm trepidarea surdă a vaporului şi privim căderea serei.

E ora şapte. Ne apropiem de Dardanele.

Asia vine spre noi, colţuroasă, neagră şi învăluită în neguri reci. Clarităţi palide, aproape mortuare, mai alunecă spre apus şi spre sud. Din cer pogoară deasupra Asiei nişte trâmbe fumurii, cari se târăsc pe vârfurile ei stâncoase şi porumbace. Din adâncul acestei perspective, clipeşte ochiul unui far. Ce punct o fi?

Europa vine către Asia tot subt forma unei catene de plumb, dar cerul de deasupra are brazde alburii şi galbene, iar marea poartă în faţă un vis argintiu care se stinge încet.

Pe când cinam (8-9) am trecut pe lângă farul Hora... Noaptea e definitiv stăpână pe lacul Marmara. Sus, în salon, maeştrii cântecului italian înviază, din nou — sonori şi puternici ca aievea! — dintr'un dulăpior elegant, aşezat pe o masă...

Dar pe când noi oscilăm cu gândurile între Italia muzicală şi Dardanele, iată că afară cerul îşi aruncă broboadele şi luna urcă pe trepte de catifea!... Alergăm pe covertă şi privim, deasupra noastră, cum se îndeplinesc eternele porunci! Grebla Orionului se lasă în jos, odată cu nourii demobilizaţi... Vântul, care continuă puternic, mătură, adânceşte şi clarifică văzduhul. Stelele ard a sărbătoare! In vârful tăriei se învârteşte Carul-Mare. Cassiopea străluceşte deasupra Europei...

E o noapte într'adevăr orientală. Nu-

mai vântul acesta ne face să rămânem vigilenţi în paltoanele noastre şi să îndesăm căciulile pe urechi.

Comandorul Negru — amabil fără scăzământ, tot timpul — ne invită în cabina radiotelefonică să ascultăm pe vreunul din cântăreţii cari se produc, în acest moment, în Europa... Ascult, câteva minute, un crâmpei de operetă, din Viena, strâng mâna soţilor mei de călătorie şi cobor în cabină.

VANT PUTERNIC IN ARHIPELAG

18 Aprilie (Duminică). — O zi înnalt dramatică! Toată ziua a suflat un vânt hain. Soarele se zbuciuma printre nouri şi raza lui fierbinte cădea peste noi odată cu palmele vântului de ghiaţă. Cine-ar putea să descrie jocul valurilor întărâtate, în această zi de tensiune şi de teamă!

Dis-de-dimineaţă, am urcat pe covertă să privesc splendida dramă a cerului şi a mării. Dar era o temeritate. M'am încovoiat şi m'am ascuns... Cu capul lipit de catarg, am rechemat, în duhul meu, divina plutire de pe lacul Tiberiadei şi m'am rugat Stăpânului să nu ne lase — pe noi chinuiţii şi tulburaţii — lipsiţi de veghea şi de milele lui.

Priveam apele furioase venind din larguri şi spărgându-se de coasta bietei noastre case plutitoare. In câmpia mării se săpau văi şi vălcele, se ridicau dealuri, cu vegetaţie de spumă în vârf, şi tremurătoare se apropiau de pereţii noştri... Din valu-

rile despicate de vapor săreau în lături, ca dinnaintea unui plug cu nu ştiu câte brazde: roate de spumă, trâmbe azurii şi verzi, curcubee albe şi un măciniş vijelios şi orb care ajungea până pe covertă...

Valurile sfărâmate de vapor, deocamdată închis-albastre, se prefăceau într'o făină alburie, care apoi se reintegra în negrul verde şi colcăitor, lăsând numai reţeaua spumelor fugare. Uneori din lupta aceasta a vaporului cu vântul şi cu marea ieşeau clamori înfricoşate: urlete, plesnete, miorlăituri şi la urmă, eternul învălmăşag între catarge şi marea pulverizată.

Am coborât în pântecele vasului şi am ieşit iar deasupra... Dar ca să te apropii de grilajurile dinspre proră era adevărată vitejie. Vijelia te îmbrâncea înnapoi şi hainele se zmuceau pe tine ca o coadă de zmeu... Vaporul a început să danseze. O mişcare de la propră la pupă care a îmbolnăvit pe toţi călătorii. M'am ţinut cât am putut mai bine, dar n'am rămas biruitor tot timpul. Mişcarea aceasta „de tangaj" a dăinuit până pe la ora 4 după amiază.

Când am ieşit eu pe vapor, înnainte de ora 6 dimineaţa, vaporul trecuse de insulele Tenedos şi Mitilene. Pe când eram încă rezistent, am trecut printre insulele Psara şi Chios, Psara pe dreapta, Chios pe stânga. Psara: o insulă stâncoasă şi

dezolată. O căsuţă sau două pe coastele ei prăpăstioase şi atâta tot. Mai târziu ni se arătă o mânăstire albă, privind spre miază-zi. Ostrovul Chios este cu totul învăluit de neguri. In dreptul lui, marea se zvârcoleşte subt harapnicele vântului, se zmulge, se băşică, se despică, se răstoarnă şi dă vaporului nişte pumni formidabili.

O vreme, toate loviturile izbesc mai mult în prora vaporului, de aci mişcarea de tangaj, care ne face să înnaintăm în paşi de dans. Ori cât ai vrea să te ţii tare, ameţeala sporeşte. E întâia oară când simt această chinuitoare nesiguranţă a centrului meu de greutatè.

Stau afară pe covertă, culcat pe bancă. Dar un duş sărat vine şi mă goneşte. Cobor în cabina mea şi mă culc deabinelea. Trebue să capitulez. E înnainte de amiază, dar cine mai cugetă la masă! Afară de oamenii echipajului, socotesc că toţi ceilalţi sânt bolnavi.

La ora 4 după amiază, prind de veste că trecem pe lângă altă insulă. O văd pe stânga, spre răsărit, din fereastra mea rotundă. Este insula Nikaria. Tot pustie, tot priporoasă, tot amărâtă şi fără nici un copac! Unde sânt acele insule greceşti, pe cari istorisirile auzite sau citite le fac nişte coşuleţe cu flori, deasupra valurilor albastre?!...

In definitiv, crâncen Arhipelag! Vântul care suflă peste el este vântul care pri-

gonea pe Odisseu! Nimic din toate visurile şi eglogele pe cari închipuirea mea le sălăşluia în aceste sălbatice ostroave şi pe aceste talazuri mugitoare!

Spre seară, revin pe covertă. Apucăm, cu ziuă, încă o insulă—insula Levita. Farul de pe coasta ei nu este încă aprins. Cerul se luminează. Norii sânt măturaţi subt orizonturi. După ce am trecut de insula Nicaria, mişcarea de tangaj a vaporului s'a schimbat într'o mişcare „de ruliu", adică de la coastă, la coastă. Mai bună pentru vapor, dar tot atât de rău venită pentru bieţii călători...

Dar cu încetul, pe mare, în văzduh şi în suflete pogoară garanţiile păcii apropiate... Am ridicat, iar şi iar, gândurile mele slăbănoage către cel ce ţine, în dreapta-i atotputernică, marea, vânturile, corabia aceasta, inimile şi cărările vieţii noastre! Iisuse Christoase, Dumnezeule, fii cu noi, în corabie, ca odinioară cu ucenicii tăi, pe apele clocotitoare!

Când ne apropiam de insula Levita, am văzut, spre apus, un vas, torturat ca şi noi, de mânia vântului. Singura corabie, întâlnită de noi, la larg, până în ceasul de faţă. Am privit apusul soarelui. Globul de aur mat a trecut în jos, printr'o bandă lată de nori şi a apărut dedesubt, ca o lampă de tavan cu lumină portocalie. A crescut progresiv, până când a ajuns ca

un bujor enorm, rotund şi roşu-galben. Aşa, floare uriaşă, a plutit puţin pe zarea apelor seine şi a început să se cufunde, dar tot cufundându-se semăna, acum, cu un crater de vulcan, portocaliu la vârf, şi din ce în ce mai cenuşiu, către bază.

PE MEDITERANA

19 Aprilie (Luni).—Mă trezesc de vreme. Slavă Domnului! Legănatul s'a mai potolit. E ora 5, dimineaţa. Grăbesc să mă spăl şi să mă îmbrac. Apoi, în genunchi, lângă patul de odihnă, spun Milostivului Stăpân rugăciunea cea deapururi, îi arăt capetele copiilor mei, durerile mele, nădejdiile mele şi toată această biată inimă, mai descumpănită, mai neliniştită şi mai fluidă de cât marea pe care plutim!...

Pe covertă, mă învălue atmosfera umedă şi caldă a Mediteranei. In timpul nopţei, am trecut de insulele Candeliuza şi Rodos şi acum ne facem drum în bătrâna Mediterană. Soarele se desface din faşele Răsăritului şi ziua se anunţă clementă.

Locotenentul din cabina de direcţie mă pofteşte sus la el şi îmi arată, pe o hartă detaliată, drumul străbătut. Am trecut printre Rodos şi Scarpantos. Am trecut pe lângă Patmos... Poate că, la revenire, voi privi şi eu această stâncă sfântă de pe care dumnezeescul Ioan văzu, despicându-se înaintea lui, veacurile şi tainele voinţei Celui Prea Innalt.

Vehemenţa de eri s'a propagat şi zilei de azi. Cu tot cerul progresiv albastru, cu tot soarele prielnic, cu toată atmosfera mângâioasă şi cu toată marea fără spume, totuşi — mişcarea vaporului persistă şi anume tot dela coastă la coastă. Deşi domol, ne legănăm mereu, în amintirea zbuciumului de eri.

Privesc în toate părţile: răsărit, miazăzi, apus, miază-noapte... Limpiditate augustă! Marea e de păcură liliachie şi până subt boltirile pal-albastre ale zării este ea, tot ea, iar şi iar ea! Mare, mare, numai mare!... Ajută, Milostive Doamne! Dă-ne o zi liniştită până la urmă! Am ţinut eri zi de post, de durere şi de rugăciune. E puţin, ştiu prea bine, ca să intrăm în Ţara Sfântă numai cu o zi de pregătire. Dar Bunule Doamne, primeşte-ne numai cu atâta, că săraci şi ticăloşi şi fără puteri sântem!

Citesc din S-fta Evanghelie furtuna de pe mare şi din Faptele Apostolilor călătoria Sf. Pavel pe Mediterana... Iisuse Christoase, Stăpâne, pentru rugăciunile marelui tău ucenic Pavel, du-ne pe noi la bun liman, în această îndoită călătorie a mării şi a vieţii!...

Vântul care bătea eri dinspre Europa mai mocneşte şi azi. Apele mării se clatină mereu. Ruliul n'a încetat, dar cerul este universal limpezit şi marea are numai solzi albaştri.

Sântem în inima lumii oceanice! Indigo lichid e marea! Spre răsărit se risipesc

câmpii scânteetoare de licurici de aur şi de fluide diamante. In tot cuprinsul rotund şi mişcător, sântem numai noi, cu făptura aceasta albă, pe care plutim, şi cu poverile de mii de feluri ale sărmanei inimi neînţelese... Jos, în pridvoarele inferioare, aleargă, cântă, visează emigranţii evrei. Bravi soldaţi ai unui ideal atât de pasionant şi atât de avid de sacrificii!...

Mergem înnainte!... Gândul se întoarce înnapoi, spre ţărmul şi spre plaiurile patriei, spre casa sărăcăcioasă, spre copiii mângâiaţi cu dorul şi cu rugăciunea... Nu mai pot să spun exact ce oră este. Am înnaintat simţitor spre sud şi răsărit şi ceasornicul meu arată ora Bucureştilor. Ne apropiem, însă, de miezul zilei... Ceasuri întregi trec peste noi, cei ce plutim între cerul purissim şi marea de lulachi. Numai cer şi apă... O sprânceană de nouri se şterge în zarea dinspre miază-noapte. Nici o altă corabie de cât a noastră... Ne apropiem de Cypru, pe subt care trebue să trecem, dar la ce oră, nu ştiu. Mi s'a spus că dacă timpul se menţine limpede, vom vedea Cypru, pe stânga.

E cald, e bine... Caut în cărţile luate cu mine desluşiri asupra Palestinei. Nevrednici sântem, Doamne, să-ţi mulţumim pentru ziua aceasta!...

După amiază, frumuseţea şi azurul sporesc. Am plecat deunăzi într'o zi de A-

prilie şi ne găsim astăzi în zi de Iulie... Stau sus pe bancă, visez, gândesc la ai mei, mai citesc unele pagini dintr'un ghid asupra Palestinei sau din cartea lui Frank Carpanter: „The Holy Land and Syria"...

După ora 5, Comandorul ne ia să ne arăte măruntaele vasului. O pădure de oţel, cu arbori lucioşi şi jucăuşi! Ochi dogoritori şi izvorâtori de flacări, din capul unor informe broaşte de fontă! O căldură care rivalizează cu hamamul... Şi aci între cuptoare, rezervoare şi pistoane, fochiştii veghează, aproape goi, ca totul să meargă după indicatoarele şi cesornicele numeroase, cari stau spânzurate în jurul lor.

Aspră viaţă!... Măruntaele monstrului, care ne poartă pe aceste ape violete, sânt avide de păcură! Şi hrana lui e focul iadului! Nu zăbovesc prea mult, nici nu cer prea multe explicaţii... Las pe amici în acest hamam al tehnicei nautile şi reviu subt cerul Mediteranei.

Afară, tocmai apune soarele — subt un văl uşor cenuşiu şi cu perfectă rotunzime de mac nedesfăcut... Incet, se afundă în mare şi marea păleşte prelung şi cerul se face de opal... Marea e cu totul calmă. Legănatul s'a stins. Deasupra catargelor, picură aur luna în creştere. Acum, la ora 7 seara, e drept deasupra mea... Cu ajutorul Domnului, vom vedea-o mâine seară, deasupra Carmelului!

In Pământul Făgăduinţei

LA PICIOARELE CARMELULUI

Nu mă întreb, iubită Simforoză, dacă a putut să ajungă până la d-ta, sub forma banalei gazete sau într'altfel, vreo ştire despre călătoria mea în Pământul Făgăduinţei. Tot aşa, nu mă întreb dacă această istorisire pe care ţi-o încep va trece într'o zi Oceanul ca să-ţi aducă proba statorniciei mele literare. Constat deocamdată pentru mine că, nici depărtarea, nici timpul n'au izbutit să nimicească proiectul conceput acum 22—23 de ani, în chilia mea de student teolog dela Cernăuţi... Aproape un sfert de veac de viaţă şi de odiseie literară n'a putut să zmulgă din perspectiva mea de scriitor ţărmul Scrisorilor către Simforoza. Dela 1904 până azi, am purtat numele d-tale prin numeroase caete şi reviste. Ţi-am scris scrisori pe cari le-am tipărit şi le-au citit şi alţii. Ţi-am scris altele pe cari le-am lăsat să se şteargă şi să se rătăcească... Dar n'am pierdut niciodată dorul să-ţi scriu într'o zi

o scrisoare biruitoare, o scrisoare prin care să logodesc definitiv, cu inel de aur, numele d-tale şi dragostea cititorilor mei!

M'am hotărît odinioară să-ţi descriu, sub o formă uşor deghizată şi romantică, starea conştiinţei mele, cucerită de Mântuitorul, şi siguranţa temeliilor ei apologetice. Am făcut, în drum, zecimi de popasuri şi te-am lăsat să aştepţi o viaţă întreagă... Şi iată că azi, după o călătorie în Ţara Sfântă, numele d-tale răsare încăodată, peste gândurile şi peste frământările mele literare, ca acele constelaţii periodice, pe cari le regăsim, fără de veste, deasupra noastră, în cerul unei nopţi de toamnă şi de veghe!

De data aceasta este vorba de o simplă călătorie, de cerurile străvezii ale Iudeei, de dealurile şi de văile ei, cu nume deapururi biblice şi sfinte, şi de un braţ de spice, pe cari le-am adunat din ţarina lui Booz... Călătoria aceasta, însă, este pronaosul unei construcţiuni întregi pe care am întrezărit-o odinioară în Cernăuţi, într'o luminoasă seară de sărbătoare şi pe care vei vedea-o, în viitor, crescând sub arcadele numelui d-tale.

Era în dimineaţa zilei de 20 Aprilie 1926. Mă aflam pe vaporul nostru „Dacia“, călător între Constanţa şi Haifa. Plecasem din Constanţa în seara de 16 Aprilie, Vineri. In trei zile—17, 18, 19 Apri-

lie — străbătusem Bosforul. Marea de Marmara, Arhipelagul şi Marea Mediterană, dela Rhodos până spre coastele Feniciei. In dimineaţa aceasta, Marţi 20 Aprilie, ne apropiam de Haifa.

De cu seară, îmi pusesem în minte să scurtez somnul meu de dimineaţă şi să ies pe covertă mai 'nainte de răsăritul soarelui. Şi soarele şi eu suntem exacţi, dar între noi amândoi, cad, deocamdată, bariere sure şi nodoroase, pe cari stau înfipte, în dezordine, piroane de aur. Nu e o zi nouroasă, dar prin văzduhul ei trec, dela răsărit spre apus, caravane răzleţe... Un vânt mai mult umed decât rece bate uşor peste largul apelor. Aburii nopţii au umezit coverta şi băncile de pe ea. Dar marea e liniştită şi deabea încreţită de valurile ei din zile calme. Corabia noastră merge lin. Ruliul de eri şi de alaltăeri este mai mult o amintire.

Mi-e inima plină de sărbătorească aşteptare! Peste o oră, peste două, voiu fi în Pământul Făgăduinţei! Călătoria pe care am visat-o, aproape de când gândesc şi simt, se sfârşeşte cu bine şi coasta Ţării Sfinte, iat-o, în faţa noastră, ca un iconostas, sub această perdea de neguri!

Voiu trece de pe corabie, pe acest pământ fără pereche; voiu umbla pe cărările pe cari umblară eroii Sfintei Scripturi; soarele va proecta, pe pereţii şi pe

coastele munţilor biblici, umbra mea; voiu privi cu ochii mei ţărmul, pajiştile şi treptele de piatră pe cari le priviră proorocii, regii lui Israel şi ucenicii Domnului!

Cugetă, iubită Simforoză, că toată simţirea mea, toate convingerile şi toată alcătuirea mea sufletească poartă, pe vecie, scriptura şi efigia Canaanului. De ţara aceasta dintre Mediterana şi Iordan mă simt tot atât de legat ca şi de holdele şi de colnicele Teleormanului! Mai mult decât atât! Dacă sunt treizeci de ani de când am plecat de pe malurile Vezii şi din catedrala de carpeni şi de ceri, pe care o străbate Vedea, la locul meu natal, n'a fost nicio zi de atunci încoace, trăită de mine, fără Bethlehem, fără Nazaret, fără Ierusalim şi fără lacul Genizaretului!

Dar e prea de vreme! Răsăritul e plin de tumultul soarelui care se naşte în nouri şi în ceaţă şi din acest amestec nu putem să precizăm încă nimic. Vaporul „Dacia" are pe bord aproape două sute de pionieri evrei. Mai toţi sunt tineri, de-abia trecuţi de douăzeci de ani. Ii văd, din pridvorul de sus al corăbiei, cum stau adunaţi şi imobili, în proră, pândind ca şi mine tresărirea cea dintâi a sfântului pământ. Viteji copii, dragi ziditori ai unei lumi ce va să fie, Dumnezeu să fie milostiv cu nădejdiile şi cu vieţile voastre!

Aleluia!... In fundul zării progresiv albe

şi pacificate, începe să se contureze spinarea Carmelului. Deocamdată este o linie fumurie neregulată, care naşte din ceaţă şi se topeşte în ceaţă. Din ce în ce mai mult, catena muntoasă creşte, se întinde şi ajunge să umple orizontul ca o balenă uriaşă, întinsă pe linia apelor şi prelungindu-şi coada, departe, spre Iafa.

Iată Carmelul Marelui Ilie. Iată scara de piatră, aşezată între pământ şi cer, de pe care vajnicul prooroc rostea poruncile Domnului şi oprea ploaia norilor! Iată muntele care adăpostea pe asprul anahoret, îmbrăcat în cojoc!... „Ci Ilie se urcă până în vârful Carmelului şi aplecându-se către pământ îşi îngropă faţa între genunchi. Apoi grăi către sluga sa: Urcă-te şi priveşte către mare. Sluga se urcă şi după ce privi zise: Nu este nimic. Ilie rosti: Du-te iar şi iar, de şapte ori. Când se duse a şaptea oară, veni şi spuse: Iată un nour mic, cât palma mâinii unui om, şi care se ridică din mare..." (1 Regi, 18, 42—45).

Suntem pe marea din care se ridica nourul aducător de ploaie şi în faţa noastră ondulează Carmelul, flacările şi fumul jertfei lui Ilie şi aproape trei mii de ani de istorie dumnezeiască şi omenească!

Incepem să ne dăm seama, că înaintea corăbiei noastre se desfac, în colbăria ceţei aurii, braţele unui golf imens. Este

golful Acrei, cu roiul lui de amintiri istorice şi cu coastele lui aşternute cu dune de nisip. Inaintea ochilor mei nerăbdători mi se pare că se înşiră primele case din Haifa... Dar este o greşeală pe care o corectez cu ajutorul unei jumele. Ceeace văd eu, sub soarele din ce în ce mai limpede, este o panglică lată de livezi, dincoace de Carmel, adică în partea contrarie oraşului.

In sfârşit, ajungem mai aproape şi distingem clar, între masivul de deasupra şi oglinda somnoroasă a mării, amfiteatrul licăritor şi verde al anticului Sycaminum.

Ceaţa se topeşte. Soarele desvălue, precizează şi transfigurează aceste scumpe ţărmuri. Suntem în faţa unui port aşezat foarte prielnic. In acest fund de golf, dar până azi fără parapete şi fără debarcader...

Biblia, trecutul sfânt, minunea... prind consistenţă înaintea ochilor noştri. Haifa se risipeşte pe coaste, pe văi, printre nişte tufari—pe cari îi socotim măslini — şi ajunge divers ramificată, până la linia mării, aici verde ca lipanul şi ca frunzele de nuc.

Vaporul nostru a făcut o curbă lungă şi prudentă, ocolind nişte bancuri de nisip cari prelungesc Carmelul subt valurile verzi. Iată-ne acum, complect, faţă în faţă cu visul împlinit!

Stranie este prima noastră întâlnire cu

realitatea, chiar aici la ţărmul Ţării Sfinte! Acum când totul stă sub ochii noştri şi sub mâna noastră, înălţimile scad, pământul sacru arată şi el praf, noroi, infirmităţi... mantia împărătească a visului se transformă într'o haină palpabilă!

Dar un noian de detalii vine în cascadă peste noi!... Vaporul nostru poposeşte în Haifa mai mult decât 12 ore. Este acum de-abea nouă, dimineaţa, şi nu vom părăsi golful Acrei decât spre miezul nopţii. Trebue să ne mişcăm, să ne procurăm biletul de liberă pogorâre, să ne amestecăm cu toată lumea şi să aşteptăm barca de aterisare.

Vaporul nostru se opreşte la bună depărtare, sloboade ancora şi aţipeşte în soare.

In jurul lui, încep să sosească bărcile conduse de arabi. Iată, cea dintâi; în ea colcăesc toate culorile, în primul loc carminul fesurilor. Lopătarii arabi vin cântând. Alţii, cari sunt cu ei în barcă, se cumpănesc cu abilitate şi bat tactul cu palmele. Cântecele, gălăgia, interpelările violente ne înfăşură şi ne ameţesc cu totul. E rândul nostru să coborâm. Suntem câţiva inşi, tovarăşi pentru toată călătoria, şi cari pornim solidari, să cercetăm Haifa.

Printre călătorii cari au atins ţărmul înaintea noastră sunt şi câţiva cunoscuţi, iar în Haifa, undeva pe Carmel, există o co-

Ionie de evrei români. Această împrejurare rodeşte pentru noi o adevărată surpriză.

Ne coborâm pe scara mobilă a vaporului şi ne dăm drumul în barca arăbească... Privim în sus, privim în jurul nostru... Pare că ne-am mutat dintr'o insulă, într'o coajă de nucă! Dar marea e calmă şi alunecăm uşor spre stâncile şi spre treptele ţărmului. Dacă nu pentru vapoare, cel puţin pentru bărci există un mic debarcader... Am ajuns! Incepem să ieşim din barcă. Pun piciorul pe lespezii de piatră şi ridic, spre ceruri, cu semnul Sfintei Cruci, inima mea recunoscătoare!

Aşa dar ne găsim pe acest ţărm vestit şi sacru, bătut în cadenţă de valurile atâtor veacuri şi atâtor evenimente istorice!... Dar nu e timp pentru amintiri şi reverie, căci iată, prieteni cunoscuţi în Bucureşti vin spre noi cu braţele întinse!

Infăţişez pe soţii mei de călătorie şi intrăm cu toţii în oraş, în ceată numeroasă... Ne împărţim, cum putem, între curiozitatea celor ce ne-au primit şi vor să afle de la noi felurite ştiri din ţară şi curiozitatea noastră, asaltată de tot ce ne văd ochii.

ORIENTUL PALPABIL...

E prima noastră confruntare cu Orientul. Subt soarele care şi-a lepădat toate barizurile, privim, uimiţi, aevea, această lume orientală, cunoscută până acum, din poveşti şi din icoane. Urcăm prin străzi neregulate şi înguste. Trecem pe lângă case cu croială şi cu amănunte văzute prin tablouri. Intâlnim oameni, cu aere, cu haine şi cu atitudini, pe cari eram obişnuiţi să le întâlnim numai la Operă... Dar, altfel decât la Operă, aceşti tenori, başi şi baritoni duc câte un măgar de căpăstru sau câte un şir de cămile, împovărate peste închipuire...

Pictorul Isachie şi ai lui — oameni cari cunosc Grecia, Italia, sudul Franţei — privesc cu ochi extaziaţi această îmbulzeală de Arabi multicolori, de asini şi de cămile... Mărturisesc că eu unul rămân sfios şi circumspect, în faţa tuturor acestor burnuze, fesuri, cealmale şi mai ales în faţa acestor nasuri şi priviri de vultur. Dincolo

de această lume arăbească, este, însă, lumea glastrelor şi a grădinilor, care cheamă şi robeşte, fără nici o rezervă...

Ne ţinem de amicii şi de ceronii noştri, până la un bazar cu uşi largi şi fără ferestre, care este al lor, şi unde ne oprim un minut. Ne sfătuim ce-am putea să facem mai bine în aceste câteva ore de popas şi hotărîm să tocmim o maşină.

Pornim în corpore spre un garaj din apropiere şi toată afacerea este grabnic pusă pe picioare... Aici suntem din nou în Europa... Cauciucuri, piese de automobil, reclame uriaşe, pe pereţi, birouri prozaice şi aparate telefonice, cari leagă şi desleagă, pe loc, orice pricină şi orice poftă a inimii !...

Pe când stăteam, în pragul biroului de automobile şi întrebările şi răspunsurile alergau pe fir, trece pe lângă mine o doamnă, în port de dimineaţă şi de casă... Se opreşte mirată şi cercetătoare. O recunosc !... E o bună cunoştinţă din Bucureşti, este o fostă elevă a mea, dela cursurile serale. Ne bucurăm de întâlnire şi mulţumim lui Dumnezeu pentru etern minunatele sale puneri la cale.

In jurul meu, în acest sfert de oră de aşteptare, fac cerc pe departe şi pe aproape, măslinii, smochinii şi vrejurile plantelor agăţătoare... Soseşte o camionetă cu bănci şi o umplem în întregime.

Ce vom vedea mai întâi? Neapărat, muntele Carmel cu grotele lui sfinte. Il vedem în fața noastră rotund ca un elefant şi purtând pe el, în chip de şea fantastică, vile, buchete de pini şi de maslini şi balustrade cu flori...

Ca să mergem la Grota Profeţilor trebue să traversăm colonia germană. Dela uliţele sugrumate, dela casele cu dosul în stradă şi cu ochiuri de pândă, subt nuele împletite, trecem în străzi drepte, cu case elveţiene, cu snopi de flori de aur şi cu pomi roditori... Desigur că sunt încă nedeprins cu acest splendid Orient, care se ascunde după muşarabiuri şi în cearceafuri negre... Respir mai slobod în acest colţişor european!

Eşim afară din oraş şi ţinem şoseaua, deocamdată între muntele Carmel şi noua colonie-debarcader: Bath-Galim. Vedem sămănături cari sunt aproape coapte, parcele îngrădite şi pe cale de îngrădire, calea ferată Haifa-Atlith... şi totul îmbrăţişat, ca de o flamură orizontală şi imensă, de marea albastră cu spume de omăt.

Carmelul proeminează, deasupra mării, aproape vertical, cu pantele lui de viţă, de maslini şi de zidărie din vremea Cruciaţilor.

Ajungem la Grota Profeţilor. De departe, par'că avem înaintea noastră un castel arab, pe jumătate intrat în pieptul

muntelui. In realitate, sunt câteva pridvoare şi câteva loji agăţate de coastele Carmelului, deasupra peşterii afumate şi stranii care se numeşte Grota Profeţilor. Câteva familii de arabi sălăşluesc la pragul şi în preajma grotei şi aşteaptă pe turişti şi pe închinători.

Acest loc curios are şi ceva din înfăţişarea hanului oriental, dar mă întreb dacă un măgar sau o cămilă ar putea să urce până aici, spre poposire. In curtea hanului e o fântână, câţiva smochini bătrâni şi chinuiţi şi un palmier pitic. Lângă peştera cea mare mai sunt şi alte găuri şi scorbori cu capace de gratie.

Intrăm cu sfială în Grota Profeţilor. Este o încăpere dreptunghiulară săpată în calcar. E afumată toată, de multele făclii şi candele cari ard aici, ziua şi noaptea. In fund disting o muchie tăiată în zid şi aci îmi pare a fi un fel de cenuşar-jertfelnic, plin de funingine grasă şi de rămăşiţe de feştilă.

Această grotă este cercetată şi venerată deopotrivă de Mahomedani, de Evrei şi de Arabii creştini. Prestigiul de care se bucură este că tămădueşte pe cei cu mintea tulburată. In ceasul sosirii noastre stătea pe o rogojină, cu faţa spre peretele de cărbune şi cu dosul spre mijlocul grotei, o femee arabă.

Tradiţia străveche atestă că în această

grotă era şcoala şi sălaşul ucenicilor sfinţilor prooroci Ilie şi Eliseiu. Sute de inscripţii, în toate alfabetele din lume (afară de cele extrem-asiatice) încarcă pereţii acestei peşteri, care a văzut pe sultanul Saladin, pe Ludovic cel Sfânt şi pe Napoleon !...

După Peştera Profeţilor, urmează să vedem Peştera Sfântului Ilie, dar nu putem să ajungem la ea, decât pe drumul cel de sus. Peştera Sf. Ilie e în mânăstirea de deasupra şi anume chiar subt altarul bisericii principale.

Pornim înapoi şi ne oprim în dreptul noului cartier Bath-Galim, adică „Fiica Valurilor". Aci e un fel de debarcader pentru pionierii evrei sosiţi în Haifa şi în acelaş timp un lagăr provizoriu, până la repartizarea şi la plasarea lor. Intrăm în Bath-Galim şi vizităm această primă creaţiune sionistă. Birouri, bae, sofragerie, bucătărie, săli de dormit, corturi întinse pe nisip... toate sunt practic concepute şi întreţinute cu o vigilenţă soldăţească. Lagărul e înconjurat cu sârmă ghimpată şi se întinde până aproape de linia mării. Găsim în lagăr vreo sută de haluţini, unii sosiţi odată cu noi, alţii veniţi mai înainte. Intrăm cu ei în vorbă. Sunt de prin toate ţările Orientului european. Nici unul dintre ei nu pare să fi atins vârsta de 25 de

ani. Buna lor dispoziţie, încrederea şi atitudinea lor, sunt fermecătoare!

Eşim din această tabără a sfântului entusiasm tineresc şi, pe lângă ţărmul mării, mergem mai departe ca să vedem noul cartier. Este un întreg orăşel care naşte aici, par'că din nisipul cald şi din spumele Mediteranei. Vedem străzi largi şi drepte, grădiniţe miraculos înflorite din pustietatea de până eri şi zecimi de locuinţe, cu aerul unor vile ingenioase şi confortabile. Unele sunt gata şi stau în soare, cu obloanele închise, sau având în loc de obloane perdele de flori; unele sunt deabia la temelie; altele sunt aproape de isprăvit. La o răspântie, care încă nu e închegată cu toate casele ce vor să fie, stă deschisă o mică băcănie. Băcăniţa se arată în prag. Insoţitorii noştri o întreabă de sănătate, pe româneşte...

IN SUS, PE CARMEL

Fiindcă ne găsim, pe ţărmul mării, la picioarele coloniei germane, lungim puţin drumul şi trecem pe lângă cetatea monahală a Maicilor Carmelite. Mai trecem pe lângă câteva cimitire, şi printre grădini, cu garduri uriaşe de cactuşi. Aceste plante ţepoase şi diforme pe cari noi, în Europa friguroasă, le oblojim prin sere şi prin glastre, aici cresc ca nişte caracatiţe monstruoase şi clădesc garduri despărţitoare. Alăturì de cetatea Carmelitelor vedem într'o grădină un maslin centenar.

O primă notă care ne surprinde: Trecem pe lângă închisoarea oraşului... Vai, nici în Ţara Sfântă, nu lipsesc atari monumente închinate păcatelor şi ticăloşiei omeneşti!... Iată şi reşedinţa guvernatorului, lipită de o grădină desfătată şi cu sânul deschis, la adierile mării... Pe la intervale sunt şi petece de pământ cultivat. De pildă, un locşor pe care creşte o plantă, cu înfăţişarea porumbului şi care

este planta „Dura". O notă universală, pentru toate aceste pajişti, colţuri verzi, locuri închise sau deschise, este silueta pacinică şi negricioasă a biblicului dobitoc, cinstit de ambele Testamente.

Intrăm din nou în colonia germană şi în inima oraşului, ca să luăm calea de sus, spre Carmel. Traversăm o pajişte de maci, numeroşi, roşii, viguroşi, ca pe câmpiile Dobrogei... Iar printre maci, pasc vaci negre, cu uger greu, vacile coloniştilor germani. Colonia germană stă la umbra florilor şi a pinilor... Pe lângă pinii, din care soarele stoarce mireasma lor cea binefăcătoare, copiii se înapoiază de la şcoală... Şi în fruntea micilor flămânzi cari zoresc spre casă, iată-l călare pe măgar, pe bătrânul pastor englez, „Papa Wagner", simbolic şi placid!...

O luăm în sus, prin Haifa cea nouă, piept în piept cu lumea care lasă lucrul şi coboară la masă, piept în piept cu cămilele arăbeşti şi cu automobilele americane. In dreapta, în stânga te cheamă şi te farmecă zecimi de case, în stil de vilă şi cu cortine de verdeaţă... Urcăm viguros şi oraşul începe să se adune dedesubtul nostru.

Comorile de safir şi de zmaragd ale mării se încheagă în vastă jumătate de brăţare, pe sânul golfului incandescent. Deabia acum putem să prindem, în ve-

dere sintetică şi intensă, această coastă sfântă, în atmosfera şi în viitorul căreia întrezărim puterile şi sorginţile fabuloase ale unui port mondial.

Indreptăm ochii spre valea Kişonului, spre Akka, spre fantomele disparente în azurul torid şi cari sunt frunţile cu diademă de omăt ale munţilor Siriei... Jos în prăpastia de safir, dorm câteva corăbii, şi mai departe, alb ca o lebădă, vaporul nostru „Dacia"...

Să vedem acum mănăstirea şi grota Sfântului Ilie... Ne apropiem de zidurile acestei fortăreţe călugăreşti şi oprim la poarta grea de fier... Amicii noştri parlamentează cu portarul arab. Dar portarul e rău dispus sau are, astăzi, porunci excepţionale, fiindcă nu ne lasă să intrăm în vastul domeniu mănăstiresc, nici cu automobilul nici pe jos... Plecăm de la această primă poartă şi, ceva mai sus, oprim la a doua... Al doilea portar arab, a doua parlamentare, al doilea insucces...

Azi nu e zi pentru mosafiri, ori din poruncă, ori din capriciul portarilor... Cu destulă părere de rău, renunţ la dorinţa mea, şi o las la hotărîrea şi la puterea Sfântului Ilie, care—după o săptămână — mi-o îndeplineşte în chip minunat!...

Intrăm din nou în calea Carmelului şi urcăm din ce în ce mai sus... Undeva îmi năzare o biserică deasupra căreia stă cru-

cea rusească... Ne găsim în împărăţia pinului. Maşina noastră zboară printre pini, printre grădini, cari se ţin de mână şi printre vile fericite, unele mai drăgălaşe decât altele... Dăm de Muzeul Agricol şi-l lăsăm în urmă. Cotim de câteva ori, mereu printre pini şi printre siluete de graţioasă arhitectură şi ajungem la hotelul „Herzlia". Situat la capătul acestui cartier de vile — înflorite în ultimii câţiva ani — otelul „Herzlia" este sucursala de vară a otelului de jos, cu acelaş nume.

La intrarea otelului, un băiat de serviciu ne întâmpină cu cuvintele: — Bine aţi venit! Cerem voe să vizităm otelul şi direcţiunea ne-o acordă cu o deosebită curtenie.

Acest otel e un popas în calea către Raiu! Ne urcăm în catul de sus şi ieşim pe terasa otelului, în faţa soarelui. E o casă de mâna întâia, cu mobile alese, cu podoabe şi cu flori multe, dar priveliştea de pe terasă e mai scumpă decât tot otelul. Terasa aceasta — largă şi pardosită cu lespezi — e prididită de coamele unei dumbrăvi de pini, atât de des şi de stufos, încât ţi se pare că nu mai eşti pe o terasă suspendată, ci jos într'o pepinieră. Cu atât mai neaşteptată şi mai vie este impresiunea corectorie pe care ţi-o dă — dincolo de asaltul pinilor—adâncimile parcului dimprejur. Nu ştiu ce floricică gal-

benă, măruntă, aruncă un văl general pe pajiştele verzi şi printre nişte copăcei cu flori roşii, mari cât bujorii. Din loc în loc, mai pe departe, prin pajişti şi prin straturi, apar ca nişte bare negre, limitative, cipreşii funerari.

Şi toată această insulă, cu creştet de pini şi de cipreşi, cu sân de livezi muiate în soare, stă în braţele Mediteranei calme şi infinite. Otelul „Herzlia" proeminează pe o muchie a muntelui Carmel şi din ferestrele lui, subt cari se clatină necontenit cădelniţele pinilor, vezi albastra revărsare a mării prorocului Iona şi a apostolului Pavel.

Părăsim cu inima aiurită această terasă şi ne întoarcem la automobilul nostru. De la otelul „Herzlia", înainte, apucăm pe drumul care duce către „achuza" românească „Sir Herbert Samuel". Traversăm încă un pâlc de pini, facem câteva ocoluri, printre cocoaşele muntelui şi ajungem pe terenul coloniei evreilor români.

Insoţitorii noştri ne arată cu legitimă satisfacţie mica lor moşie, ne desluşesc vecinătăţile, ne destăinuesc planurile, nădejdiile, şi configuraţiile cari vor îmbrăca într'o zi aceste auguste înălţimi. Suntem pe spinarea sfântă a Muntelui Carmel!... Suntem în regiunea pe care n'o cunoşteau până acum decât pustnicii şi vulturii. Aceste coaste stâncoase, aceste pârloage

ale muntelui şi ale mărăcinilor se vor îmblânzi şi se vor supune, de aci înainte, viţei de vie şi maslinului.

Vedem limitele grădinilor cari încep să fie sau vor fi mâine, drumurile croite, temeliile puse, barăcile provizorii. In largă risipire privim în jurul nostru (ca în vremea când începe lucrul în podgorii), oameni cu sapa în mână, căsuţe cu aerul de crame, câte o casă mai răsărită şi grămezi de piatră, în locul glugilor de haragi...

Munca dârză care birueşte totul se luptă aici cu stânca, cu lipsa de apă, cu lipsa de cărări şi cu alte felurite piedici, inevitabile începuturilor eroice...

Suntem la vreo patru sute de metri deasupra mării şi în jurul nostru Carmelul se deschide ca un sipet cu comorile Golcondei!

Masivul simplu şi rotund pe care-l vezi pe jos din Haifa se preface, privit din punctul unde suntem acum, într'un fermecător complex de masive mai mici, despărţite prin şanţuri albăstrii. Departe, peste şanţuri, muchii verticale şi spinări rotunde, se vede un cuib cu ouă roşii; acolo se înfiripează o colonie nouă: Neve-Şaanan.

Din baia Acrei, pare că se ridică spre ceruri şi le umple o sferă viorie de cristal şi noi, ca nişte sărmani fluturi ameţiţi, pipăim periferia minunată, fără să ştim dacă suntem afară sau înăuntru.

Gonim suspin după suspin, în pieptul nostru neîncăpător, şi deschidem braţele în faţa imensităţii! Intr'o parte, Mediterana, munţii Galileei şi Hermonul, într'altă parte, panorama Carmelului, coasta Atlitului şi solzii de argint ai salinei vecine!...

Coborâm ochii la picioarele noastre şi vedem că suntem îngropaţi până la genunchi în valuri de flori de câmp... O, suave flori de pe Carmel, generaţiile voastre, acum douăzeci şi nouă de veacuri, au foşnit sub paşii dumnezeiescului Ilie!

Mă aplec înduioşat asupra pâlcurilor fragede şi parfumate şi culeg un buchet de steluţe, de garofiţe, de graminee... Alerg din vatră în vatră, dornic să strâng din fiecare soi câteva fire şi mă răzleţesc de tovarăşi. Dar nu-mi este destul acest braţ de flori de pe Carmel! Aş vrea toate florile lui, toate binecuvântările şi toată sfinţenia lui. Ingenunchez între flori, le strâng la pieptul şi pe obrajii mei, mă zbat în mireasma lor şi sărut sfântul pământ care le poartă...

O, scumpa mea amică, am văzut odinioară marea—întâia oară în viaţa mea — fiind alături de d-ta. Voi-va Domnul, în anii pe cari ni-i mai păstrează, pentru lumea aceasta, să revăd Carmelul?... Intre acei câţiva pe cari inima mea îi adună oaspeţi, pe Carmel, d-ta eşti deapururi, cea dintâi!...

Cu greutate ne hotărîm să lăsăm aceste locuri suspendate între cer şi pământ şi să ne pogorâm spre oraş. Dar mai 'nainte, facem un scurt popas, lângă o baracă mai mare, şi în cerc sporit, cu vecinii din prejur, gustăm o picătură din roua Carmelului, transformată în vin aromatic de Carmel.

Din multele lucruri pe cari ar trebui să le mai vedem în Haifa ne mulţumim să vedem din fuga automobilului noul oraş care creşte la Răsărit, Hadar-Hacarmel şi cel puţin de departe cele câteva instituţii cari se înalţă albe şi covârşitoare, deasupra palmierilor Haifei.

INTRE DOUA LUMI

Hadar-Hacarmel este orașul modern care proorocește marile prefaceri apropiate din Pământul Făgăduinței. Vedem străzi întregi, clădite europenește și pe ambele lor laturi zecimi de vile, cu flori sub ferestre, cu flori la prag și cu flori în creștet... E un avânt uriaș de arhitectură și de horticultură, care îndeplinește sub ochii călătorului uimit cuvântul din Sfintele Scripturi: Pustiul se va acoperi cu flori!... Așezată în pantă ca și toată Haifa, această operă a eroismului sionist va fi într'o zi, în acest colț al Mediteranei, o minune a mării și a uscatului. Când cheul proectat va fi gata, Carmelul străpuns cu țevi de apă și cu cabluri electrice și Hadar-Hacarmel plină de vile: Haifa va fi unul din cele mai frumoase porturi de pe pământ.

Trecem pe lângă parcul, astăzi de-abia conturat, privim profilul institutului „Technikum", vedem departe, pe linia golfului,

grădinile de palmieri, dar nu putem să ne oprim nicăeri şi ne întoarcem spre colonia germană, unde sălăşlueşte unul dintre amabilii noştri însoţitori.

Deşi în colonia germană, totuş, frumoasa vilă la care ne oprim, este vila unui arab bogat. Amicul nostru stă aci cu chirie, aşteptându-şi casa viitoare. Vila este deasupra unei grădiniţe lungi şi înguste, mai exact deasupra unei scări de terasete, pe care urcăm încet, din maslin în maslin, din migdal în migdal, din portocal în portocal... Sus, în faţa casei, sunt răzoare de flori, bănci de odihnă şi o privelişte fermecătoare spre golful transfigurat de seară... In feeria de safir ni se arată Acra şi mai sus de ea culmile Ras-en-Nacora, hotarul dintre Palestina şi Siria... Intrăm în casă şi împrejurul unei mese improvizate—cu dragă inimă şi cu belşug — gustăm roadele ţării şi preamărim pe Dumnezeu.

Ne despărţim emoţionaţi, unii de alţii, amicii noştri rămân la treburile lor—părăsite aproape o zi întreagă de hatârul nostru — şi noi pornim încet spre cartierul arăbesc şi spre port.

Şi iată, încă odată, în această paradoxală ţară veche-nouă, trecem din prezentul tehnicei, al luminei şi al energiei, în trecutul anchilozat, asfixiat şi sumbru. Ne pomenim din nou în străzile strâmte şi

întunecate ca nişte funduri de cisternă, printre casele arhaice şi leproase, printre mărfurile cari curg pe caldarâm, din prăvălie până sub picioarele trecătorilor, şi printre cămilele de acum trei mii de ani! Imi dau seama că sunt mai prejos de această pitorească şi francă viaţă orientală, mai mult decât atât: îmi dau seama de contrazicerea în care plutesc, dar nu pot să sugrum sfiala şi ilogismul meu... Aceşti arabi cu cealmaua lor strânsă la mijloc cu o funie neagră, îmbrăcaţi în mantii falnice şi polichrome, călări pe măgari sau pe cămile, negustori la tarabă, sau trecători: mi se par, deodată, şi foarte străini, şi foarte cunoscuţi, şi din această bizară impresiune naşte pentru mine o nespusă stingherealǎ.

Ştii, iubită Simforoză, că am venit pe lumea aceasta în chiliile unui fost schit de călugări din Teleorman şi că toată copilăria mea am trăit-o printre foştii robi ai schitului... Poate mai ţii minte că între bucăţile mele literare există una — „Ţiganii" — în care povestesc unele din întâmplările, din spaimele şi din vicisitudinile copilăriei mele petrecute în lumea aceea de seminomazi şi de nomazi... Ei, iată, în faţa acestor oameni arămii cu ochii galbeni şi sfredelitori, cu voce scandată şi plină de torente de ha... mă văd din nou mic de

o schioapă şi simt în şira spinării fiorii de odinioară!

Dar toate acestea sunt fantome, haine vechi şi simţiminte absurde!... Amicii mei Isachie mă târăsc cu ei prin uliţele strâmbe, îmi descoperă colţuri şi chipuri picturale şi îmi dau brânci în ritmul şi în frumuseţea acestei lumi, cu totul alta decât cea de odinioară... E adevărat!... Imbulzeală, bazaruri, mărfuri de mătase, cadâne cu domino, ferestruici cu zăbrele, case înfundate, străzi sugrumate, mirosuri de tămâe şi de cămilă, narghilele şi inscripţii arabe!

Ne oprim în faţa unei case, ori mai degrabă în faţa unei curţi cu formă de cisternă. Fundul curţii este fund de curte, dar şi antreu, iar deasupra sunt balcoane, circulare, din cari atârnă cearceafuri şi flori. In această curte-antreu este un fel de bancă făcută în zid şi pe această bancă—acoperită cu un covor străvechiu—şed doi bătrâni, moşul şi cu baba... Aşa cum stau, încovoiaţi şi melancolici, îmi aduc aminte de cei doi cocostârci, din Halima, sultanul şi marele vizir, ajunşi păsări neputincioase, prin perfidia unui vrăjitor duşman. Spre surprinderea noastră, moşul şi baba rup ceva franţuzeşte!...

Dar iată că din pereţii acestei cisterne locuite apare, în balcon, o faţă tânără şi convorbirea în franţuzeşte se înnoadă deabinelea... Sunt arabi creştini, veniţi din

Siria, unde înrâurirea şi limba franceză au început de mult, iar azi sunt complect asigurate...

E timpul să ne coborîm la cheu şi să ne întoarcem pe vapor... Se apropie ora şapte seara şi libera noastră petrecere are această limită. Umbrele Carmelului cad peste cartierul arab şi lumea din el ni se pare—în pragul serei—şi mai paradoxală...

Ne adunăm într'o barcă cu motor şi ne deslipim de cheu. Dar marea, sub puterea lunei care se ridică în spatele Carmelului, s'a deşteptat din somnul de peste zi şi vine valuri-valuri spre ţărmul fumuriu... Pe vapor, aceste valuri, ne-ar fi făcut puţină impresiune; pe coaja aceasta de pepene, însă, lucrurile se schimbă. Barca este când sus, când jos, şi din rostogolul uriaşelor brazde fluide vântul zvârle peste noi coloane de puzderii... Ne ţinem bine de barcă şi ne apropiem de alba fantomă a vaporului „Dacia", ca de o insulă de calcar. In amurgul de clematite şi de lalele, ne prindem, ne căţărăm pe scara mobilă şi intrăm în vasta casă plutitoare...

Suntem obosiţi, suntem împovăraţi, ca nişte albine cari se întorc la stup, după o lungă excursiune într'un parc imens cu tei înfloriţi... E prima mea zi de înaltă emoţiune şi de pioasă recoltă în ţara sfântă!

Subt luna care vrăjeşte valurile, subt stelele cari pun diademă Carmelului şi subt candela rugăciunilor marelui Ilie, adorm în alba noastră corabie şi corabia mă poartă dealungul coastei sfinte, o jumătate de noapte, dela Haifa la Jafa...

DELA HAIFA LA IAFA

Iubită Simforoza, poate că chiar în noaptea aceasta de 20 spre 21 Aprilie, în bojdeuca mea din Bucureşti, soţia mea — amica d-tale—visa un vis vrednic de reţinut: Se făcea că un necunoscut vine înaintea ei şi-i spune cu răceală: — „Soţul d-tale a murit într'un accident de călătorie"... şi apoi dispare... Dar o putere tainică o opreşte pe nevastă-mea să se tulbure de cuvintele ispititorului!... Filele visului se întorc şi eu însumi apar înaintea adormitei...

„— Vai! cineva mi-a spus adineaori că ai căzut subt roatele trenului şi că ai murit!...

„— A fost o minciună!... Fii fără nici o grijă! Sfântul Ilie se roagă pentru mine şi mă ocroteşte!..."

Şi vaporul cobora, în noaptea cu lună, pe aceeaşi cale a apelor, pe care coborîră sfinţii prooroci şi apostoli şi dela poalele

muntelui Carmel ajungea, a doua zi, la Ioppe, pe coasta filisteană...

Despre Ioppe şi despre proorocul Iona citim în Sfânta Scriptură: „Şi se pogorî la Ioppe, unde găsi o corabie care pleca la Tarsis şi plătind ce trebuia pentru călătorie, intră în corabie ca să meargă la Tarsis, departe de faţa lui Iehova...“ (Iona 1, 3).

Disdedemineaţă ies pe vapor şi caut ţărmul de care m'am despărţit aseară... E o dimineaţă cu totul sură şi învăluită... O ceaţă caldă, grea, parcă doarme pe marea plumburie şi pe ţărmul apropiat. Iafa stă în faţa noastră... Are un profil de insulă învârfuită şi accidentată. Treptat, începem să distingem casele cari se ridică unele peste altele, câteva turle de biserică şi câteva minarete...

Am în mâna mea un Baedeker *(Palestine & Syrie)* din anul 1912, dar de atunci şi până azi s'au întâmplat atâtea fapte şi atâtea premeniri, în Ţara Sfântă, încât indicatorul meu pare a fi dintr'o generaţie apusă. In aşteptarea definitivei debarcări, răsfoesc cărţile informative, rechem evenimentele şi numele istorice săpate în amintirea acestor ţărmuri şi în deosebi caut să aşez, privind profilul Ioppei, casa şi foişorul lui Simon Curelarul...

Citesc într'una din cărţile pe cari le am cu mine *(The holy Land and Syria,* by Frank

G. Carpenter): „Casa lui Simon Tăbăcarul a fost dărâmată de multe veacuri, dar o altă casă, care are probabil aceeaşi înfăţişare, stă pe locul ei şi tăbăcărie se face şi azi prin vecinătate. Cel puţin aşa se pare după miros. Această casă slujeşte azi ca un fel de ospătărie de mâna a doua. Este o construcţie de piatră, ridicată deasupra mării şi cu trepte exterioare cari urcă la catul de sus şi pe acoperiş. M'am urcat până acolo şi am privit în jurul meu aceeaşi privelişte ca Sfântul Petru. Drept în faţa mea, albastra Mediterană se revărsa în spre apus. La miază-noapte se vedeau nisipurile licăritoare, prelungindu-se până la ruinele Cezareei şi până la treptele muntelui Carmel, în vreme ce spre miază-zi se arătau dealurile lângă cari dăinuia Ascalonul. Aici a avut Sf. Petru acea vedenie miraculoasă, în care i se arătară toate dobitoacele pământului, lăsate în jos din cer într'o faţă de pânză, ca să junghie din ele şi să mănânce. Vă aduceţi aminte că el n'a voit, ci a răspuns: „Nu, Doamne, căci niciodată n'am mâncat fiece, spurcat sau necurat". Şi atunci a venit un glas care a rostit: „Cele ce Dumnezeu a curăţit, tu să nu le faci spurcate!" — Acestea au fost cuvintele cari au determinat întâia propovăduire a Evangheliei către păgâni, aducând convertirea lui Corneliu, centurionul roman şi apoi propovăduirea Evan-

gheliei la toată făptura. După ce conducătorul meu, tânărul sirian Moise, înprospătă amintirile mele biblice cu această istorisire, îmi vorbi de un american care vizitase locul acesta, împreună cu el, cu o săptămână mai înainte. Spunea Moise:

Acest american era un om glumeţ şi poate că îi lipsea şi o doagă. Nu era mulţumit că a văzut această casă, ci îmi cerea să-i arăt vedenia pe care a văzut-o Sf. Petru şi întreba ce s'a întâmplat cu faţa de pânză. Imi spunea că nu are de gând să-mi plătească, dacă nu-i voi arăta vedenia Sf. Petru, dar eu i-am răspuns:— „Nu pot să ţi-o arăt altfel decât dacă ai inima Sf. Petru!... Şi eram sigur că n'o avea".

Ne-am apropiat de Iafa cât s'a putut mai mult, dar am rămas tot în larg, fiindcă portul Iafa e şi mai puţin confortabil decât Haifa. Intr'o zi, nu prea depărtată, ambele porturi se vor transforma, dar Iafa, cu ţărmul ei, deschis Mediteranei, şi greu de adăpostit, va veni deapururi după Haifa. Stăm în mijlocul mării şi privim cum pornesc de subt Iafa şi vin spre noi primele bărci. Sunt mai întâi, autorităţile poliţieneşti... Sunt politicoase, răbdătoare, poliglote...

La gustarea de dimineaţă, luată în frumoasa sofragerie a vaporului „Dacia", fac cunoştinţă cu fraţii Rokah, doi tineri prie-

tenoşi şi îndatoritori, cari mă poartă ca de mână prin toate instanţele şi formalităţile debarcării. Unul dintre ei este agentul marei cooperative pentru exportul portocalelor „Pardess“ şi în acelaş timp împuternicitul Serviciului nostru Maritim.

Mulţumită acestor oameni binevoitori, viza paşaportului, controlul vamal, controlul sanitar... (de obicei formalităţi glaciale şi cu bănuială) se petrec cu rapiditate şi cu curtenie. Amicii de pe vapor ne-am despărţit în două grupuri, unul subt conducerea lui Isachie şi altul subt conducerea mea. Şi ce se întâmplă şefului, se întâmplă şi acoliţilor.

Iată-ne, încăodată, pe ţărmul biblic şi anume în cancelaria agenţiei „Pardess“... Ne găsim într'o încăpere arhaică, cu ferestre spre Mediterana, şi prefăcută în birou comercial. Aflu că suntem chiar în metocul Patriarhiei Ierusalimului... O casă cu ziduri groase, cu scări late de piatră, cu aspect de fortăreaţă, dar obosită şi îmbătrânită, de sutele de mii de închinători cari s'au scurs prin ea, decând există...

Vaporul „Dacia“ — simbolul patriei şi nădejdea călătoriei noastre de înapoere— se vede, prin fereastră, imobil în plumbul fluid şi subt zăbranicele persistente. Dar căldura începe să crească şi simţi că soarele va birui curând, cu torentele lui de aur. Imi propun să cercetez diseară a-

ceastă casă a Patriarhiei şi pe igumenii ei şi ies în oraş, întovărăşit dc unul din funcţionarii biroului.

In preziua plecării mele, am cunoscut în Bucureşti un pionier palestinean, de fel din Germania, şi care se oprise la noi câteva zile. Aflând că plec în Palestina, unde era stabilit şi avea soţie şi un copil, m'a rugat să-i fac un mic serviciu. Anume, mi-a încredinţat un pachet cu o duzină de perechi de ciorăpei, pentru cei doisprezece copii ai coloniei comuniste, din care făcea şi el parte. Am băgat pachetul în buzunar şi l-am încredinţat că-l voi duce la destinaţie, oricare ar fi taxa vamală, pe care eventual ar fi s'o plătesc.

In schimb, omul a voit să nu-mi rămână prea dator şi mi-a dat câteva scrisori de recomandaţie către soţii lui din Eretz-Israel. O scrisoare era către direcţiunea cotidianului evreesc din Tell-Aviv, „Haaretz“.

Cu această scrisoare preţioasă, am pornit spre redacţia zisului cotidian. De la port şi până în piaţa turnului cu orologiu, suntem în cartierul comercial şi *levantin*, cu toate caracterele şi cu tot pitorescul lui... Incep să mă deprind... Eri, la Haifa, a fost ziua *ciocnirii* şi a *perplexităţii*... Azi sunt mai cutezător. Dar pe măsură ce înaintăm, lumea se schimbă în jurul nostru... Ne pomenim încăodată, din

Asia în Europa! Iafa, ca şi Haifa, este un oraş dublu. Jafa este arăbească şi levantină. Tell-Aviv este oraşul cel nou, mândria sionismului biruitor şi primul născut al eternei Rahel, revenite în pământul strămoşesc.

IN TELL-AVIV

Pe nesimţite şi de grabă, trecem din Jafa în Tell-Aviv. Nu sunt nici măcar douăzeci de ani dela întemeerea primelor case evreeşti, aici, în dunele de pe ţărm, şi iată că un oraş european dublează azi vechea cetate biblică!

Sosim la ziarul „Haaretz". Suntem în faţa unei construcţii noui, în care muncitorii condeiului au intrat şi s'au stabilit mai 'nainte ca muncitorii cu ciocanul şi cu tesla să-şi fi isprăvit opera. Dar nota aceasta voi regăsi-o în tot oraşul: Pretutindeni lumea aleargă, lucrează, tratează... subt bolţi, subt tavane, subt decoruri, pe cari zidarii, tâmplarii şi instalatorii le ciocănesc şi le meşteresc mereu.

Directorul ziarului „Haaretz" e expeditiv şi afabil: îmi dă un redactor, cicerone pe toată ziua, şi mă salută cu salutarea Bibliei şi a Sionului: „pace ţie!"

Intru sub mâna ceronelui meu şi după punerile lui la cale se închiagă, pentru

mine, toată înfăţişarea acestei zile de 21 Aprilie şi toată recolta mea de note.

Intâi, o orientare generală: strada cea mare din Tell-Aviv este Calea Herzl. Cu această cale se încrucişează şi formează unghiuri drepte mai multe străzi: strada Iehuda Halevy, strada Lilienblum, aleea Rotschild, strada Allenby... Imprejurul oraşului se întind vaste grădini de portocali; spre apus este marea şi bancurile de nisip, pe cari tenacitatea braţelor sioniste le transformă treptat în palate, în grădini şi în pieţe asfaltate.

După ce rătăcim câtva timp prin cartierele definitive, pe lângă magazinele atât de europene, pe bulevardul Rotschild — tăiat dealungul de un galon de arbuşti şi de răzoare cu flori — eşim spre mare, ca să cercetăm o fabrică de cărămizi albe (nisip cu var) care îndestulează toată Palestina. Neapărat, însoţit de un ziarist cum sunt, sunt luat în seamă şi aud o mulţime de informaţii şi de învăţături, cari ar fi interesat, cu vioiciune pe un specialist şi chiar pe un om mai practic decât mine. Ceeace reţin este că această fabrică furnizează material pe măsură, adică după tipul casei ce-ţi propui să zideşti şi că tipul cel mai mic de casă — trei camere, o terasă şi duş — costă 150 de lire egiptene.

După ce am vizitat această fabrică

(„Silikat-Company“) ne întoarcem prin sectorul Tell-Nordau şi privim de aproape cum naşte un nou cartier din aceste nisipuri scăldate dc Mediterana. Mai întâi apar străzile viitoarei aşezări... Vedem fete de 20—25 ani cari plămădesc, în tipare, lespezi de ciment pentru trotoarele trase pe teren... Alături de strada schiţată, vilele încep să crească... printre împletituri de flori şi printre stâlpii instalaţiilor electrice...

Dăm de strada Şalom Alechem şi, în apropiere, de o vastă circumferinţă de teren, pe care se ridică, provizoriu şi închisă cu scânduri, un fel de arenă de circ. Este un loc de întrunire populară, pentru muzică, cinema şi conferinţe: Migraş Beth-Haam...

Mai departe întâlnim altă echipă de pionieri sionişti, cari se grăbesc să isprăvească şanţurile şi canalele unei străzi nou create. Trecem iar prin B-dul Rotschild, încăodată pe Calea Herzl şi intrăm în Museul Palestinean, în „Museul produselor ţării“. Acest museu este opera asociaţiei „Comerţ şi Industrie“ şi cuprinde mai multe secţiuni: agricultură, industrie casnică, chimie industrială, materiale de construcţie, marmoră, maşini, mobile şi alte câteva... La intrare, pereţii sunt acoperiţi cu diferite diagrame, hărţi economice şi tablouri comparative. Cercetarea acestui museu te

instrueşte şi te pregăteşte, ca să pricepi noua viaţă din ţară, chiar de aici, de la porţile ei... Privesc cu plăcere şi cu poftă strugurii din viile Kiriath-Anavim, portocalele, chitrele, lămâile... cari plutesc în borcanele din rafturi. Aici sunt rotoghile de lemn, scoase cu fierăstrăul din trunchiuri centenare de maslin, de roşcov, de eucalyptus... Dincolo, sunt tot felul de boabe şi de seminţe din ţară: porumb, sorgum, dura... Intr'o parte, vezi teancuri de foi de tutun, într'altă parte (ca nişte cilindri de chihlibar), borcane cu miere indigenă, adunată de pe flori de portocal...

Iată o mătase pe care o produc nişte viermi de mătase, de fel din India şi aclimatizaţi în Palestina. Particularitatea lor este că trăesc nu pe frunze de dud, ci pe frunze de ricin.

Iată probe din bumbacul pe care nouii gospodari vor să-l facă să crească încăodată în valea Iordanului, precum creştea odinioară...

Plimbăm privirile spre alte secţiuni. La secţiunea industriei casnice, ne întâmpină stofe, ţesături, unelte, comestibile... Mai departe vedem alte dovezi ale bogăţiei solului şi ale energiei locuitorilor: mostre şi obiecte de marmură, de piatră, de ciment... Palestina are cariere de marmură încă neexploatate. La Metula se găseşte marmură roşie... Miere şi lapte curgeau odi-

nioară în Canaan!... Miere şi lapte vor izvorî încăodată pentru cei ce vor şti să reclădească vechile jghiaburi ale belşugului!

Conducătorul meu mă duce, după cercetarea museului, la gimnaziul „Herzlia“. Desigur că era o simplă coincidenţă, dar era o coincidenţă simbolică: după ce contemplasem pârga nouii vieţi economice, din Eretz-Israel, era potrivit să contemplu şi pârga vieţii sufleteşti şi culturale care pulsează azi în ţara profeţiilor eterne... După ce trecem prin cabinetul directorului intrăm într'una din sălile de clasă. Nimerim o lecţie de thermo-fizică, cu explicări şi cu formule asupra a nu ştiu ce cuptoare... Profesorul Vizanski, altădată profesor în Elveţia, îşi face lecţia în limba ebraică şi din când în când întreabă pe elevi şi-i pune la încercare în aceeaş limbă.

E un mic amfiteatru, cu tablouri pe pereţi, cu un careu mare negru, unde profesorul îşi desinează cuptoarele şi cu câteva zecimi de elevi amestecaţi, băeţi şi fete.

Mi-aduc aminte de cartea lui Wolfgang Weissl: *Der Kampf um das Heilige Land* şi anume de capitolul: *Wie ein Schwaermer eine Sprache schuf*...

IMAGINI DE PROSPERITATE

Este miezul zilei, sălile se deschid, elevii se răspândesc. In grădina gimnaziului cresc oleandri înalţi şi viguroşi, ca nişte carpeni... Răzoare cu flori prosperează, prin ocolurile de nisip unde aleargă copiii. Aceste răzoare sunt plantate, udate şi supraveghiate de micii petulanţi...

Soarele stă drept deasupra Jafei, biruitor şi dogorîtor. In lumina crudă şi subt arşiţa sfredelitoare, înţelegi dece aici oamenii poartă broboade, plantele sunt atât de luxuriante şi toate culorile atât de vii... Jafa întreagă şi Tell-Avivul cu ea, fierb, sub soarele perpendicular, ca un cazan de boiangiu vrăjitor.

Căutăm un restaurant. Il găsim sus de tot, pe o terasă-acoperiş, de unde privim în jur tot Tell-Avivul. Dar păcat că nu putem să prânzim chiar aci. Terasa e potrivită pentru orele serii. Ne mulţumim să ocupăm o masă, ceva mai jos, într'o sală de geamlâcuri deschise. E un restau-

rant burghez, dar bucatele sunt bine pregătite şi civilizat servite... La plecare, patronul, poate izbit de exotismul nostru, ne întreabă dacă am fost mulţumiţi de bucătăria lui.

Programul întocmit de ceronele meu prevede, după masă, o excursiune cu automobilul la şcoala de agricultură şi la pivniţele Rişon-le-Zion. Pornim pe Calea Herzl în ora aceasta de după amiază incandescentă şi aţipită. Viteza maşinii ne înviorează. Trecem prin cartiere arăbeşti, cu case cubice şi cu gospodării pustii, trecem pe lângă grădini închise cu zid înalt, dar pe care îl covârşesc umbrelele palmierilor... Minarete, cămile, hăţişuri puternice de cactuşi decorează şoseaua până dincolo de porţile Jafei... Alergăm pe şoseaua cea mare Jafa-Ierusalim. La tot pasul, trompeta de alarmă face să onduleze şi să se dea la o parte şirurile de călători cu turban şi cu caftan... După câteva minute de drum, mi se arată pe mâna dreaptă Şcoala de agricultură Mikweh-Israel. E o fondaţiune veche, de pe la 1870, şi fondatorul ei — Carol Netter—se odihneşte chiar aici, într'o alee de chiparoşi...

Las la o parte ce scrie în cărţi asupra acestei şcoli şi o cuprind cu ochii mei, vastă, plină de acareturi şi ocolită de plantaţii precum este. Ne găsim într'o bogată gospodărie, care îmi aminteşte de acele

curţi boereşti şi arendăşeşti din Moldova noastră de acum vreo 20—30 de ani... In grădina şcolii văd, întâia oară, cât de 'nalţi şi cât de groşi pot să crească eucalypţii... Cercetăm pavilioanele şi atenanţele şcolii... Afară de clădirile în cari stau şi învaţă cei 180 de elevi, sunt clădiri pentru profesori, funcţionari şi lucrători. Şcoala are pepinieră, cultivă flori pe cari le vinde în toată Palestina, are cai, măgari, vaci şi boi, oi şi capre... Imprejurul nostru stau căruţe, butoaie, instrumente agricole... Un elev al şcolii, ars de soare, asudat, cu şapca pe ceafă şi cu bocanci, aduce de căpăstru o vacă planturoasă... Vedem un teasc pentru struguri sau pentru masline, vedem o lăptărie şi apoi un depozit uriaş cu tutun în fermentaţie.

Urcăm în maşină şi mergem mai departe. Ieşim din frumoasa gospodărie a şcolii şi traversăm locurile pe cari le cultivă... Orzul e aproape copt. Grâul se apropie de seceră. Intre parcelele verzi-aurii, macii fac hotare roşii... Ne întâlnim cu trenul care vine dela Ierusalim. Lăsăm şoseaua cea mare şi o luăm pe alta mai mică, spre Rişon-le-Zion. Aci, unde şoseaua se bifurcă, privim subt ghirlandă de palmieri, profilul unui sat arab. Este satul Beth-Dedjen, adică biblicul Beith-Dagon, în lotul seminţiei Iuda, unde, pe vremea Filistenilor şi a Judecătorilor, era capiştea

idolului Dagon. Aci aduseră Filistenii, după o biruinţă asupra Evreilor, Sfântul Chivot, căzut pradă de război, şi-l aşezară lângă idolul Dagon.

Şoseaua pe care apucăm este—ca multe altele—făcută de curând de pionierii evrei. Mai 'nainte de Rişon-le-Zion ne întâmpină, pe dreapta, colonia muncitorească Nahalat-Jehuda. E o colonie comunistă (o cvuţa) care are o lăptărie prosperă şi o grădină-pepinieră.

Notez înfăţişarea acestui pământ din care cresc atât de bogat, viţa, palmierul şi reveria biblică... Are o faţă cafenie închisă, de-ai zice că este cacao sau ciocolată. Cu atât mai mare e contrastul, când vedem, deodată, linia onduloasă, stearpă şi cenuşie a dunelor. Marea este la doi paşi şi nisipurile ei sunt neastâmpărate şi năvalnice. Coloniştii acestor locuri trebue să biruiască mai întâi nesiguranţa şi mobilitatea ţărmului.

Intrăm în Rişon-le-Zion, cu adevărat: *fruntea Sionului*, dacă nu cu totul după vechime, desigur după frumuseţe şi bogăţie. Puterea şi viaţa acestei colonii sunt legate de uriaşa instalaţie centrală, opera baronului Rothschild, teascul şi povarna Rişon-le-Zion. Intrăm în birourile fabricii şi facem cunoştinţă cu un distins bătrân, directorul Meerovici, un exemplar întârziat

din frumoasa legiune cu barbişon a lui Napoleon III.

Un funcţionar ne ia şi ne poartă prin toată instalaţia, de la foişoarele şi jghiaburile în cari se descarcă movilele de struguri şi până în pivniţele adânci şi solemne, ca nişte catacombe, unde stau în picioare zecimi de zăcători clădite din mistrie şi căptuşite cu sticlă.

Aud că această pivniţă — vrednică de palatul şi de sofrageria regilor babiloneni — este a doua sau a treia, în scara marilor pivniţe de pe pământ. Suprafaţa de pe care această fabrică îşi adună strugurii proprii este de peste 5000 de dumani (un duman = 900 de metri patraţi). Afară de cei vreo 60.000 de hectolitri de vin pe cari îl toarnă în zăcători, în fiecare an, fabrica mai are un departament special pentru spirtoase şi şampanie.

Dar mai mult decât toată această povarnă, cu instalaţiile, cu beciurile, cu pompele ei cu abur (pentru încărcarea şi golirea zăcătorilor) mă impresionează grădina baronului Rothschild, astăzi dăruită coloniei. E o grădină de portocali şi de lămâi, închisă cu grilaj şi spintecată de şiruri paralele de curmali. In frunzişul fraged al portocalilor şi al lămâilor, trunchiurile curmalilor pare că sunt nişte arămii columne, din pronaosul unui templu. Sub lumina care începe să fie trandafirie,

curmalii resfiră ramuri flexibile, lungi de câţiva metri, şi pămătufuri cafenii, pline cu curmale coapte... Lămâii, deasemeni, sunt plini de roadă. Pe calea noastră, ca într'un vis, zac curmale scuturate, lămâi şi ramuri de curmal!...

Incheem ziua cu aceste „stâlpări de finic", cu aceste „lulab", aşternute în calea sfintelor amintiri cari înviază în jurul nostru şi în calea visului, frate cu amintirea.

Luăm drumul înapoi, către Tell-Aviv şi către Jafa. Grădinile cu portocali, gardurile şi pâlcurile de cactus, cămilele călătoare, întind pe biblicul pământ, umbrele serei.

Traversăm Tell-Avivul — însufleţit, alert, aproape sărbătoresc, la ora aceasta, când căldura scade — şi intrăm în Jafa. Ajung în port, aproape în minutul când porţile se închid, şi urc în mohorâtul castel care este metocul Patriarhiei.

Jos, în strada portului, metocul are prăvălii şi magazii, la mijloc sunt câteva birouri, iar sus de tot mănăstirea motocului, adică chiliile, paraclisul şi o largă terasă, cu parapet, privitoare spre mare. Mai sunt şi alte atenanţe, coridoare şi colţuri întunecoase, cari posomorăsc clădirea şi-i dau o înfăţişare ambiguă. Şi la prima şi la ultima cercetare acest metoc spune decadenţă şi nepăsare. Au trecut pe aici

sute de mii de închinători şi au lăsat atâta aur — mai ales rusesc — încât dacă l-am putea avea, acum, grămadă, pe terasa aceasta, ar fi ca o dună de pe ţărmul mării...

Stau rezimat de parapet, deasupra imensităţii lăptoase şi liliachii care pulsează dincolo de cheul coprins de întuneric... Mâine, cu ajutorul Domnului, voi intra în Ierusalim... Plutesc, cu gândul peste icoanele, bogăţiile şi izvoarele de energie pe cari le-am văzut în această zi şi mi se pare că le-am văzut la mii de kilometri depărtare de acest castel părăginit şi sur. Aştept să mă întâlnesc cu prietenii de cari m'am despărţit după debarcare şi privesc cu nostalgie—pe apele înserate — făptura albă şi ciuruită de lumină electrică, a vaporului „Dacia“... Am presimţirea că în acest metoc, unde, din greşită şi ignorantă socoteală, am decis să găzduim, vom petrece o noapte chinuită.

Din nefericire, presimţirea mea decurgea dintr'o intuiţie exactă. Toată noaptea am dormitat cu frică şi uitându-mă prin fereastră, la curatul şi elegantul nostru vapor, am făcut triste reflexii asupra şubrezeniei prosperităţilor omeneşti!

ŞARONUL

Iubita mea amică, în această zi de 22 Aprilie, am îndeplinit visul meu suprem să ajung şi să îmbrăţişez, cu ochii şi cu inima Sfânta Cetate. Aseară, eram încă nesigur la ce oră voi porni spre Ierusalim, şi oscilam între primul tren care pleacă la 6 dimineaţa şi altul de mai târziu... In orele tulburi, de veghe şi de pază ale nopţii, mă hotărăsc — : voiu pleca în zorii zilei şi voiu lua şi pe acest tovarăş de chilie şi de penitenţă, care, ceva mai tare de piele decât mine, încropeşte câteva ceasuri de somn...

Deştept pe fratele Nicolae, tovarăşul cucernic pe care Domnul mi l-a dat în grijă, până la Ierusalim, şi-l zoresc să fie gata. Plecăm fără să mai dăm ochii cu amphitrionii noştri, paznicii metocului. Prin intermediar, le lăsăm zmerite închinăciuni şi câţiva piaştri obligatorii... Avem norocul să găsim, pe treptele sinistrului palat, un hamal sirian, care ştie câteva cuvinte fran-

ţuzeşti; împărţim cu el bagajele noastre şi alergăm spre piaţa cu orologiu... Găsim şi un birjar care ştie să numere până la zece, în limba lui Voltaire, şi pornim spre gară.

Un şir lung cu vagoane de clasa III-a aşteaptă în faţa gării. Poate că printre ele este şi vreunul de a întâia sau de a doua, dar nu-l observ. Toată lumea călătoreşte cu clasa III-a şi biletul până la Ierusalim costă şeaptesprezece piaştri şi jumătate. Mai toţi călătorii sunt arabi. Vagonul este confortabil şi bine întreţinut.

Lumea de pe peron este în majoritate orientală: hamali, mici negustori ambulanţi şi funcţionari inferiori. Uşile se închid, vagonul se mişcă — pornim, în tren, spre Ierusalim!... Acest paradoxal amestec de categorii, de noţiuni şi de posibilităţi, pe cari până acum le ţineam depărtate unele de altele, dă urzeala tuturor impresiilor noastre, de alaltăeri încoace...

Ziua e fără văluri, deabia albastră-cenuşie la această oră a dimineţii, dar progresiv clară, subt bolţi de zmalţ albastru. Facem o primă haltă la Tell-Aviv. Peste lumea arăbească plecată din Iafa se revarsă lumea europeană din Tell-Aviv... Suntem în permanenţă, ca în estuarul unui fluviu, unde apele lui dulci întâlnesc şi se amestecă cu apele sărate ale mării!

Aş vrea să nu-mi scape nimic din detaliile acestui drum şi mă străduesc să ţin

o dublă socoteală, atât de priveliştile pe cari ni le desfăşoară trenul cât şi de explicaţiile cărţilor introductive. Dar e o muncă de care mă las curând, ca fiind rău inspirată... Inchid cărţile şi privesc şi la dreapta şi la stânga, variatul, dramaticul şi atât de bogatul în culori peisagiu al Judeei. A zis cineva despre Atica: Nu există pe pământ o suprafaţă atât de îngustă, dar pe care să se fi petrecut atâtea fapte nemuritoare! Cu o dreptate superioară vom spune despre ţara aceasta acelaş lucru. Dela colină la colină, din vale în vale... numele istorice, datele şi evenimentele cresc, înnaintea cercetătorului, numeroase ca pietrele dintr'un cimitir.

In contururi generale, drumul Jafa-Ierusalim, fie cu trenul, fie pe şosea, este jumătate drum de câmp şi jumătate de munte. Gările Safirie, Ludd, Ramle şi Naane sunt în câmpie şi anume printre ogoarele, livezile, holdele, grădinile şi arboretele cele mai capricios amestecate şi mai prospere. Gările Sorek, Artuf, Bittir sunt în contorsiunile munţilor Judeei.

Lângă gara Safirie văd lanuri de ovăz, petece de grâu şi grădini potagere, printre livezi de maslini şi de migdali. Gara Ludd este nodul căilor ferate palestiniene. Găsim în gară expressul care vine din Egipt... „Grande Compagnie Internationale des Express Européens"!... Sleeping-car... Di-

ning-car... Europa s'a revărsat peste Asia şi peste Africa! Gara nu e monumentală, dar are două peroane şi o arhitectură care o scoate din banalitate.

Aceste şine, aceste vagoane englezeşti, aceşti turişti americani din Dining-car... trec prin locul unor venerabile amintiri... Ludd este Lydda unde Sf. Petre vindecă pe paraliticul Eneia (*Faptele Apostolilor* 9, *33—34)*; este în acelaş timp oraşul Diospolis, din epoca greco-romană şi scaunul unui episcopat. Aici se adună în anul 415, un sinod particular care se ocupă cu învăţătura eretică a lui Pelaghie...

Vedem, din mersul trenului, între Ludd şi Ramle, maslini cu roadă tânără, pâlcuri de portocali, ricini şi smochini... Apoi mii de maci printre poteci şi cactuşi viguroşi, împletiţi pe liniile de hotar...

Pe stânga, în depărtare, încep să se schiţeze, într'o gamă întreagă de albastru şi de vioriu, câteva rânduri de dealuri şi de munţi — deocamdată vaporoşi şi plutind pare-că deasupra acestui paradis al Şaronului.

Ajungem la Ramle, burgadă cu profil arab, — minarete şi cupole, printre palmieri nalţi cât şi minaretele — şi colţ încântător, încins cu tot felul de arbori fructiferi. Poate Ramle este Arimatheia Noului Testament, locul natal al lui Iosif, membru al Sanhedrinului şi ucenic al Dom-

nului. Oricum, tradiţiunea socoteşte că actuala mânăstire a Franciscanilor se ridică acolo unde era casa lui Iosif Arimateanul. In această mânăstire fu găzduit generalul Napoleon Bonaparte, în anul 1799. La trecerea noastră prin Ramle vedem un cimitir arab, tocmai în ceasul unei procesiuni şi al unui serviciu de pomenire... Dar alături de acest locaş de odihnă, iată o staţiune aeronautică şi hangarele avioanelor engleze!... In văzduhul ţării sacre trei aeroplane zboară paralel!

Linia şesului începe să onduleze şi să se frângă. In faţa noastră se rotunzesc câteva spinări de dealuri şi pornesc albiile văilor. O amintire din pământul Moldovei se adequează întocmai acestui plai, sprijinit în fund pe munţii lui Samson: pare-că ne-am găsi, în judeţul Neamţu... între dealul Boiţa şi băile Bălţăteşti, pe şoseaua Tg.-Neamţu-Piatra-Neamţu. Pe pământul aproape roşu ca ţigla văd petece de orz secerat, văd parcele de vie tânără, şi pâlcuri de plante decorative, pe cari în Europa nu le întâlnim decât în sere. Sate arăbeşti, case stinghere, siluete depărtate de colonii triangulează pe dealuri şi pe văi.

Intre Ramle şi Naane, încrucişăm şoseaua Iafa — Ierusalim. Aproape de gara Naane este străvechea vatră a oraşului Ghezer, pe care, însă, în bogăţia de detalii a peisagiului, nu pot s'o identific. Ghezerul

este pomenit în inscripţia de la Tell-Amarna. Societatea arheologică „Palestine Exploration Fund“ a făcut aici săpături şi descoperiri esceptionale. Din cercetările acestei tovărăşii de arheologi a ieşit la iveală că în mormanul de ruine de la Ghezer stau cinci vârste preistorice şi istorice, culcate una peste alta. In straturile mai de la fund s'au găsit nişte urcioare mari, cu schelete de copii *sacrificaţi* (probabil în vârsta canaanită).

LA PORŢILE TALE, IERUSALIME!

Dela Naane înnainte, intrăm în labirintul munţilor. Variaţia, capriciile, anfractuozităţile, pustietatea tragică, pleşuvia sură, dar şi gingăşia cuiburilor verzi, egloga sânurilor înflorite ale acestor munţi — fac pe călător să se agite, pe bancheta lui, ca o salcie purtată când de vijelie, când de zefir... Pătrundem în jghiabul Waadi-es-Sarar. E o cale săpată de torentele primăverii, pe care însă omul a consolidat-o prin terase şi prin plantaţii, şi a făcut-o (azi ca şi odinioară) podgorie vestită.

Waadi-es-Sarar este biblica vale Sorek, unde Samson întâlni pe Dalila şi căzu atât de greu în robia farmecelor şi a vicleniei ei. Valea se strâmtează şi se adânceşte. Roce calcarose, sure şi abrupte, rup învelişul depozitelor roditoare, găuresc arăturile, spintecă perdelele de maslini. Trenul nostru se răsuceşte ca un şarpe când la dreapta, când la stânga şi în calea lui munţii se adună din ce în ce mai pustii şi mai

prăpăstioşi. Uneori ni se pare că facem calea înapoi, nevoiţi cum suntem să ocolim, printre crăpături fără soare, câte un masiv năpraznic, de pe spinarea căruia spiona Samson văile Filistenilor. Dar în această măreaţă împărăţie a coloşilor suri nu lipsesc notele fragede: o grădină de cacao, o livadie de eucalipţi, câteva terase cu grâu şi cu orz ce dau în spic.

Oprim în gara Artuf. Arabii din această staţiune au un port deosebit care aduce aminte de călugării noştri. Nişte colonişti germani, cari au pornit cu noi din Jafa, ne arată dincolo de gara Artuf, grota lui Samson. Aşa dar sîntem la Etam (*Judecători* 15, 11) unde cei trei mii din Iuda veniră ca să lege pe Samson şi tot pe aici trebue să fi fost Ramath-Lechi şi Ain-Hakore...

Labirintul în care înaintăm îşi sporeşte puterile şi splendorile. Stâncile ne privesc aproape în creştet, soarele aci ne găseşte, aci ne pierde, iar în faţa acestor blocuri, cu câte un colţ rezimat de cer, maslinii şi roşcovii de pe poale pare că sunt pămătufuri de ferigă.

Dela un loc, zbuciumatul defileu se deschide şi se ramifică. La gara Bittir — ultima 'nainte de Ierusalim — suntem într'un fund larg şi fertil. Un izvor din apropiere udă şi transfigurează toată valea. Apar grădini, locuinţe, terase cu viţă groasă, care

se trânteşte pe pământ ca şerpii. Aici, la Bittir, ne întâlnim cu trenul care a plecat din Ierusalim şi merge spre Jafa.

In aceste gâtlejuri muntoase era odinioară un oraş, populat şi vestit, oraşul Beter, despre care tradiţia iudaică spune cu oarecare exageraţie că avea cinci sute de şcoli şi cea mai mică dintre şcoli avea trei sute de elevi. In acest oraş, ultimul erou evreu, Bar-Kochba, fu înconjurat de armatele romane şi căzu după o crâncenă rezistenţă. Legendele spun că numărul celor ucişi fu atât de mare încât sângele vărsat se adună în şuvoaie şi în torente, cari smulgeau pietrele din loc!

Dar clipa de faţă are icoane mai placide... Iată femei arabe cari duc în spinare nişte crosne fantastice de mărăcini. In valea noastră încep să răspundă alte văi (alţi „waadi"), unele pline de viţă şi de zmochini, altele sterpe şi calcinate... Lucru ne mai întâlnit: o şuviţă de apă curge printre parcelele grădinilor, iar sus pe un deal pare a fi un rezervoriu. Ne apropiem de Ierusalim!... Vecinii mei de bancă îmi arată nişte buchete de pini şi printre ele calea către Bethlehem. Primele case ale Cetăţii Sfinte se văd pe un vârf de deal...

Din strâmtorile munţilor am eşit la larg, din peşteri la lumină, din aşteptarea înfrigurată, la realitatea întrupată în Cetatea Marelui Rege! Trecem pe lângă colonia

greacă, pe lângă noui aşezări evreeşti, pe cari le voiu identifica mai târziu şi mai trecem pe lângă colonia Templierilor germani — o insulă de verdeaţă şi de vile, alături de atelierele şi de magaziile gării Ierusalim.

Inainte de despărţire, vecinii mei, oameni practici şl plini de sănătos egoism naţional, îmi dau sfatul acesta: — „Dacă nu vei găsi în Ierusalim găzduirea aşteptată, coboară în această colonie şi întreabă de „Deutsches Ospicium“ sau „Deutsches Katholisches Haus“.

Nu uit sfatul lor, dar nici nu-i dau multă luare aminte... In inima mea e sărbătoare şi aştept, lângă tovarăşul meu, să se risipească negura călătorilor şi să ne răsară faţa Sfintei Cetăţi!... Dar trebue să coborîm, să păzim cu schimbul bagajele, să căutăm un birjar care înţelege franţuzeşte...

In sfârşit, iată-ne într'o trăsură cu doi cai cari pornesc din faţa gării, pe o şosea albă ca varul... Bucuria noastră înfloreşte în zmerită şi nevrednică evlavisire! Dumnezeu ne-a fost milostiv şi ne-a ajutat să ajungem cu sănătate până la sfântul său Sion! „Căci Domnul a ales Sionul şi a poftit să-i fie locuinţă“ — „Iubesc Sionul cu gelozie şi-l zulesc cu patimă vijelioasă!...“

Dar cât de neputincioşi şi de striviţi suntem, în caleaşca aceasta veche, care ne

poartă în sus, spre cununa zidurilor sacre! Cum vom mulţumi, cum vom tresălta, cum vom cânta fericirea noastră, în spatele acestor doi arabi, cari stau pe capră, triviali şi gălăgioşi!

Ne uităm în jurul nostru şi vedem că trecem prin nişte foste grădini, acum fără de gard, dar cu maslini noduroşi, ici şi colo, cu nişte răzoare verzi, într'o vâlcea, şi cu mii de pietre, mari şi mici, poate de zeci de ori adunate în ziduri şi risipite.

Privim mai departe şi vedem crescând, deasupra maslinilor strâmbi şi cenuşii, odată cu bolta de azur, profilul sacro-sanct!... Mi-aduc aminte de cei ce, odinioară, veneau în caravane, cu prilejul marilor sărbători, şi descopereau de departe creştetul de aur al Templului şi turnurile cetăţii:

„Bucuratu-m'am când mi-au spus: Să mergem către Casa Domnului! Iată-ne, stăm la porţile tale, Ierusalime! Ierusalime, tu eşti clădit ca o cetate, cioplită dintr'o bucată! Către tine se sue seminţiile, seminţiile lui Iehova, după pravila lui Israel, ca să preamărească numele Domnului. Aci sunt aşezate scaunele pentru judecată, scaunele casei lui David. — Rugaţi-vă pentru pacea Ierusalimului! Fericiţi să fie cei ce te iubesc! Pacea să domnească înlăuntrul zidurilor tale, şi belşugul în palatele tale! Pentru fraţii şi pentru soţii mei, voi zice: Pacea fie cu tine! Pentru casa Domnului

şi a Dumnezeului nostru, dorescu-ţi ţie fericire!"

Suntem pe pieptul unei coline late, între zidul covărşit de profilul unei catedrale şi picioarele altor coline, încărcate cu grădini şi cu foburguri. Şi iată că, pe mâna dreaptă, între şoseaua albă şi zidul milenar, ne apare, în soare şi în azur, o moară de vânt, moara nobilului Don Quichotte!

Aşa dar, iată şi la porţile Ierusalimului, simbolul tău şi amintirea ta, erou al lui Cervantes! Ce poate să-mi spună pilda ta, acum când sunt gata să intru în cetatea Domnului meu? Suntem cavaleri şi noi, ca tine, — o cavalerie mult mai veche decât a ta! — dar nu avem nevoie de scutierul tău şi ne rugăm lui Dumnezeu să ne cruţe de jalnica ta convertire finală!

DINCOACE DE ZIDURILE SFINTE

Şi cu toate acestea, aripile acestei mori de vânt, ivită pe neaşteptate, în dreptul Sionului, din pustiita colonie a lui Montefiore, prind să zboare din ce în ce mai sus în cugetarea mea...

O, iubită Simforoză, nu sînt eu acela care pornii în lume, acum un sfert de veac, crainicul d-tale şi cavalerul unor uriaşe proecte creştine şi apologetice? Nu sunt chiar eu cel ce într'o lume tot atât de adequată mie, ca şi lui Don Qichotte, — lumea spaniolă contimporană, caut să ridic conştiinţele spre taina şi spre frumuseţile sfântului Graal?...

Recunosc că apariţia acestui simbol al idealului, suprapământesc şi zdrobitor de viaţă, are pentru mine, aci la porţile Ierusalimului o înaltă semnificaţie... Este un avertisment, o mângâiere şi un contract acceptat. Cugetând şi mai larg, unde aiurea decât la pragul acestei cetăţi a aspiraţiilor nedomolite şi eterne, putea să se înalţe

semnul marilor întreprinderi dezinteresate şi neizbutite?... Câţi fraţi ai lui Don Quichotte n'au venit spre Ierusalim, pe toate cărările pământului, cavaleri ai idealului şi ai Domnului! Câte inimi şi câte vieţi nu s'au jertfit, fericite, pentru apărarea, biruinţa şi apoteoza Ierusalimului! Şi în aceste zile ale noastre, de prăbuşiri şi de reclădiri supreme, nu trăim oare o epopee nouă de cavalerism pentru Sion?...

Din dealul lat, unde mai stau rămăşiţele coloniei lui Moses Montefiore, dăm de vale, spre un cimitir musulman şi de aci, pe lângă un parapet de case europene, drept în sus către spitalul Sf. Ludovic şi către Notre Dame de France.

Am în sân câteva scrisori de recomandaţie pe cari mi le-au dat diferiţi amici din Bucureşti şi măcar una din ele trebuie sămi dea prima legătură cu această lume ierosolimiteană.

Ştiu că, în aceste zile, se află în Ierusalim cunoscuţii mei americani (dela Y. M. C. A.) domnul şi doamna W. H. Morgan, împreună cu altă pereche, soţii Hollingher, pe cari deasemeni îi cunosc. Dar poate că, în această zi, lipsesc din Ierusalim...

Pentru aceea, iau altă direcţie, mai sigură. I-am spus birjarului să ne ducă la Museul de Agricultură, peste drum de Spitalul Italian. Directorul acestui museu este fratele amicului meu Dr. Mibaşan şi către el

am câteva cuvinte de introducere... Urcăm panta aspră, deasupra căreia stă Notre Dame de France, şi pe străzi, cu totul europene, ajungem la Spitalul Italian.

Aflăm că Muzeul de Agricultură s'a mutat din faţa spitalului pe o altă stradă, foarte apropiată, dar fără nume!... Deşi suntem în Ierusalimul cel nou, totuş şi aici ca şi în cel vechi străzile sunt mai toate anonimė şi numere la porţi nu există.

Dar birjarul se descurcă fără greutate. Ne întoarcem puţin pe acelaş drum şi intrăm într'o stradelă înclinată, pe care găsim, bătută afară în zid, cartea de vizită a Muzeului. Las pe tovarăşul meu în trăsură şi pătrund în curtea împrejmuită...

E o mică grădină de arbori şi de flori din cari soarele extrage şi-mi trimite în obraji un val de mirodenii... Directorul e acasă... Surprinderea şi bucuria lui de oaspeţi mă înduioşează.

E un noroc deosebit să găseşti în centrul unei lumi, pe care o vezi întâia oară, atâta bună primire şi atâta efuziune, în limba ta românească.

Facem la Muzeul de Agricultură primul nostru popas. Deşi este o casă oficială, un institut în care nu sălăşueşte decât un servitor, totuş directorul ne pune înainte fără întârziere un ceai, bine garnit. Intâlnesc un fruct necunoscut europenilor, cel puţin celor din părţile temperate.

E un fel de fruct gălbior, care pare a fi o încrucişare între zarzără şi corcoduşă şi are un sâmbure mare rotund. Numele ei ebraic este „nefelşesek".

Museul de Agricultură este o secţiune completă a ceea ce am văzut, incomplect, în sălile museului din Jafa. Dar îl vom cerceta altă dată. In acest moment, trebue să limpezesc câteva cestiuni practice.

Tovarăşul meu, cucernicul frate Nicolae, îşi ia bastonul de pelerin şi porneşte spre Mânăstirea Sfinţii Arhangheli, — una din mănăstirile Patriarhiei — unde are nădejde să-şi găsească odihnă sufletului şi oaselor, în ciuda experienţei de astă noapte. Eu rog pe directorul Museului, să mă clarifice — prin firul telefonic din biurou — dacă amicii mei americani sunt ori nu în Ierusalim... E un procedeu prea european, care pare că dă năvală peste sfiala şi veneraţia cuvenită acestui loc sacerdotal, dar ce putem să mai facem!... Telefonul, lumina electrică, automobilul şi atâtea alte semne şi mijloace ale vieţii zise civilizate au debarcat în Ierusalim de mai de mult... Dela Colonia Americană primim răspuns că d. d. Morgan şi Hollingher sunt acolo şi că mă aşteaptă, peste o jumătate de oră, la gustarea de amiază...

Fericit de toate aceste bune potriviri, mulţumesc lui Dumnezeu şi pornesc — nu mai ştiu: în trăsură sau pe jos, întovărăşit

sau singur—spre Colonia Americană. Drumul este simplu, aproape numai o linie dreaptă, dela Notre Dame de France, până la Episcopia Anglicană, lângă care se găseşte căminul coloniei.

E o amiază orbitor de luminoasă, aprigă şi toridă, ca la noi, în zilele caniculare de Iulie şi August. Observ pe străzi că mai toată lumea poartă ochelari coloraţi. Dar ţi se pare deocamdată paradoxal, că, subt această arşiţă care aprinde pământul, arabii se învelesc la cap cu şalurile şi cu broboadele lor, strânse în colaci negri... Şi totuşi mai târziu, un crâmpei de experienţă personală mi-a dovedit că au dreptate...

Prietenii mei americani mă primesc la pragul căminului, zâmbitori şi bucuroşi de întâlnire. Fără nici o transiţie, alergăm spre sofragerie unde auzim, dela uşă, rugăciunea cântată în cor, pe care pietatea protestantă o prescrie cu rigoare înnainte de fiecare masă. Aşteptăm sfârşitul rugăciunei şi intrăm în sofragerie. Suntem vreo douăzeci de conmeseni printre cari ne aşezăm şi noi, lângă vase mari cu flori şi lângă garafe cu apă.

Nu sunt în mediu strein. Cunosc pe aceşti oameni fiindcă ne-am mai întâlnit şi altă dată şi am stat cu ei la masă, la Buşteni, la Şapte-Sate, la Bucureşti, la Vizegrad... Mi-e cunoscută şi bucătăria lor, şi encratismul lor de băuturi de apă şi idiomul lor

strivit între măsele, măcăr că nu-l pricep decât cu mare greutate...

După masă, înţeleg că în acest cămin am avut şansa să prânzesc cu toată lumea anglo-americană, înfăţişată printr'o semiduzină de secretari din Y. M. C. A. universală... Un secretar din India, altul din Japonia, al treilea din China, restul din Anglia şi din America! Directorul şi proprietarul căminului este un om practic, un germano-american, care recomandă tuturor mosafirilor serviciile sale şi bazarul său de lângă poarta Jafei. D. Wester este german după maică-sa şi anglo-american după nevastă-sa, născută Stapford.

INTRE ETERODOCŞI

Ce frumoasă, ce tihnită şi ce răcoroasă e această casă în care d-l Wester găzdueşte pe fraţii săi — după nevastă — cu preţul modic de una liră egipteană, pe zi! D-l Morgan mă plimbă prin această casă şi mă pofteşte să mă odihnesc o jumătate de oră în apartamentul d-sale.

Dar nu mă gândesc la odihnă... Privesc, admir, iau note... Uşile şi ferestrele casei sunt acoperite cu reţele fine cari opresc năvala ţânţarilor. Paturile au poloage de tifon, cari acoperă de pretutindeni, pe cel ce doarme... Căminul american se găseşte pe şoseaua Nablus, cum am zice la miazănoapte de Ierusalim, pe vechea cale a Damascului. Din ferestrele căminului, văd cimitirul militar şi ceva din muntele Scopus, cu creştetul Universităţii Ebraice.

Casa întreaga este clădită după tipul oriental şi călugăresc. E o construcţie solidă cu încăperi suprapuse şi cu patru laturi

cari fac la mijloc o curte interioară. Această curte interioară e umbrită de plante equatoriale şi desmierdată de flori de multe neamuri... In sălile-pridvoare stau, pe la colţuri, cuiburi de piatră, cu pământ roşu în ele, pentru florile cari n'au mai avut loc în grădină... Nişte dulapuri cu geam, au în rafturi numeroase, mii de cioburi şi de oale, din străvechea ceramică pe care o desmormântează azi arheologii...

Mă uit la ceasornic: două ore după amiază, toiul căldurii şi al aţipelii... Alături de cămin, la umbra unor chiparoşi, poposeşte o familie de arabi... Suntem în Orient!

Deasupra Ierusalimului, cerul pare că se desfoiază, în petale albe şi albastre... E poezia de plumb a căldurilor subt frunze late de mussa şi de banani... Cocoşii cântă, măgarii le răspund... Totuşi nu avem vreme de prea mult far-niente. Amicii mei americani cugetă cu dreptate că putem vizita, cu mult profit, reşedinţa episcopală anglicană, care e la doi paşi de cămin.

Imi aduc aminte că în colecţia mea de scrisori de recomandaţie, am una către Monseniorul Mac Innes, episcopul anglican din Ierusalim. Preotul anglican din Bucureşti reverendul Woodhouse mi-a dat această scrisoare, în ajunul plecărei sale spre Londra.

Să mergem, deci, şi să depunem în mâi-

nile Mgr. Mac Innes această epistolă de amabilă dar platonică mijlocire. Din nefericire sau din fericire, episcopul nu e la reşedinţă, ci în Egipt şi se înapoiază peste câteva zile. In schimb, găsim pe secretarul episcopului şi pe capelan, oameni binevoitori şi bucuroşi de oaspeţi... Cu ei, mai familiar şi mai pe îndelete decât ar fi fost cu Mgr. Mac Innes, cercetăm catedrala, reşedinţa episcopală şi grădina reşedinţei.

Catedrala Sf. Gheorghe nu are mare vechime — poate cel mult câteva decenii — dar e largă, puternică şi atât de bogată, cât permite severitatea nudă a templelor protestante. Nu se înfăţişează izolată, ci înglobată în complexul de clădiri, cari alcătuesc întreaga reşedinţă. Când intri în curtea episcopiei, te găseşti în acelaş patrulater oriental şi monastic, pe care îl au mai toate clădirile cele mari. In spate, ai poarta încadrată în zid, în faţă ai tinda largă şi boltită a catedralei, la dreapta apartamentele episcopale, iar la stânga cancelaria, locuinţa capelanului şi poate vreo şcoală catehetică...

Catedrala e luminoasă, întărită pe stâlpi şi cu două lungi şiruri de bănci. Observ pe aceste bănci cărţi de rugăciune în limba arabă. Aşa dar anglicanii din Ierusalim adună prozeliţi arabi şi syrieni. Văd câteva pupitre majestoase, pe cari odihneşte S-ta

Scriptură, în diverse formate. Afară de versiunea oficială văd şi traducerea lui James Mofiatt, într'o frumoasă cămaşă tipografică.

Dar cu toate aceste detalii şi semne de teologie, catedrala aceasta mi se înfăţişează tristă şi dezolată ca toate templele protestante. Ştiinţa, elocinţa şi pietatea acestor oameni mi se par nişte grădini suspendate — pe o zidărie robustă până la Reformă — dar cari se vor prăbuşi curând, fiindcă subconstrucţia susţinătoare a fost, toată, săpată. E pustiu şi tragic un templu protestant!... Comoara cea nepreţuită, focul cel dumnezeesc şi viu făcător Iisus Christos euharistic nu mai repauzează în locaşurile pietăţii reformate! De prisos sunt aceste bolte, acest simulacru de altar şi toată pseudoliturghia cu care se amăgesc bieţii anglicani! Dumnezeul cel viu, Mielul cel fără prihană care ridică păcatele lumei, taina cea adorată de îngeri şi de oameni, au rămas, ca arca lui Nae, pe Araratul credinţei integrale, în atotputernicie şi în eternă auroră, pe când bieţii anglicani şi toţi fraţii lor întru Reformă, au scăzut ca apele potopului, până au dat de fundul văilor necredinţei şi de mocirlele raţionaliste.

Iubită Simforoză, nădăjduesc că va veni o zi când îţi voi prezinta suficient, în paralelă şi în contrast cu credinţa integrală euharistică, şovăelnica şi fantomala credinţă a bisericii anglicane episcopale. Ziua aceea

poate că va veni mai curând decât pot eu să prevăd, fiindcă trăim în timpul tratativelor confesionale. Intre biserica oficială a Angliei şi bisericile noastre ortodoxe sunt întâlniri, schimburi de politeţă şi dibueli, în nădejdea unei viitoare înţelegeri, pe care caritatea noastră creştină ar fi fericită s'o vază îndeplinindu-se.

Apartamentele locuite de Mgr. Mac Innes şi de familia Eminenţei Sale — căci episcopul anglican al Ierusalimului, ca toţi colegii săi, are soţie şi probabil şi copii — sunt, cu adevărat, al unui principe eclesiastic. Afară de mobila şi de podoabele aduse din Europa sunt o mulţime de detalii şi de odoare cu obârşie palestineană. Secretarul episcopal, un tânăr plin de urbanitate, ne arată încăperile principale şi în deosebi camera de lucru a episcopului.

Această cameră şi biuroul lat din mijlocul ei au, de aci înainte, importanţă istorică. In această cameră au fost discutate condiţiile capitulării Ierusalimului, în ultimele ceasuri ale războiului anglo-turc, şi pe această masă-biurou plenipotenţiarii celor două armate au iscălit actul de predare. Paşa turcesc îşi alesese ca reşedinţă frumosul palat al Mgr. Mac Innes.

Camera are ferestre spre grădină. In ea sunt covoare, sofale, odoare, dar mai cu seamă cărţi. Pun mâna pe o carte stingheră, lăsată pe biurou, şi văd cu surpriza

revelaţiei, că este traducerea engleză a lucrării lui Ioseph Klausner:

Iisus din Nazaret. Lucrarea aceasta, pe care am văzut-o în originalul ebraic, ştiam că a găsit, precum şi merita, un traducător englez...

Iată versiunea engleză în mânile mele. *Jesus of Nazareth, his life, times and teaching*. Traducătorul este Herbert Danby, canonicul catedralei Sf. Gheorghe, lângă care ne aflăm în acest moment! Dar spre părerea mea de rău, reverendul Herbert Danby e în călătorie, spre ţărmii patriei.

Intrăm în grădină — „cea mai frumoasă din Ierusalim", ne spune, poate fără exageraţie, d. Perrone, secretarul episcopal. Are migdali, smochini, lămâi şi capricioase colţuri, cu răzoare şi cu cortine de flori... Un uriaş vrej de ederă, strânge, ca în şerpii lui Laocoon, un maslin întortochiat. Flori de muşcată, colţunaşi, verbine... dar afară din vasele de piatră şi din corsetul răzoarelor. Văd o tulpină de vanilie, plină de ciucuri violeţi şi parfumaţi, care mi se pare un fel de Goliath al genului!... Uşa prin care am intrat în grădină are, deasupra, un capişon ca de aur, ţesut din florile galbene ale unei plante agăţătoare originare din Australia...

Secretarul ne pofteşte să vedem şi terasa reşedinţei. Ne urcăm mai întâi pe o scară interioară (suntem iar în palat) ornată

cu portretele unor engleji celebri, trecem prin faţa odăilor d-nei Mac Innes şi ieşim pe terasă... Privirea e cam aceeaşi ca din pridvoarele căminului amer'can. Vedem mormântul proorocului Samuel, palatul guvernatorului, pe muntele Scopus, biserica rusească pe muntele Maslinilor şi mai aproape decât toate: Mânăstirea Părinţilor Dominicani, acoperită pe jumătate de o colină artificială, pe care părinţii au ridicat-o cu sapele. In acest moment, ştiu că se află în mânăstirea lor ilustrul şi învăţatul lor frate Părintele Lagrange, comentatorul Sfintelor Evanghelii.

Revenim un moment la căminul coloniei americane şi ne odihnim pe bancă, între flori. Cu părere de rău trebue să-mi mărturisesc că această curată şi frumoasă casă de oaspeţi nu poate să fie pentru toată lumea, nu pentru că nu toată lumea e americană, ci pentru că puţini sunt cei ce pot plăti preţuri americane... Imi aduc aminte că n'am deslegat încă problema găzduirii mele în Ierusalim şi mă despart de dd. Morgan şi Hollingher cu nădejdea că ne vom revedea în apropiatele zile de Paşte.

IN SFÂNTUL LABIRINT

Mă înapoiez spre Notre Dame de France şi spre Poarta-Nouă. Orientarea începe să fie uşoară. Profilul Sfintei Cetăţi mi se descifrează progresiv... Stabilesc că Patriarhia greacă-ortodoxă este aproape de Poarta-Nouă şi mă decid să văd feţele fraţilor mei întru pravoslavie. Intru printr'o stradă scurtă plină de praf, de grămezi de pietre şi de salahori, şi ajung la un colţ strejuit cu prăvălii de odoare sfinte.

De aci încep nişte uliţe întortochiate, pavate cu pietre cari au culoarea săpunului de casă şi cari sunt lunecoase ca nişte codri de săpun. Uliţele sunt strâmte, scobite în felul jghiaburilor şi semănate cu cerşetori. Ajung la Patriarhie. Intrarea e fără multă aparenţă; este chiar cu totul tăiată şi ştearsă de linia zidului nedecoşat şi uniform. O scară cu trepte de marmoră trandafirie duce sus în mănăstirea Patriarhiei.

Suntem într'o mănăstire ortodoxă şi Patriarhul este ca şi stareţul mănăstirii. Sus, în potecile chiliilor, găsesc o mulţime de figuri; multe necunoscute, dar printre ele şi câteva cunoscute.

Sunt demnitarii eclesiastici cari însoţesc pe fericitul Damianos, acum doi ani, în călătoria sa la Bucureşti. Nu-mi trece prin gând să spun că poftesc o audienţă la Patriarhul. Aş vrea, cel mult, să stau de vorbă cu unul dintre însoţitorii Sanctităţii Sale, de acum doi ani.

Dar mi se pare că am sosit în timp nepotrivit. Patriarhia greacă este ca o stâncă la ţărmul mării, veşnic bătută de valurile în creştere şi în descreştere... Inchinătorii, mosafirii streini, vizitele politice şi diplomatice bat treptele de marmoră trandafirie, din zori şi până în noapte, şi nu e nici o mirare să vezi că aceşti dregători bisericeşti sunt cu figura obosită, cu gândul aiurea şi tari de ureche.

Totuş, cutez să întreb dacă aş putea să obţin în cele vreo douăzeci de mănăstiri, pe cari le au în jurul Sf. Mormânt, o chilie pentru mine (cugetând, neapărat, că voi fi mai norocos decât la metocul din Jafa)... Răspunsul mai mult în schime decât în vorbe, e de o preţioasă evasivitate...

Imi aduc aminte de proverbul „toată piedica este spre bine“, pe care l-am au-

zit întâia oară formulat în grecește, salut pe frații mei pravoslavnici și ajung din nou între Notre Dame de France și Poarta Nouă. Ceva mai jos de spitalul Sf. Ludovic, este un birou de informații unde Dr. Mibașan, directorul Museului de Agricultură, a avut grija să mă facă cunoscut. Găsesc la acest biurou pe omul care-mi trebuia, pe ciceronele absolut necesar în labirintul Ierusalimului.

Dar mai 'nainte de a intra în labirint și ca să stabilesc odată unde voi dormi în noaptea care vine, fac o mișcare eroică și intru în grandiosul otel Notre Dame de France. E un palat cu câteva etaje, cu sute de chilii și decorat de sus și până jos cu icoane, cu statui și cu insigne pioase. Mă întâlnesc cu un simpatic frate franciscan. Apar înaintea lui, cu barba și cu părul incult, încălțat cu cisme muscălești, însă cu aerul grecesc. E destul de surprins că vorbesc limba franceză—limba lui maternă — și că, ortodox intransigent fiind, caut găzduire în hotelul lui... Imi spune cu sinceritate: „Oferim, aici la noi, casă și masă, dar cu prețul enorm de 75 de piaștri pe zi... Nu te consiliez să vii la noi... Du-te în Colonia Templierilor, la surorile Sf. Carlo-Borromeo... Acolo vei găsi pensiune complectă cu un preț mai mic. Dar fiindcă ai intrat în Casa Sfintei Fecioare, astăseară ești mosafirul

ei... Rămâi la noi până mâine. Portarul nostru Soliman îţi va da cheia odăii d-tale..."

Iată un punct de reazim. Vom vedea mâine restul... Mai avem câteva ore până la apusul soarelui... Mă las la inspiraţia călăuzei — un bun cunoscător al Ierusalimului — şi ne afundăm în inextricabila cetate... Iată mai întâi poarta Jafei... Această poartă nu are trecere şi linie dreaptă, după concepţia uzuală, ci este clădită în unghiu drept, ca un Delta grecesc sau ca un Daleth ebraic. Când intri sub bolta ei ai în faţă un zid, şi trebue să te întorci de 90 grade ca să vezi la celălalt capăt, arcul al doilea. Este desigur o concepţie strategică necesară aici unde istoria cunoaşte în trei mii de ani, vreo 20 de capitulări ale Ierusalimului. Alături de Poarta Jafei este o largă ştirbitură în ziduri care aminteşte zilele deşartei trufii împărăteşti a lui Wilhelm II. Venind în Ierusalim, în costum de cruciat, Wilhelm II n'a venit şi zmerit ca un cruciat. Amicul său, Sultanul, a spintecat zidul Sfintei cetăţi, fiindcă porţile existente erau prea strâmte pentru atâta orgoliu.

Privim Citadela lui David, astfel zisă, deşi datează, aşa cum e azi, de prin secolii 14—16. Unul din turnurile citadelei, poate că este — în temelia lui construită din blocuri străvechi — turnul irodian

Phasael, nedărâmat de Titus... Ne strecurăm apoi pe subt bazare printre cămile şi asini, printre valurile arăbeşti şi cosmopolite şi, din coridor în coridor, ajungem la Via Dolorosa... Nici o ordine, nici o direcţiune şi nici o claritate nu poţi să dai impresiilor tale! Eşti o epavă purtată de fluxul şi refluxul din jurul tău şi din tine însuţi...

Ierusalimul nu poate fi îmbrăţişat şi sintetizat decât atunci când te zmulgi din lianele lui şi-l priveşti de pe dealurile dinprejur sau din turnurile cele mai înalte. Altfel, alunecă peste tine şi tu peste el, fără început şi fără sfârşit!...

La fiecare pas, amintirile sacre şi profane curg împrejurul tău, te impresoară şi te buimăcesc ca pe Aladin peştera comorilor. La fiecare pas, trebue să te strecori, să te cumpăneşti, să te aperi şi să te lupţi cu năvala fantastică de oameni, de culori, de costume şi de mărfuri.

La fiecare pas trebue să-ţi ei seama şi să te sprijini în toiag, ca să nu aluneci pe caldarâmul pe care milioane de paşi omeneşti l-au făcut lunecos ca săpunul şi ca ghiaţa...

Via Dolorosa trebue cercetată în caravană cucernică şi dela Poarta Sf. Ştefan (sau Poarta Sfintei Fecioare) către Sf. Mormânt... Cu întinsă părere de rău, eu trebue s'o văd numai ca un turist şi în sens

invers, adică dela Sf. Mormânt spre Poarta Sf. Ştefan... Dintre cele 14 staţiuni, ultimele cinci sunt în Biserica Sf. Mormânt; a noua este la M-rea Copţilor ; a opta este la M-rea Sf. Haralamb. Eu văd staţiunile VII—IV, vizibil designate prin inscripţii pe zid. La staţiunea a şasea a Sfintei Veronica — stau deasupra uliţei ca nişte toarte de amforă, jumătăţi de arcadă. „Hic Pia Veronica Christi faciem lirnteo tersit..."

Alte inscripţii latine arată — potrivit vechilor tradiţii, plutitoare pe deasupra secolilor şi a dărâmăturilor succesive — arcul „Ecce Homo", locul flagelării; scara cetăţii Antonia şi alte puncte din topografia Pasiunei.

Suntem la picioarele Moscheei lui Omar. Şi dacă este lucru stabilit că această Moschee se ridică pe uriaşul podiş de piatră al Templului de odinioară, trebue să ne aducem aminte că cetatea Antonia stătea într'un colţ, lângă curţile Templului, duşmănoasă şi iscoditoare... Ajungem într'un loc caracteristic şi înalt turco-arab: Suntem la picioarele unor sumbre şi milenare contraporturi, pe cari se agaţă, ca nişte roşii clipe de fericire, un şir de maci... In pereţii atinşi de seară, stau, subt gratii, ferestre nevăzute şi pline de mister... Iar deasupra, în cerul care se lasă peste noi, pasionat şi albastru, străluceşte luna

în creştere... Trecem printr'o boltă lungă, veche şi sonoră ca o peşteră. Dincolo de bolta aceasta şi în contrast cu ea, iată un minaret, alb şi înalt, ca un stâlp al cerului...

Moscheea lui Omar ne rămâne depărtată şi inaccesibilă. Mahomedanii sunt în zile de sărbătoare, — Ierusalimul geme şi el — şi nu este vremea cea mai bună pentru cercetarea moscheei lor.

In faţa Moscheei lui Omar este o falnică zidire creştină: M-rea şi Seminarul Sfânta Ana.

La poartă ne întâlnim cu un eclesiastic care ne spune că putem vizita această sfântă instituţie chiar la această oră de seară. Intrăm înăuntru. Suntem într'o vastă şi înfloritoare cetate monastică. Câţiva părinţi, iviţi în drumul nostru, au înfăţişarea unii de catolici, alţii de ortodoxi... Izbutim să ne înţelegem în franţuzeşte cu cei cu aparenţă ortodoxă... Sunt orientali, dar uniţi cu Roma, sunt neclintiţi catolici...

Dar aceştia pleacă şi rămânem cu ciceronele casei, un părinte european (tocmai din Viborgul Finlandei !) şi care vorbeşte, cu măestrie, o duzină de idiome... Aflu cu pioasă surprindere că în această cetate a M-rei S-ta Ana s'a descoperit un colţ din vechea scăldătoare despre care

se vorbeşte la începutul cap. V, din Evanghelia Sf. Ioan:

„...Iar în Ierusalim, lângă Poarta-Oilor, era o scăldătoare, care se numeşte pe evreeşte Bethesda şi are cinci pridvoare. In aceste pridvoare, zăceau mulţime de bolnavi, de orbi, de ologi, de uscaţi, aşteptând mişcarea apei. Căci un înger se pogora, la vreme, în scăldătoare, şi turbura apa şi cine intra întâi, după turburarea apei, se făcea sănătos, ori de ce boală era ţinut. Şi era un om acolo care era pătimaş de treizeci şi opt de ani. Isus văzându-l pe acesta zăcând şi ştiind că este aşa încă de multă vreme, i-a grăit: Vrei să te faci sănătos? Răspuns-a lui bolnavul: Doamne, nu am pe nimeni ca să mă bage în scăldătoare când se turbură apa, că până când viu eu, altul se pogoară înaintea mea. Isus i-a poruncit: Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă! Iar omul s'a făcut sănătos în clipa aceea şi-a luat patul şi umbla...

VECERNIE IEROSOLIMITANĂ

Părintele Florenţiu ne duce în grădina mânăstirii şi ne arată nişte săpături, încă neisprăvite, cari scot la iveală, mai întâi, rămăşiţele unei antice basilici şi subt basilică o scară de piatră cu 27 de trepte şi cu plimbul de fier... Scara aceasta coboară până la suprafaţa apei din scăldătoarea Probatica! Slăbănogul din episodul evanghelic nu putea să descindă de grabă, fiindcă scara avea 27 de trepte până jos...

Intru subt vechile arcade dărâmate. Biserica din care făceau parte a fost clădită chiar deasupra piscinei şi anume pe a zecea porţiune din suprafaţa întreagă... De aci treaptă cu treaptă, cobor, înfiorat ca într'o pivniţă răcoroasă, în fundul căreia sunt tresăriri de apă...

Veacurile, dela Mântuitorul până azi, au grămădit dărâmături, ţărână, cenuşă omenească... şi au făcut un strat de nouă metri,

peste nivelul Bethesdei evanghelice!... Şi apa sfântă, pornită din nevăzutele izvoare de subt Ierusalim, iat-o şi azi, licărind la lumina zilelor noastre...

Incovoiat pe cea din urmă treaptă, moi mâna dreaptă în apă şi fac semnul Sfintei Cruci... Un fior de puternică cucernicie te străbate, binefăcător, aci pe scara autentică şi milenară... Biserica de deasupra a fost ridicată în veacurile primare... dărâmată de Cosroe, ea a fost reclădită de Cruciaţi. Comoara dela fund a rămas îngropată şi asigurată... Dar ceea ce vedem azi, este o zecime din scăldătoare; ea zace subt pământ, nouă metri mai jos decât zidirile, curţile şi Ierusalimul actual... Invăţatul scriitor catolic, părintele H. Vincent va publica în curând un in-folio asupra scăldătoarei Probatica, desmormântată spre bucuria inimilor noastre.

Părintele Florenţiu se întoarce cu noi spre biserica seminarului şi a mănăstirei şi ne arată pe fruntea ei o inscripţie arabă... Această veche biserică a fost prefăcută de Sultanul Saladin, în secolul XII, în şcoala teologică musulmană.

După războiul Crimeei, Sultanul Abdul-Medjid dărui lui Napoleon III şi Franţei, vechiul locaş creştin. Atunci episcopul Algerului (mai târziu cardinalul) La Vigerie, cu ajutorul *Părinţilor Albi*, făcu din

Sfânta Ana o casă de educaţie eclesiastică, pentru clerul sirian unit.

In faptul serei, intrăm subt bolţile pe cari pietatea primilor creştini le-a ridicat pe locul unde fu casa sfinţilor Părinţi, Ioachim şi Ana... Cu lumânări în mână cercetăm impunătorul sanctuar, cufundat în umbră şi în taină... Dar Părintele Florenţiu ne face să coborîm câteva trepte şi ne aduce în faţa unei grote ovale şi albe. Aci fu căsuţa Sfinţilor Părinţi şi leagănul Sfintei Fecioare!

Ingenunchiem cu toţii în faţa simplicităţii acestui locşor, în faţa evlaviei trecutului şi în faţa Celei Ce, din ceruri, priveşte, îndurată, naiva emoţiune a închinătorilor săi!

Se înserează... o seară înaltă şi transfigurată... Ieşim prin Poarta Sf. Ştefan şi coborîm, încet, în Valea Kidron... Intâlnim Arabi, maghierniţe, asini, dar mi se par amănuntele fără însemnătate ale unui vis care, crescând de pe pământ, îşi reazimă fruntea de cer şi de lumea cealaltă...

Valea Kidron şi Muntele Maslinilor îmi apar, în această oră a serei—şi întâia oară în viaţa mea—ca un peisagiu de pe extremele hotare ale existenţei... N'aş putea să spun ce vedeam — : coastele cu maslini, siluetele bisericilor de pe deal, pajiştele funerare... — dar viziunea mea era deosebită de tot ce văzusem eu vreodată!

Priveam în faţa mea o lume de aburi, opalini, trandafirii şi suri, cari luau forme precise, păstrând totuş, caracterul lor aerian şi miraculos... Eram în pragul văii lui Iosafat. Eram în valea dintre Muntele Maslinilor şi Cetate, pe potecile de eternă amintire şi de sfântă exaltare, cari vor dăinui în sufletele noastre, până la ceasul trâmbiţelor judecăţii... Eram în porţile împletite din anemone mistice şi din cruci de aur şi la intrarea împărăţiei către care călătoresc din tinereţea mea... Iubita mea prietenă, aci să venim şi să ne înţelepţim! Aci să instituim areopagul controverselor noastre!

Aci să ne întrebăm: Mai este balsam în Iudeia? şi colinele ei cele vestite mai plutesc în lumina favoarei dumnezeeşti?...

De pe pământ, seara creşte către ceruri... Sunt nişte columne fumurii cari se înalţă spre bolţile atârnate, între soarele căzut în Mediterană şi luna sprijinită de zidul Ierusalimului. In valea visului şi a milioanelor de adormiţi, fumegă spre cele dintâi stele, din atâtea domuri şi morminte, ca din nişte cădelniţe lăsate în vale de serafimi, jertfa supremelor convingeri, tămâia infailibilei certitudini!... Aceste văi, aceste dealuri ştiu adevărul! Trei mii de anì de eroism religios şi de apă vie — irigată azi în toate colţurile lumii—nu pot să fie un

simplu episod pe care omenirea să-l claseze într'o zi.

Profeţiile marilor văzători ai lui Israel au privilegiul eternei tinereţe. Ce-a pierdut Isaia din uimitoarea lui stăpânire asupra veacurilor şi a prezentului?...

„Şi se va întâmpla că, la sfârşitul zilelor, muntele casei Domnului aşezat va fi pe vârful munţilor şi ridicat va fi deasupra înălţimilor şi toate neamurile veni-vor către ei. Şi popoare numeroase vor sosi şi vor zice: Veniţi şi să ne suim în muntele Domnului, în muntele Dumnezeului lui Iacob. El ne va învăţa căile sale şi noi umbla-vom întru cărările sale. Căci legea va ieşi din Sion şi cuvântul Domnului din Ierusalim...“

Nu e martoră omenirea, de două mii de ani, că Isaia a privit în fundul vremilor, ca în fundul unei cisterne?... Nu este plin cerul lumei actuale de copacul uriaş, crescut din dispreţuita sămânţă iudaică?... Şi n'am văzut eu azi (în prima zi când Domnul mă aduce în sfânta lui cetate), cele cinci părţi ale lumei, adunate la masă, rugându-se cu cuvintele Psalmilor, şi îndeplinind cu strălucire viziunea lui Isaia?

Şi ce vom mai zice, când Isaia merge mai departe: „...Va fi judecătorul neamurilor şi mai marele popoarelor. Ele vor topi săbiile lor şi le vor turna în fier de plug şi lăncile lor in secere. Neam asupra

celuilalt neam nu se va mai ridica şi oamenii nu vor mai învăţa războiul...“

Isaia nu numai că n'a căzut subt orizontul nostru, dar parcă deabia acum stă să răsară!... Nu priveşte, oare, astăzi omenirea, spre Alpii Elveţiei să vază ridicându-se, peste gheţari, soarele împăcării popoarelor?...

O, draga mea amică, aş fi voit să priveşti cu mine această vale de ametistă şi volutele Sfintelor Scripturi, urcând ca în faţa unui sanctuar spre fruntea cu dome şi cu cruci a Muntelui Maslinilor...

Tot privind înapoi, ajungem la Turnul Berzelor (la unghiul din faţa muntelui Scopus) şi zidul Ierusalimului ne izolează. Urcăm pe lângă zid, pe şoseaua lată şi albă, până la Poarta Damascului... Ierusalimul e jumătate de aur, jumătate de bazalt.

Ziua mea cea dintâi în Cetatea Sfântă se sfârşeşte la picioarele Sfintei Fecioare, în chilia dela Notre Dame de France.

UNIVERSITATEA EBRAICA

Odihna e dulce şi adâncă, în această casă cu ziduri de cetate şi cu curăţie de pahar purtător de flori... Dorm până în zorii zilei. Mă deştept sub pologul de zăbranic alb, care nu lipseşte, nici în oteluri nici în casele particulare... Prin fereastra mea—cu zăbranic şi ea — pătrund lalelele aurorii... Nu se aude nici un zgomot, fără doar de cele de pe stradă... Sunt arabi cu vocea guturală : sunt măgarii lor cu copita vârtoasă ca un ciocănel...

Am aflat că deasupra, într'unul din etaje, este o bibliotecă şi alături o capelă. Mi-a spus-o Naamani, subsecretarul departamentului politic din Executiva Sionistă, cu care m'am întâlnit aseară în salonul otelului... Ajung în biblioteca, rânduită în dulapuri, înaltă până subt tavan, privesc în treacăt sutele de volume de istorie bisericească, de drept şi de exegeză şi trec în capela de alături. Iată ceva nemai văzut de mine,

până azi: o bibliotecă teologică şi o biserică întreagă, sub acoperişul unui hotel!...

E drept că acest otel este mai întâi o instituţie pioasă şi că menirea lui adevărată este să fie loc de gazdă pentru închinătorii francezi... Imprejurul fostei mănăstiri, întemeiată de cruciaţi, a crescut arhondaricul pentru oaspeţii cucernici, iar cu timpul din arhondaricul cruciaţilor şi al franciscanilor a eşit un oţel pentru toată lumea.

Capela e vastă, cu bănci multe şi cu trei altare. Deşi e disdedimineaţă, alţii au fost mai sârguincioşi decât mine şi au venit să-şi facă rugăciunile. La cele trei altare, preoţii din toate colţurile pământului — între ei un connaţional al lui Rabindranath Tagore — se perindează şi liturghisesc în şoaptă.

Pe lângă podoabele ei sfinte, capela are un brâu de picturi, nu prea vechi, şi cari povestesc episoade din zilele întemeerii acestei case a Sfintei Fecioare, adică din zilele epopeei cruciate... Rămân pe bancă, în faţa sfintelor altare, cât pot mai mult. De unde poţi privi mai bine asupra inimei tale, asupra mareelor tale sufleteşti, asupra durerilor şi a zbuciumului tău etern, decât de pe insula reculegerii şi a rugăciunii!...

„Cât sunt de plăcute locaşurile tale, Doamne al puterilor!" Sufletul meu se

sfârşeşte suspinând după curţile Domnului; inima mea şi trupul meu tresaltă spre Dumnezeul cel viu. Pasărea, chiar, îşi găseşte sălaş şi rânduneaua cuib, unde să-şi pună puii: altarele tale, Doamne al puterilor, Împăratul meu şi Dumnezeul meu!...“ (Psalmul 84).

Azi este 23 Aprilie, pomenirea marelui mucenic Gheorghe... Azi un an, am trecut prin Budapesta, am luat vaporul şi am mers pe Dunăre în sus până la Vizegrad... Anul acesta ziua de Sf. Gheorghe, mă găseşte în Cetatea Sfântă, cea de pe pământ... O, Dumnezeule! ori cari vor fi poruncile tale pentru anul viitor, eu le voi binecuvânta deapururi şi-ţi voi răspunde... „Iată robul tău!“...

Cobor în chilia mea şi scriu celor de acasă prima mea scrisoare din Ierusalim. M'am înţeles de aseară cu ciceronele meu să vizităm azi câteva instituţiuni culturale, începând cu Universitatea ebraică de pe Muntele Scopus. La ora nouă suntem într'un automobil şi pornim pe Şoseaua Nablus... Mi se pare mereu nepotrivit să întrebuinţez aceste mijloace europene, aici unde ne stăpânesc şi ne farmecă sfintele amintiri patriarhale... Dar automobilul a intrat în moravurile ţării!... Arabii îl iubesc cu pasiune şi cei mai vijelioşi şoferi, sunt şoferii arabi... Călări pe măgari, ne-ar trebui un ceas ca să urcăm pe mun-

tele Scopus ; cu maşina suntem acolo în câteva minute.

Din mersul în linii curbe al maşinei, privim cum Ierusalimul rămâne în vale şi cum creşte în juru-i centura dealurilor. Trecem pe subt cimitirul militar şi printre covoare de semănături... Oprim în faţa Universităţii... Şi intrarea ei seamănă a intrare de mănăstire. Treci pe subt o boltă şi pătrunzi în curtea plină de soare şi de miros de pini... Cancelaria este într'o clădire mică, adiacentă.

Secretarul Universităţii ne primeşte cu civilitate şi ne încredinţează cuiva din birou, ca să ne arate instituţia şi să ne dea lămuririle dorite... Cercetăm sălile, amfiteatrul, laboratoriile, biblioteca... Universitatea din Ierusalim e de-abia la începuturile ei. Până azi are numai trei secţiuni: Institutul Microbiologic, Institutul Chimic, care este cel mai mare, şi Institutul Studiilor Judaice... Intr'o zi apropiată va fi şi a patra secţiune de Fizico-Matematică la care, în primul loc, va fi chemat profesorul Einstein. Secţiunea aceasta va fi instalată într'o aripă nouă a Universităţii, aci între pini. Funcţionarul care ne conduce ne arată piatra inaugurală, pusă de Lord Balfour.

Localul pe care-l cercetăm nu e mare, dar are în el ceva sever şi sobru care-l sigilează sanctuar ştiinţific. Observăm că

micul funcţionar care ne conduce e o vibrătoare şi curioasă personalitate... Pare că de-abia copilandru — trandafiriu şi blond — el este totuş cineva cu şcoli, isprăvite în Germania şi un poet cunoscut, în falanga tinerilor scriitori de azi în limbă ebraică.

Ari Ibn Sahav ne scoate pe terasa Universităţii, deasupra unei dumbrăvi de pini şi în faţa dealurilor dela Răsărit... E o privelişte împărătească!... Pustiul Judeei, în care trăi Sf. Ioan Botezătorul până în ziua când porunca Domnului îl scoase la propovăduire (Luca 3,3), se desfăşoară în soare, ocelat ca o piele de panteră... E o viziune tumultuoasă, de conuri, de piramide trunchiate şi netrunchiate, strivite între ele, plesnite şi mâncate de torentele primăverilor... Ruginii, plumburii sau văruite, ele fac pantă spre Iordan şi spre Marea Moartă şi se pierd în adâncimi, dulci ca visul... Munţii Moabului, tăiaţi pare că în jasp şi în ametistă, închid zarea spre răsărit, scumpi şi ieratici, ca paftalele din încingătoarea unui pontifice.

In claritatea acestui cer de dimineaţă şi de orient, linia dreaptă a celor vreo douăzeci şi cinci de kilometri, până la Marea Moartă, îşi pierde realitatea şi înţelesul. Lacul Asfaltit stă subt depresiunile viorii, ca un crâmpei de iezer, cu faţa indigo, şi pare că nu mai departe ca dincolo de

poala prăvălatică a grădinilor Universităţii... Micşorăm ochii în faţa acestor perspective în adâncul cărora par a fierbe laolaltă, aur, purpură şi safir şi ne rezimăm de balustrada terasei... E un sumum de impresiuni... Pinii îmbălsămează văzduhul; soarele colcăeşte în spinare ca un duş fierbinte; claritatea zilei e orbitoare...

Coborâm la umbra pinilor şi după un minut de odihnă cercetăm amfiteatrul în aer liber, astăzi deabia schiţat, şi totuş glorios de gloria zilelor inaugurării... Pe acest podium improvizat, Lord Balfour a rostit cu englezească şi masivă simplitate:

„Azi, întâia oară în istorie, se deschide într'o limbă orientală şi în ţinut oriental, o universitate de gen occidental. Este o întreprindere uriaşă, dar eu unul cred că Evreii vor fi în stare s'o ducă la bun capăt...“ Apoi, lordul a vorbit de credinţa lui, în propăşirea omenirii prin ştiinţă: „Toţi oamenii de ştiinţă alcătuesc o familie. Ura nu poate să fie biruită decât prin ştiinţă. Universitatea aceasta trebue să fie şi va fi ebraică, dar ea va servi şi spre binele Arabilor ca şi spre binele întregei omeniri...“

„CETATEA MARELUI IMPĂRAT"

Privim băncile semicirculare, locurile de onoare pe cari le-au ocupat delegaţii tuturor marilor universităţi din cele cinci continente şi rechemăm înfăţişarea acelei festivităţi de deschidere, sărbătoare nouă în calendarul lui Israel.

Ne despărţim, la poarta Universităţii, de poetul Ibri-Sahav şi mergem mai departe spre Fondaţia Augusta Victoria, azi reşedinţa Guvernatorului Lord Plumer.

Reşedinţa, cel puţin o parte din ea, poate fi cercetată în condiţii uşoare şi democratice. Voim să vedem în deosebi Biserica Inălţării şi turnul ei, predominant. Portalul palatului, stă cu un Goliat frânt în două, care ar vrea să culeagă merişorul şi florile de liliac de prin prejur.

Intrăm în templul măreţ şi îngheţat pe care l-a conceput pietatea lui Wilhelm II. Construcţia întreagă aminteşte bisericile orientale, dar măsura şi proporţiile noastre

obicinuite intră în ca ca un cap de copil într'o chivără de ulan... Templul e încins de galerii interioare şi sclipeşte de scumpe mozaicuri, de sus şi până jos. Afară de mozaicuri, mai sunt şi tablouri cu subiecte biblice, pictate de maeştrii germani. Un pseudo-altar stă la locul altarelor veritabile, iar deasupra pronaosului, ca o imensă acvilă brună, răstignită subt tavan, înţepeneşte orga, moartă de multă vreme. Din boltă privesc în jos, în pronaosul pustiu, împăratul şi împărăteasa, ca nişte ctitori bizantini înscrişi în lună plină. In sfârşit un crucifix catolic uriaş dominează totul şi înalţă spre enigmă caracterul confesional al acestei basilici.

Din galeria prin care trecem, ca să intrăm în scara turnului, vedem salonul de recepţiune al reşedinţei,—imens, oficial şi glacial ca şi basilica. Turnul în care ne urcăm are 60 de metri. Până în vârf numărăm 275 de trepte. Scara turnului se învârteşte în linie frântă în interiorul lui, ca într'o fântână patrunghiulară... După câteva popasuri, ajungem în camera clopotelor.

Şi turnul, ca şi biserica, se arată năpustit şi scos din preocupările stăpânilor de azi. Pretutindeni se adună puzderiile vântului şi ale anilor. Pasările cerului oblăduesc nesupărate şi cuiburile lor sunt colonie... Vedem deasupra noastră patru

clopote, dintre cari două aproape cât clopotul nostru de pe Dealul Mitropoliei. Pe unul scrie: „Solus spes mea Christus". Dar şi clopotele au amuţit de mult, afară de aceea că slujba lor, la un templu protestant, este în principiu abrogată.

Suntem deasupra Muntelui Scopus şi prin cele patru largi deschizături ale camerei clopotelor privim, aproximativ, către cele patru puncte cardinale... Spre răsărit, destăinuirea depărtărilor şi a zării este şi mai largă ca de pe terasa Universităţii. Pustia Iudeei, cocoaşele şi circumvoluţiile ei, dâra verde a Iordanului, lespedea violentă a Mării Moarte, catena Munţilor Moab, se par, sub intensitatea şi abondenţa fântânelor soarelui, o lume de lavă solară, cursă, închegată şi plesnită, în mii de contorsiuni şi de clivagii.

Spre Miază-zi, Muntele Maslinilor este, întreg, un burg ieratic cu bisericile lui, amestecate cu grădinile lui zidite şi cu chiparoşii lui, înfipţi pe poale ca nişte lănci uriaşe.

Spre Miază-Noapte stau terase peste terase pornind din anfractuozităţile Chedronului până subt căpriorii cerului. Căi şi poteci în zig-zag trec peste ele, deadreapta şi deastânga şoselei Damascului. Cimitirul militar şi Universitatea ebraică, sunt oaze în deşertul coastelor pleşuve şi roşcate...

Spre Apus şi Miază-zi creşte, în hora dealurilor biblice — minune concretă şi de trei ori milenară! — Cetatea marelui Impărat!... Ierusalimul de care am auzit tot atunci, când am auzit şi de Mântuitorul!... Ierusalimul pe care l-am văzut, l-am păstrat şi l-am iubit deapururi în visurile mele, piatră unghiulară tuturor construcţiilor teologiei mele! Ierusalimul în care te-am chemat, iubită Simforoză, acum douăzeci şi doi de ani ca să priveşti tabloul „Raboni“ şi scara lui Iacob!...

Iată, subt ochii mei, oraşul-minune, mărgăritarul lumii, cetatea pentru care Iisus Christos, domnul inimei mele, varsă lacrimi în ziua intrării triumfale, atunci când stătu şi o privi de aci, de pe Muntele Maslinilor... O, cum înţeleg pe toţi cavalerii Ierusalimului! Cum îi simt în inima mea, pe toţi aceia cari au venit şi vin din fundul lumii măcar ca să se culce, în ceasul lor din urmă, şi să doarmă în valea lui Iosafat! Cât de legitimă şi de admirabil este noul cavalerism pentru Sion şi cât de definitiv apare jurământul: „De te voi uita vreodată, Ierusalime, să uite dreapta mea să mă slujească, să se lipească limba mea de cerul gurii tale!...“

Cum aş putea s'o iau cu mine şi s'o păstrez inalterabilă, icoana aceasta scăldată în soare şi în safire?... Am impresia nelămurită că stau — ca într'o poveste arabă —

în faţa unor comori fabuloase pe cari aş vrea cel puţin să le privesc aşa ca să nu le mai uit niciodată...

Iată, mai întâiu, curţile de marmoră, patrulaterul vast în alb pe care stătea odinioară Templul premenit de Irod şi pe care se ridică azi Moscheea lui Omar... Moscheea aceasta toată, sură-verde şi cu nervuri de aur, este cununa comorilor şi capdeopera arhitecturii arabe... Izolată cum este pe podul ei de lespezi ea pare o tiară pe o masă albă. Intre ea şi Moscheea El-Acşa este o perdea de arbori şi o îngustă pajişte verde.

Dealungul văii Chedron, zidul Cetăţii Sfinte se întinde descoperit şi predominant dela colţul cu Turnul Berzelor până la colţul cu grajdurile lui Solomon. Latura lui nordică, dela Turnul Berzelor şi până la Poarta-Nouă, se pierde progresiv în Ierusalimul cel Nou, crescut deasupra profilului celui vechi. Celelalte două laturi ale zidului, dela Poarta-Nouă până la Lavra Armenească şi de aci la Moscheea El-Acşa, sunt covârşite şi în mare parte acoperite de frunţile atâtor edificii, şi sfinte şi profane. Ierusalimul este oraş dublu, cum dublu sunt unii sori, pe cari îi descifrează telescopul. Este Ierusalimul cel vechi, patrulater neregulat, închis în zidurile lui, de zeci de ori ridicate şi dărâmate, şi este Ierusalimul cel Nou, care o-

coleşte, complectează şi supralicitează pe cel vechi, spre miază-zi, spre miază-noapte şi spre apus. Numai spre răsărit, dealungul văii Chedron, linia vechilor ziduri rămâne stăpânitoare, neînnecată şi cu adevărat limitativă.

AZI ŞI ODINIOARĂ

Astăzi, Ierusalimul cel vechi domneşte pe un platou, înclinat dela apus spre răsărit şi înconjurat de văi şi de prăpăstii. La est şi la sud-est şerpueşte Valea Chedron; la sud şi la sud-vest stau râpile şi văile Hinomului. Ţâtânele platoului sunt la miază-noapte. Aci Ierusalimul nu mai tronează deasupra văilor, ci se leagă cu dealurile şi cu stâncile nordice, cari sunt în câteva locuri chiar mai înalte decât zidurile lui. Această împrejurare explică faptul, îmtâmplat de mai multe ori în istoria Ierusalimului, că duşmanii, când înconjurau Sfânta Cetate, aci găseau latura vulnerabilă şi-şi tăiau poarta de năvălire.

Ieremia scrie: „Fugiţi copii ai lui Beniamin din mijlocul Ierusalimului; sunaţi din trâmbiţă la Thecoa şi ridicaţi semnalele la Beth-Hakerem, căci o nenorocire înnaintează dinspre miază-noapte şi un prăpăd mare...“ (Ieremia 6, 1). Şi tot el:

„Urgia îşi va face cale dela miază-noapte...“ (Ieremia 1, 14).

In profilul Ierusalimului, crestat pe cerul fără nouri, disting cupolele Bisericii Sf. Mormânt, Spitalul Sf. Ludovic, Notre Dame de France, Biserica Rusească, Patriarhatul Latin, Templul protestant dedicat Mântuitorului, turnurile Citadelei luì David şi diadema Sionului... Mai jos, sunt cupolele câtorva sinagoge mari, cupolele şi minaretele câtorva moschee şi sute de acoperişuri, unele drepte, altele bombate... Liniile străzilor, atât de aparente, când priveşti alte oraşe, în creştet, cum privesc eu azi Ierusalimul, aici se frâng şi se pierd cu totul. Cetatea sfântă nu are străzi, ci ulicioare, coridoare şi ganguri.

Casele se strâng între ele atât de tare şi uliţele sunt atât de strâmte, încât nu trebue nici o agerime specială ca să sări de pe un acoperiş pe altul şi chiar să sări dintr'o parte în cealaltă a străzii.

Ierusalimul te face să cugeţi la un stup uriaş, cu câteva rânduri de faguri suprapuşi, dar cu albinele cele mai curioase şi mai diverse...

In Ierusalimul cel vechi se disting—dacă nu exact topografic, dar esenţial — patru cartiere. Spre nord-vest sunt cartierele grecesc şi armenesc. Spre sud-est sunt cartierele evreesc şi musulman. Aceste cartiere au crescut şi învelesc, ca pulpa

unor piersici câte un sâmbure sacru. Grecii şi Latinii învelesc Sf. Mormânt, Armenii: Sionul; Evreii: marile sinagoge; Musulmanii: Vatra fostului Templu şi fruntea stâncei Mosia...

Trebue să coborîm!... Zmulgem de pe ochii noştri vraja Ierusalimului şi intrăm în turnul cu 275 de trepte... Suntem cu totul singuri, nu ne întâlnim cu nimeni. Curtea reşedinţii e pustie. Câţiva paznici arabi dormitează la umbra portalului. Automobilul nostru aşteaptă la intrare. Şoferul a aţipit.

Mergem la *Mormintele Regilor*, adică nişte adevărate catacombe, cripta cea mai caracteristică şi mai bogată din laturile Ierusalimului. E în dosul Episcopiei Anglicane şi este proprietate franceză. Un cavas stă la poartă şi încasează taxa vizitatorului.

Súntem ca înaintea unei largi intrări de arenă şi coborîm pe nişte lespezi laţi şi inegali, dislocaţi puţin de cei aproape două mii de ani de când stau aşezaţi în scară...

In peretele de piatră e un jghiab săpat pentru scurgerea şi colectarea apelor de ploaie. Ceva mai jos, vedem nişte guri de beci şi în hăul lor oglinzi rotunde de apă. Bună de băut sau nu, apa se strânge azi în aceste hrube ca şi acum două milenii...

Din această intrare descendentă, dăm într'o arenă pătrată, îngropată între pereţi înnalţi, un fel de curte interioară la cripta regală de odinioară. Cripta avea o tindă pe fruntea căreia mai sunt şi azi urme de preţioase podoabe. Azi podoabele s'au năruit şi stau alături cu vagi rămăşiţe din pilaştrii, capitèlele şi sarcofagiile, evacuate de multă vreme... Ceronele meu aprinde o lumânărică şi intrăm în peştera întortochiată şi multiplă. Sunt aproape 70 de locuri de odihnă, tăiate în stâncă. Sunt câteva camere centrale şi împrejurul lor sunt scobituri regulate cu câte două, trei şi mai multe alveole.

Cine a săpat aceste morminte şi cine s'a culcat întâi în ele, cu speranţa amar înşelată că nu-i va mai tulbura nimeni? Istoricii şi arheologii au întins asupra lor oarecare discuţiune şi au convenit că avem deaface cu cripta casei regale din Adiabene.

„Biruinţa cea mai înaltă a proselitismului iudaic (în primul secol creştin) a fost trecerea la iudaism a casei regale din Adiabene.

„Despre această convertire, istoricul Iosif Flaviu vorbeşte, cu vizibilă mândrie, de câteva ori, în scrierile sale... Regatul Adiabene—aşezat între două împărăţii, a Romanilor şi a Parţilor şi în oarecare legătură de vasalitate cu Parţii—era în tim-

pul lui Claudiu subt stăpânirea regelui Izates. Acesta, împreună cu maică-sa Elena, trecu la mozaism şi mai târziu făcu la fel şi fratele său Monobazus şi toată familia regală... Cu prilejul foametei întâmplate în zilele lui Claudiu, Elena împărţi multe milostenii poporului din Ierusalim... Monobazus, ajuns rege, avea aici un palat şi făcea templului daruri cu adevărat regeşti. Elena îşi clădise în Ierusalim o criptă măreaţă... Când Izates şi Elena muriră, Monobazus îi îngropă în mormântul pregătit... In războiul din anii 69—70, urmaşii lui Monobazus luptară cu Iudeii împotriva Romanilor..." — (Emil Schrürer, *Geschichte des judischen Volkes im Zeitalter Christi*, vol. III, pp. 169-172).

Mormintele Regilor au fost, dela început, cunoscute şi celebrate atât de scriitorii necreştini cât şi de cei creştini. Iosif Flaviu, Eusebiu, Pausanias, Fericitul Jeronim... au trecut pe aici, au admirat disparutele faţade ale criptei şi au descris-o în operele lor.

Călăuza mea mă zoreşte... Revenim la prezentul deapururi mai puţin încântător decât trecutul, dar cocoţat în spinarea noastră şi deci inevitabil... De data aceasta însă prezentul e o simplă podişcă — trecută în automobil — căci dela Mormintele Regilor trecem să cercetăm *Museul de antichităţi*...

Museul are curte, vestibul şi un hall cu câteva sectoare. E un museu mic, dar pentru specialişti trebue să fie plin de interes.

Este şi pentru profanii cari vor să se instruiască şi nu sunt prea grăbiţi !... In curte şi în vestibul sunt mai cu seamă sarcofagii evreeşti şi greco-romane. In hall sunt colecţii de unelte, de odoare şi de felurite rămăşiţe, aşezate pe categorii, în dulapuri cu geamuri înclinate.

Toate aceste obiecte au fost culese din pământul Palestinei şi provin : 1) din cea dintâi vârstă a bronzului ; 2) din mijlocia şi ultima vârstă a bronzului ; 3) din cea dintâiu vârstă a fierului şi 4) din epoca greco-romană. In două secţiuni deosebite, privim câteva colecţii de juvaeruri, de peceţi, de amulete şi de sticlărie greco-romană. Museul mai înfăţişează o colecţie de monede judaice şi romane, câteva sculpturi, găsite tot în Palestina, şi un fragment de mozaic (o inscripţie în mozaic), dela o sinagogă desgropată de Englezi, la Ain-Duk, aproape de Ierichon.

CĂMINUL CĂUTAT

Ne mai rămâne să cercetăm, până la ora prânzului, „*Biblioteca Naţională*". In ceasul de faţă această bibliotecă nu are un local propriu şi este instalată în trei case. A fost întemeiată în 1892 şi a strâns până azi vreo 120.000 de volume. Cele mai multe şi mai preţioase dintre ele au fost agonisite de un umil idealist, de medicul rus Iosif Chasanovici.

Localul bibliotecei, deşi neîncăpător, adăposteşte provizoriu şi Institutul Oriental, o creaţiune cu totul nouă, menită să ia loc, într'o zi, subt cupolele universităţii.

Ieşim din cetatea cărţilor, ducând cu noi câteva broşuri oferite de direcţiune. Intr'una, citim această pagină bine cugetată... In Palestina toate naţiunile şi toate comunităţile religioase se luptă şi se întrec între ele, prin institutele ştiinţifice pe cari le întemeiază. Americanii, germanii, englezii, francezii, italienii, ruşii, au aci şco-

lile lor de arheologie, bibliotecile lor, etc. Evreii au prins de veste deabia acum cum că întemeerea unor astfel de instituţii le crează un izvor de influenţă politică în ţară şi sporeşte prestigiul lor în lumea întreagă. Toate neamurile privesc spre Palestina, ca să vază ce vor da evreii la iveală.

Fără o mare bibliotecă nu putem concepe nici lucrări ştiinţifice, nici universitate. Lipsa unei biblioteci constrânge pe învăţaţii noştri să părăsească Palestina. Existenţa unei biblioteci îi atrage în ţară.

Dascălul, inginerul, agricultorul, juristul, toţi trebue să aibă o bibliotecă, spre a rămânea în legătură cu lumea ştiinţifică. Biblioteca este necesară pentru lucrător, pentru Haluţul care şi-a părăsit studiile şi s'a făcut muncitor, dar care nu renunţă la lărgirea şi la aprofundarea instrucţiunei sale.

Dar biblioteca, mai 'nainte de toate, are menirea să adune tot ceeace au produs în toată lumea, evreii, în domeniul spiritualităţii, şi tot ceeace au scris asupra evreilor celelalte popoare. Alte neamuri au bibliotecile lor naţionale, dar nu există nici un loc pe pământ unde evreii să-şi aibă un centru colector al creaţiunii lor intelectuale. Şi unde trebue să fie centrul acesta, dacă nu în Ierusalim?...

Am îndeplinit programul dimineţei. Cobor acum în Colonia templierilor, ca să

caut pensiunea încă problematică. Eri, când ne apropiam de gara Ierusalim, am trecut pe lângă colonia aceasta, dar, prididit de miile de icoane ale călătoriei, n'am putut s'o privesc cu luare aminte. Imi dau acum seama, că în spatele gării şi dealungul liniei ferate este un mic cartier european, înfipt între portocali şi chiparoşi, şi alcătuit din căsuţe cu aspect de vile. Aici este una din vetrele *Comunităţii templierilor* germani, tovărăşie religioasă, pornită din Würtemberg şi fondatoarea mai multor colonii palestiniene. Cea dintâi pe care am văzut-o e Neuhardthof, la marginea Haifei. Pe lângă Iafa sunt Sarona şi Wilhelma. Mai este încă una din Galileea, numită Bethlehem.

Casa surorilor Sf. Carlo Borromeo este mărginaşă, adică pe drumul dintre curţile gării şi colonie. Şi aci ca şi la Notre Dame de France găsesc lucrul cel nou pentru mine: un otel ţinut de călugări. Casa e mult mai mică decât dincolo (deabia două corpuri: unul pentru mosafiri, celălalt mănăstirea cu chiliile maicilor), dar înfăţişarea ei şi vecinătăţile ei sunt mai călugăreşti.

Maicele în frunte cu stariţa sunt mai toate germane. Ospiciul Sf. Carlo Borromeo este deschis pentru toată lumea, însă clienţii cei mai numeroşi sunt anglo-americani, cari nu mai găsesc loc în că-

minul de pe Nablusroad, sau cari nu vor să plătească d-lui Wester o liră egipteană pe zi. Maica Stariță mă ascultă cu placiditate și îmi spune prețul casei: cincizeci de piaștri pe zi, casă și masă. Pentru localitate, prețul poate să fie modest, dar pentru mine și pentru valoarea actuală a leului românesc, cincizeci de piaștri însemnează aproximativ șase sute de lei. Oricum este numai jumătate din prețul d-lui Wester.

Ce să mai aștept, unde să mă mai duc? Rămân aici! Declar Maicii Stariţe că mă învoesc cu cincizeci de piaștri și plătesc pe loc, cu anticipație, zece zile de pensiune.

— „Atunci, poftiți la masă, căci este încă timpul mesei..."

E o masă lungă, curată și cu vase cu flori din loc în loc. Bucătăria e mixtă, germano-orientală. Mâncarea e gustoasă și abondentă. Fiecare conmesean își ia, din farfuriile cele mari, purtate de jur împrejur de călugărițe, atât cât poftește. Serviciul este discret. Maicele deabia șoptesc, dar sunt îndemânatece și exacte. Aci la masă îmi dau seama, întâia oară, în Ierusalim, că apa are gust de ploaie. Probabil eă vine dintr'un rezervoriu al casei, dar este rece, bună, perfect potabilă. După masă, portocale mari de Jafa și cafea.

Maica stariţă mă duce în chilia pe care mi-a sorocit-o şi, la întrebările mele, îmi răspunde că poarta arhondaricului se închide la ora 9 seara. Portarul însă are cheia la el şi deschide şi mai târziu, când sosesc musafirii întârziaţi şi-i deşteaptă cu clopoţelul. O asigur pe maica Stariţă că voi da pilda cea mai bună şi că nu voi supăra pe portar decât peste câteva zile în serile de denii.

Chilia mea e în etaj, chiar deasupra porţii şi are două ferestre, una care dă în curte şi alta care dă în stradă şi spre gară. E o adevărată cămăruţă călugărească. Ferestrele au jaluzele cari sting lumina intensă de afară. Zidurile sunt groase şi ţin răcoare. Toată mobila din jurul meu este patul alb şi monastic, dulapul pentru haine, masa, câteva scaune, şi spălătorul cu oglindă. Podeaua este din lespezi de mozaic. In mijlocul odăii atârnă o lalea electrică... Dar semnul deosebitor, simbolul casei şi punctul de reazim, pentru sufletul mosafirului creştin, nou sosit, stă sus, deasupra uşei, pe peretele alb, într'un crucifix lung de o palmă şi subţire ca un penel...

Toată casa e răcoroasă, liniştită şi strejuită de sfintele imagini — icoane şi statui — aşezate la locuri de onoare. In al doilea corp de case şi în faţa ferestrei mele este capela mânăstirii.

E cam departe de chilia mea şi până la Poarta-Nouă sau la Poarta Jafei, dar sunt bucuros că am isprăvit cu grijile cele elementare. Ies din noua mea locuinţă şi pornesc spre cetate. Ospiciul surorilor Boromeene e aşezat la colţ, pe două străzi cari formează un unghiu drept. Intre ospiciu şi gară, dincolo de drumul plin de cretă pulverizată, este o panglică de grâu, care arată spice, pe ici pe colo, azi în ziua de Sf. Gheorghe... Las în urmă colonia germană şi gara şi iau poteca, printre răzoare semănate, printre maslini noduroşi, şi printre grămezi de piatră... Sunt nişte terenuri vagi cari au fost de zeci de ori: curţi, grădini, vetre de case şi locuri întărite, ca să ajungă, iar şi iar, silişti pustii păscute de capre şi de oi.

La picioarele vechilor maslini şi în pulberea fierbinte, stau sumedenie de maci roşii... Cum poate să trăiască această plăpândă făptură, subt soarele de jar şi în spuza în care se îngroapă rădăcina ei!... Moara lui Don Quichotte creşte, în dreptul Sionului, cu cât urc mai mult pe dealul plin de bolovani şi de ruine. De vale, e un vechi cimitir musulman şi o cişmea, în zidul cimitirului.

UN SALON DIPLOMATIC

Am făcut cunoştinţă eri cu un tânăr deosebit de simpatic, crescut la Londra şi la Paris, şi erudit dincolo de vârsta pe care o are — Nuamani, subsecretarul departamentului politic din executiva sionistă... Aseară, era la Notre Dame de France, cu soţia lui. Doamna m'a poftit să viu azi, să iau ceaiul în casa lor, pe stradela Museului de Agricultură. I-am rugat să fie îngăduitori şi să mă admită în portul meu de închinător, cu cisme şi cu antereu de şiiac...

Iată-mă, deci, la poarta casei acestui înnalt funcţionar, la ora vizitelor europene... Imi iese înainte o bătrână servitoare, rusoaică, cu care, însă, spre mirarea ei, nu pot să mă înţeleg. Dar iată soţii Naamani, amabili şi curtenitori — ca în Europa şi ca aseară la Notre Dame de France.

In salonul cu totul european în care intru, găsesc un crescendo de surprize... Rând pe rând, apar în salon trei diplo-

maţi — cehoslovac, italian şi încă unul nedefinit — o pereche de francezi parizieni, un fost colonel în armata engleză şi alte câteva persoane din familia amfitrionilor... Toată lumea aceasta vorbeşte franţuzeşte cu aceeaş uşurinţă şi cu aceeaş eleganţă ca şi cei doi parizieni.

Privind pe aceşti oameni bine crescuţi, subţiri, europeni din cap până în picioare, mă regăsesc — nu la Paris unde n'am fost niciodată — dar în acele câteva case din Iaşi şi din Bucureşti, prin cari am trecut în vremuri şi unde limba diplomaţilor şi a Sorbonei e fluidă şi autentică. Gândesc în mintea mea şi râd pe nevăzute: Judecând bine, singurul oriental din salonul acesta, sunt eu!... Tot eu par a fi şi cel mai în vârstă, nu numai după înfăţişare dar şi după adevăr... Diplomatul cehoslovac şi cu soţia sa par nişte studenţi. D-l şi d-na Vladimir Fritz au trecut prin România şi chiar au stat câtva timp în România. D-na Fritz ştie câteva cântece populare româneşti şi o duzină de vocabule. Prietenoasă şi neconvenţională, deşi soţie de diplomat, d-na e gata să fredoneze o melodie de care îşi aduce aminte.

Diplomatul italian pare a fi coleg de universitate cu ceilalţi doi. D-l Milandri e voios, inimă deschisă şi temperament de cer albastru. In semn de admiraţie pentru Ducele Mussolini, sau poate ca sem-

nul unor convingeri politice, despre cari în acest salon diplomatic nu poate să fie vorba, d. Milandri poartă la butonieră simbolul Fasciei naţionale. Al treilea diplomat îmi scapă printre degete. E puţin comunicativ, deabia îşi spune numele şi nu ştiu dacă este olandez, englez sau valon... Cei doi parisieni sunt directorii salonului şi ai convorbirii. Soţul, Pierre Lamazière, e publicist, nume cunoscut, om vesel, spiritual şi inflamabil, ca un adevărat fiu al ţării sale. Soţia pare un temperament opus; e calmă, socotitoare şi, zâmbind neîncetat, nu râde niciodată. Şi ea este tot scriitoare. Au sosit în Siria şi în Palestina de curând şi fac recoltă de informaţii şi de documente, în vederea unei cărţi, sau mai multor cărţi, pe cari le pregătesc.

Colonelul Kiş este şeful departamentului politic. E unul dintre marii diplomaţi ai statului Sionist, dar e încă tânăr, om de salon, politicos şi la prima vedere, altul decât îl reclamă grelele sale sarcini. Totuş e un cap politic clar şi ager şi unul din stâlpii situaţiei actuale.

Suntem cu totul departe de Ierusalim!... Sorbim din ceştile cu ceai, gustăm prăjituri şi vorbim acele lucruri lunecoase, drăgălaşe şi grabnic uitate cari sunt moneda primită în saloane... D-l Vladimir Fritz, aşezat lângă mine, îşi aducea aminte de

legăturile amicale, existente între patriile noastre şi amândoi ne bucurăm şi ne felicităm de buna conjonctură actuală.

Soţii Lamazière au privit astăzi o interesantă procesiune musulmană. Arabii mahomedani, prăznuesc în aceste zile pe Nebi-Mussa care nu este altcineva decât Moisi al evreilor. Dar ei au dat acestei sărbători un caracter exclusivist şi naţional, ca şi cum Moisi ar fi fost socrul lui Mohamed. Azi, arabii din Ierusalim au desfăşurat, atât cât îngăduesc uliţele sacre, volutele unei procesiuni religioase în cinstea lui Nebi-Mussa.

Ne aducem aminte că azi e Vineri şi că peste o oră începe Sabatul. Una dintre cele mai căutate privelişti din Ierusalim este — şi pentru evrei şi pentru streini — priveliştea dela Kotel-Maaravi (zidul dinspre apus) adică dela Zidul Plângerilor.

Soţii Lamazière au în programnl lor, de astăseară, cercetarea acestui loc unic pe faţa pământului.

Mă întreabă dacă voesc să-i însoţesc şi ne prindem tovarăşi.

Mulţumim amfitrionilor noştri pentru această oră delicată şi europeană, pe care am petrecut-o în casa lor, şi pornim spre Zidul Plângerilor, străbătând în câteva minute — ceeace numai în Ierusalim e cu putinţă — dela salonul diplomaţilor, până la zid: calea câtorva mii de ani.

ZIDUL PLANGERILOR

Suntem în amurgul zilei, lumea e domoală şi merge către masă, valurile Arabilor se scurg din Ierusalim. Mergem încet, cu luare aminte, şovăind la tot pasul şi ţinându-ne de mână, să nu ne pierdem. Prin felurite ganguri şi strâmtori ajungem — mergând mereu devale — la zidul apusean. Subt lumina crepusculară, ne dăm seama de configuraţia şi de detaliile locului, unde ne găsim. Stăm în faţa unui zid străbun, alcătuit din blocuri mari de piatră, şi înalt pare-că până subt stelele cari încep să se aprindă. Pietrele de jos, cele mai mari, ne arată o suprafaţă neregulată şi aspră, dar închisă într'un chenar lins de daltă.

După părerea cunoscătorilor, acest zid e alcătuit din straturi de diferite vârste: stratul de jos este din zilele lui Neemia, mai sus e un strat irodian şi ultimele straturi sunt zidărie arabă. Ori cum, avem deaface cu peretele acelei uriaşe ridicări

de piatră pe care stătea acum două mii şi cinci sute de ani Templul al doilea, transformat şi împodobit mai târziu de Irod cel Mare. Stăm într'un coridor descoperit, lung de vreo 50 de m., şi destul de îngust, în care, la această oră târzie, mai sunt ca o sută de oameni. Toţi se roagă, unii mai tare, alţii mai încet, dar zvonul rugăciunii lor nu este mai clocotitor decât, de obicei, într'o sinagogă.

Textul plângerilor şi al rugăciunii acestor oameni îl cunosc mai de mult: „Pentru palatul care a fost pustiit — pentru templul care a fost dărâmat — pentru zidurile cari au fost răsturnate — pentru slava noastră care a trecut — pentru oamenii noştri cei mari cari au murit—pentru scumpele odoare cari au ars — pentru preoţii cari s'au poticnit..." Iar la fiecare din aceste capete de jale, poporul răspunde: „Noi stăm singuratici şi plângem..."

Sau rugăciunea: „Rugămu-ne ţie, ai milă de Sion! — Adună pe fiii Ierusalimului — Grăbeşte, grăbeşte, cel ce liberezi Sionul! — Vorbeşte inimii Ierusalimului — Frumuseţea şi slava să învăluiască Sionul — O, întoarce-te cu îndurarea ta către Ierusalim — De grabă să se arate încă odată regească stăpânire în Sion! — Mângâie pe cei ce plâng asupra Ierusalimului — Pacea şi fericirea să intre înSion!"

Sunt sute de ani, de când Evreii vin şi

plâng în fiecare Vineri seara, la Zidul Plângerilor... Un indiferent, un om cu țesătura sufletească obicinuită, un duşman al lui Israel, ar zice (şi au zis-o mulți): cea mai stearpă şi cea mai inutilă priveliște din lume! Şi cu toate acestea, iubită Simforoză: — din lacrimile vărsate atâtea sute de ani, iată, azi, la lumina zilei, odrăslind minunea cea mai nouă, cu care statornicul Dumnezeu dăruește pe urmaşii lui Abraham!

Odinioară, în zilele când pustiul Thebaidei egiptene se acoperise cu mantia coloniilor creştine călugăreşti, un om din lume, un principe, care săvârşise nu ştiu ce păcat greu, vine către un sfânt părinte din Thebaida şi-şi mărturiseşte păcatul.

Omul lui Dumnezeu ascultă mărturisirea, cugetă şi iese cu penitentul pe un deal, la poalele căruia curgea Nilul. Aci, deasupra Nilului, duhovnicul înfige în pământ toiagul uscat şi vechi pe care se sprijinea de o jumătate de veac şi grăeşte:

— Fiule, acesta este canonul pe care ți-l dau: Să cari cu gura apă din Nil şi să uzi toiagul acesta până când o înflori, ca toiagul lui Aaron...

Şi penitentul îşi începe canonul şi treizeci de ani cară cu gura apă din Nil şi udă toiagul!... Şi ispaşa lui este primită şi Dumnezeu îl iartă şi toiagul înfloreşte ca toiagul lui Aaron!

Nu este aceeaş minune? Ne stăm oare azi în faţa aceloraşi arcane ale Providenţei, incomensurabile dar evidente? Nu simţim noi, încă odată, ca proorocul Ilie, că Dumnezeu trece prin Sion — nu în furtună, nu în cutremur, nu în vehemenţa focului — ci în murmurul zefirilor pacinici şi constructivi?...

Stau, lângă însoţitorii mei, şi privesc străvechiul zid, stropit cu atâtea lacrimi, deasupra căruia, ca nişte candele de speranţă eternă, suspendă stelele... Rugăciunea se stinge. Cei ce s'au rugat pentru noua recoltă a dărniciilor dumnezeeşti şi a grădinilor lui Iacob, încep să se strecoare în întuneric.

Visul meu se împleteşte şi se înfrăţeşte cu visul acestor visători... Pe zidul acesta s'au oprit odinioară privirile, gândul sau umbra ucenicilor Domnului! Pe lângă aceste pietre, a trecut desigur şcolarul lui Gamaliel, Saul din Tars... O, poate că o rază din ochii Mântuitorului, a mângâiat, în zilele petrecerii sale pământeşti, aceste blocuri din temelia Templului lui Neemia!...

Şi în momentul când plecăm şi noi, aproape cei din urmă, mă apropii de zidul sfânt şi sărut, pe piatra simbolică, inelul logodnei indisolubile pe care Dumnezeu a binevoit s'o facă cu neamul omenesc, aci în Ierusalimul lui cel fără de moarte.

PRIN BETANIA LUI LAZĂR

Scumpa mea amică, în ziua de 24 Aprilie, Sâmbătă, am văzut Marea Moartă, Iordanul şi Ierichonul. Am plecat la ora nouă dimineaţa, din tihnita mea casă de gazdă şi am ocolit trei sferturi din Ierusalim — adică trei din cele patru laturi ale trapezului — începând din câmpia Refaim, unde e Colonia Germană şi până dincolo de Monumentul lui Absalom.

In automobil cum suntem, totul e lesnicios şi grabnic... Iată Notre Dame de France, iată Poarta Damascului, iată Poarta lui Irod...

Intrăm în valea Mormintelor, intrăm în vastul cimitir pe care l-am văzut deunăzi, prin lentilele de ametistă ale serei, prag transfigurat al eternităţii. Şi pe dreapta şi pe stânga sunt şiruri de morminte, vechi şi noi, mohamedane şi evreeşti. Deasupra mormintelor comune sau anonime, stau mormintele cele mari, ridicate, aproape

de două mii de ani, între zidul cetăţii şi Muntele Maslinilor. Aşa cum se înfăţişează astăzi — Mormântul Sfintei Fecioare, monumentul lui Absalom, mormântul preotului Hesir, mormântul proorocului Zaharia... — ele sunt opera la cari amintirile foarte vechi şi pietatea mai nouă au lucrat împreună. De pildă, monumentul lui Absalom, poate că este clădit în epoca greco-romană, dar camera sepulcrală peste care a fost ridicat pare a fi mult mai veche.

In dreptul Porţei-de-Aur (din zidul care tae albastrul cerului) este grădina Ghetsimane, ocolită cu zid pătrat, şi păstrând cei vre-o opt maslini străbuni, contimporani cu dumnezeiasca dramă, petrecută în această vale. Alături e biserica rusească, mai sus pe deal M-rea Carmelitelor şi Biserica Pater-Noster.

Mormintele se înmulţesc... Descifrăm câteva inscripţii... Aci doarme cineva din zilele când Generalul Bonaparte asedia cetatea Acra... Drumul nostru începe să se urce... Moscheea lui Omar răsare, în urma noastră, învăluită de slava dimineţii, ca un stup rotund, pe care s'ar odihni toate albinele dinăuntru. Trecem pe la poalele M-rei Benedictinilor, de pe Muntele Scandelului, şi pe deasupra satului Siloc... Trecem prin grădini, printre covoare de grâu

şi de orz, pe lângă coaste aspre, umbrite de maslini.

Ne urcăm în El-Azarie, adică în satul lui Lazăr, Bethania Sfintelor Evanghelii. In acest sat veacurile creştine au păstrat şi-au venerat casa lui Simon Leprosul, casa Martei şi a Mariei şi Mormântul lui Lazăr. Dar veac s'a ridicat peste veac, cu evenimentele, cu furtunele şi cu prefacerile lui. Musulmanii, au venit şi ei cu evlevia şi cu locaşurile lor de închinăciune şi au dat acestor locuri o înfăţişare şi o interpretare nouă.

Bethania este azi un sat arab, cu case cubice, cu o aparenţă generală de căruntă sărăcie şi cu câteva biserici creştine, printre ruine multi-seculare. Azi este tocmai (după vechiul calendar al Bisericii Răsăritene) Sâmbăta lui Lazăr. Oprim la o biserică din cale şi încercăm să ne înţelegem cu cei ce o păzesc. Biserica e ortodoxă şi pare a fi biserică de chinovie. Mormântul lui Lazăr e mai departe. Aci sau subt altă biserică trebue să fie locul unde era casa prietenilor Domnului: Lazăr, Marta şi Maria şi unde Domnul găzduia adesea.

In biserica aceasta se păstrează, subt un iconostas, o piatră, venerată de închinători, dar nu înţeleg, de la cei ce mă conduc înnăuntru, dacă este „piatra odihnei“ sau alta. In cărţile mele, se zice că piatra

aceasta se află într'o capelă grecească, din sătucul Abu-Dis, dincolo de Betania... Aci s'a întâlnit Mântuitorul cu Marta, sora lui Lazăr cel mort de patru zile, chiar azi, în această zi de Sâmbătă. — „Dar venind Iisus îl află pe Lazăr îngropat de patru zile. Iar Bethania era aproape de Ierusalim ca la cincisprezece stadii. Şi mulţi dintre Iudei veniseră în casa Martei şi a Mariei ca să le mângâie de moartea fratelui lor. Deci Marta, când a auzit că Iisus vine, a ieşit întru întâmpinarea lui, iar Maria şedea jos, în casă..." (Ioan 11, 17—20).

Aci, la *Piatra Odihnei*, Marta a întâmpinat pe Domnul. La fel cu milioanele de închinători cari au trecut pe aici înaintea mea — nici mai învăţat, nici mai isteţ, nici mai critic decât ei... — mă plec înaintea iconostasului şi sărut piatra venerată.

Dincolo de înnălţimile Bethaniei, încep zig-zagurile descendente ale şoselei, care duce spre Ierichon. Descresc pădurile verzi şi buchetele de maslini şi cresc coastele pietroase şi fantoma pustiului... Maşina noastră intră în valea Adăpătoarei (Wadi-el-Hod) şi coboară, în timp de vreo oră, calea cea mai complicată şi mai bogată în sinuozităţi pe care am văzut-o vreodată. E un drum de şerpi şi de şopârle, frânt la tot pasul şi strivit între su-

tele de piramide desfigurate, cari alcătuesc fizionomia Deşertului Iudeei... Măreaţă pustietate! amfiteatru sever ale cărui prime trepte stau pe muntele Maslinilor şi ale cărui trepte inferioare ajung până la două sute de metri, subt nivelul mării... Thebaida Iudeei, unde stăpâni odinioară regalitatea sihastră şi îmbrăcată în vestmânt de păr de cămilă a Sfântului Ioan Botezătorul!... Ţinutul, fără pereche pe pământ, din care Mântuitorul era să facă— în faţa veacurilor pământeşti şi a priceperii noastre răsturnate — terasa Carantaniei şi a celor Trei Ispite!

Coborând această cale atât de capricioasă şi privind aceste înălţimi pleşuve— patria cea mai firească a vulturilor şi a vulpilor — te simţi mai în stare să înţelegi duhul, puterea şi frumuseţea Inainte-Mergătorului. Aci a crescut şi a trăit Fiul lui Zaharia şi al Elisabetei până la treizeci de ani!

Altfel decât mă aşteptam, calea Ierichonului e astăzi plină de călători. Sunt pelerini arabi cari se duc şi se înapoiază de la Moscheea Nebi-Musa, situată pe o coastă, aci în apropiere... Din nefericire aceşti pelerini nu se mai slujesc de măgari şi de cămile, ci — ca toată lumea — de maşini americane... De zeci de ori, ne încrucişăm pe drum, cu aceste maşini, conduse de furtunoşi şofeuri arabi!...

De zeci de ori ne sare inima, când vedem sărind, din cotitură, silueta unei maşini !... Pelerinajul la Moschee a ţinut mai multe zile şi azi se pare că e ultima zi.

Dar calea noastră nu este exclusiv descendentă... De câteva ori schimbăm albia văilor uscate şi sărim peste înălţimi, relative, ca peste nişte pârleazuri uriaşe... Dăm de o cocioabă semi-pustie, unde poposesc câteva căruţe arăbeşti... Prin fundul văilor dăm şi de podişce de piatră şi pe ici pe colo de mormane de ruine, greu de discernut, în pietrăria universală.

PANĂ LA MAREA MOARTĂ

La calea jumătate, este hanul Samarineanului Milostiv, astăzi Han-Hadrur, fără altă podoabă şi altă distincţiune decât aceea — nemuritoare! — că deasupra lui luminează amintirea parabolei Mântuitorului, din Evanghelia Sf. Luca 10, 25-37.

Printre movilele sure şi sinistre din valea aceasta, trebue să fie şi movila Azazel, din vârful căreia preoţii Templului precipitau odinioară ţapul ispăşitor. Pe poalele acestor movile şi pe văile cari răspund în valea urmată de şoseaua noastră vedem, dela un loc, o plantă sură, rotundă ca un arici şi răspândită cu profuziune. Din cotiturile drumului ni se arată plăcile de oţel ale Mării Moarte. In acelaş timp, în faţa noastră se revarsă larg, pe o linie zburlită de nişte arbuşti cenuşii, deşertul Iordanului. O tablă, pe lângă care trecem, ne dă de veste că aci, suntem la un punct corespunzător nivelului Mediteranei

şi că de aci înnainte pogorîm sub acest nivel.

Zărim într'o parte, profilul Moscheei Nebi-Mussa unde se duc şi de unde vin pelerinii arabi. Mergem mereu la vale, şi cu cât dăm mai jos cu atât pămătufurile sure de pe văi şi de pe coaste cresc mai dese şi tari, asemănătoare cu nişte muşuroaie de furnici.

Isprăvim lunga noastră serpentină, printre râpele şi ălbiile uscate ale pustiului Judeei, şi intrăm deabinelea în El-Ghor, în valea Iordanului şi a Mării Moarte. Aci, la intrarea în El-Ghor, este o colină numită de arabi Tell-Abu-Alaik. In această colină, o societate ştiinţifică germană, făcând săpături, a scos la iveală temeliile palatului lui Irod cel Mare. Acest palat avea terase către nord şi în apropierea lui era un bazin enorm, legat cu un sistem de canale. Aşa se lămureşte vechea şi renumita fertilitate a Ierichonului, — oraşul palmierilor — şi existenţa unei reşedinţe regale, la poalele pustiei.

Intrăm într'o regiune albăstrie şi paradoxală, unde visul luptă cu viaţa. In faţa noastră, dincolo de marea de care ne mai despart vreo şapte kilometri, munţi râpoşi de pe malul celălalt par fantomatici şi la o distanţă amăgitoare. Nişte arbuşti, din neamul pinilor, dar pitici ca nişte tuia, cresc în nisipurile cu solzi de sare.

Câteva mânăstiri, din străvechile zile ale monahismului creştin, se mai ţin şi azi în acest pustiu torid, la două sute de metri, subt nivelul Mediteranei. Una dintre ele se arată în stânga noastră şi anume a locul biblic Beth-Hogla, hotarul dintre Iuda şi Beniamin. Incolo, nimic de cât bizari mărăcini, pe linia albă şi infinită a acestui bărăgan al nisipurilor. Ca nişte spectri, sau ca nişte cute din Apa Morţilor, se ivesc, din loc în loc, curioase piramide blafarde, cari par a fi sau trecătoare moviliţe de nisip sau rămăşiţele unor stânci mâncate şi dărăpănate de ploi, în lungul miilor de ani.

Căldura din El-Ghor nu e căldură uscată. Marea Moartă evaporează zilnic — spune cartea — peste treisprezece milioane de tone de apă. De aceea, poate, pieptul nu simte nici o greutate şi (cel puţin deocamdată) n'ai altă sensaţie decât că eşti în anticamera unui hamam... Cu atât mai vârtos, te poartă gândul spre vremurile când în valea aceasta era o grădină desfătată... Wolfgang Weisl zice cu dreptate *(Der Kamph um das heilige Land*, pag. 71): „...Sute de mii de oameni ar fi cu cale să poată să trăiască aici. Palmieri şi bananieri ar trebui să crească! Orez şi trestie de zahăr, bumbac şi cafea ar putea să prospereze... Bolnavii de plămâni din lumea întreagă ar trebui să curgă

aici în valuri, pentru ca — la un ceas departe de Ierusalim — să-şi găsească vindecarea în această temperatură asemănătoare cu temperatura Nubiei...“

Şoseaua pe care mergem ajunge uneori destul de imprecisă, în această împărăţie a nisipului. Intr'un loc, intră, dreaptă şi lungă, într'o vastă ţesătură de mărăcini, la capătul căreia se resfiră podişul verde al Mării Moarte.

Privim miraţi şi bucuroşi de ce vedem... Când cugetam la Marea Moartă sau o găseam pomenită şi descrisă în cărţile mele, mi-o închipuiam lugubră, fără culori, ca un lac din fundul ocnelor, şi mai ales văscoasă ca păcura de uns osiile căruţelor... Bucuria mea este vie că această mare a Sfintelor Scripturi se înfăţişează cu totul altfel !...

E strălucitoare ca o plasă de ibrişin verde, cusută cu fluturi de aur ; pluteşte subt imensitatea cerului albastru şi la adierea unor zefiri dezmierdători face unde mici şi creţe, cari vin să mângâie ţărmul de pietricele...

Seamănă cu lacurile cele mari pe cari le-am văzut şi seamănă cu ţărmii noştri dela Constanţa şi dela Mangalia... Prima deosebire pe care o observ estă că pe aceste pietricele ale ţărmului, mângâiat de valuri, rămâne o brăţară de sare, licări-

toare în lumina cernută prin zaimful universal de pe El-Ghor...

Maşina noastră se opreşte ca într'o mahala de port. Mai multe magazii, barace şi colibe stau în semicerc, cu faţa către miază-zi... Fierărie veche, din nu ştiu ce maşini, pe cari nu le mai poţi recunoaşte, zace printre maghernițe. Capete bronzate apar ici şi colo... Câteva bărci în ruină stau pe coaste în pietrişul țărmului. Altele valide, şi mai mari şi mai mici, aşteaptă, în mare şi pe uscat, nu ştiu ce slujbă, cu totul alta decât a pescuitului...

Căldura e suportabilă. Din miază-zi adie spre noi o boare răcoroasă. Țărmul e plin de rămăşițe expulzate de mare. Observ în deosebi multe trunchiuri şi multe găteje, cari par a fi de eucalyptus.

Poţi să nu te scalzi în această undă de cristal fluid, când ceasul e prielnic şi locul singuratic?... Nimic strein, nimic prea deosebit... Apa are un gust sărat-amar şi pare ceva mai densă decât apa celorlalte mări... După bae, un praf subţire de sare rămâne pe epidermă... Dar Iordanul e aproape şi prima bae cheamă pe a doua...

IORDANUL

Sosim la Iordan pe un drum care cotește și ocolește aceleași pământuri de pini și de tuia, printre pete largi de sărătură. Valea Iordanului ni se arată ca o coamă lungă și zbârlită, în vasta depresiune înconjurătoare. In cadrul verde, notăm o văcărie întreagă de vaci roșii și negre. Hățișurile sporesc și fac perie, cu cât ne apropiem de râul sfânt. Movilițele ruinate, răspândite pe toată valea, vin până aproape de Iordan, ciudate și enigmatice ca niște sfincși de cretă...

Iată albia Iordanului! Iată sforul apei sfinte!... Oprim în preajma unui umbrar, ridicat pe malul râului. Ne resignăm să constatăm că e un fel de cârciumă arabă și că un gramofon distrează, la această oră, pe închinătorii sau pe pescarii cari se grămădesc în jurul unei bărci... Suntem în loc sălbatec, unde nu dovedești nici o gospodărie și nici o preocupare de lumea

care venerează acest ţărm. Poate că e mai bine aşa... Fugim de această cârciumă cu gramofon şi ne afundăm în hăţişurile şi în dumbrăvile împletite ca o leasă. Pe cărăruia caprelor şi făcându-ne mici ca ele, răzbim până departe, în singurătatea trestiilor, a sălciilor şi a plopilor...

Nu ne vine să credem că suntem la ţărmul acestei ape, care udă şi face să înflorească, de două mii de ani, livezile Sfinţilor Părinţi, răzoarele poeţilor creştini, glastrele cuvioşilor sihaştri şi tot parcul liricei baptismale!

La vadurile acestei ape ieşì odinioară Sf. Ioan Botezătorul! Aici veni Mântuitorul ca să se boteze dela Ioan!... Pe ţărmul acesta, Domnul chemă pe cei dintâi ai săi discipoli. Lângă apele acestea, puternicul Ioan mărturisi, arătând pe Iisus Christos: „Iată Mielul lui Dumnezeu, cela ce ridică păcatul lumei!...“ (Ioan 1, 29). Privim, biruiţi de evlavie şi de admiraţie!... Ne aducem aminte de cântarea Bisericii, la sfinţirea apelor Bobotezei şi o repetăm, ca la locul cel mai potrivit: „Mare eşti, Doamne, şi minunate sunt lucrurile tale şi nici un cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor tale!...“

Şi ne aducem aminte de exclamaţia Sf. Pavel dela sfârşitul cap. XI al Epistolei către Romani: „O, adâncime a bogăţiei şi a înţelepciunii şi a ştiinţei lui Dumne-

zeu! Cât sunt de nepătrunse judecăţile lui şi cât sunt de neurmate căile lui! Căci cine a cunoscut gândul Domnului sau cine a fost sfetnicul lui!...

I Aşa au fost sfatul şi alegerea eternei nţelepciuni, ca să ridice pe micul şi slabul Israel asupra tuturor popoarelor pământului şi patriarhii lui să fie părinţii Sfintei Fecioare şi ai Domnului, prin Sfânta Fecioară!... Aşa a fost hotărîrea divină, ca ţărişoara Canaanului să fie scumpă şi sacră întregii omeniri! Aşa a fost bunăvoinţa marelui Dumnezeu, ca râul acesta să întreacă în cinste şi în sfinţenie toate fluviile din lume! Gangele, Mississipi şi Amazonul, suspină după slava Iordanului şi potopul lor de ape, nu cântăreşte cât un flacon din apa lui!

M'am oprit într'un loc mai zvântat, la marginea apei, şi privesc în jurul meu vreascurile, trestiile şi hăţişul nedescurcat, pe care-l ciurueşte raza soarelui. Malul e argilos şi trebue să te strecori cu luare aminte. In multe locuri, copăceii (mai toţi pini mărunţi) stau plecaţi deasupra apei, sau a căzut în apă. Iordanul nu e lat, nici cât Argeşul, nici cât Ialomiţa, nici măcar cât Topologul... Mi se pare tot atât de mare cât Vedea, din copilărie, atunci când ploua la deal şi venea puţin umflată. Tot ca Vedea, Iordanul e tulbure, dar e mult mai repede.

Amintiri din anii copilăriei mă întâmpină aci pe malurile Iordanului... Pare că mă scald la Copacul-Rudarului !... Aceeaşi albie cu mal cleios şi adânc şi aceeaşi lumină verde, în care plouă stele de aur... Culeg un mănunchi de frunze şi de filamente, cu părerea de rău că nu pot să iau cu mine un snop întreg.

Cuvântul Mântuitorului despre Ioan Botezătorul, îmi vine în minte: „Ce aţi ieşit să priviţi în pustie? *Oare trestie clătinându-se de vânt?* Ce-aţi ieşit dar să vedeţi? Oare om îmbrăcat în vestminte moi?... Iată, cei ce petrec în haine scumpe şi în desfătare sunt în casele împăraţilor. Atunci, ce-aţi ieşit să vedeţi? Oare prooroc? Da! vă spun şi mai mult decât prooroc..." C. Luca 7, 24—26). Erau imagini cari rechemau poporului zilele propovăduirii şi persoana lui Ioan, aici la ţărmul cu trestii mlădioase: vajnicul tribun al Celui Prea Inalt, ascetul sever şi îmbrăcat în vestmântul cel mai aspru, caracterul inflexibil şi fără frică, proorocul puternic ca străbunul Ilie... Tot poporul, zguduit de tunetul din văile Iordanului, alerga să vază şi să asculte... Mântuitorul recheamă tumultul acelor zile, când necruţătorul Ioan scormonea conştiinţa mulţimii, aci între palatul lui Irod şi în coama trestiilor Iordanului...

Cuvintele tribunului zburau peste valul

apei, peste capetele adunate, peste grădinile cu palmieri ale palatului şi nimereau urechea şi inima lui Irod Antipa, tetrarchul molatic şi fricos, clientul lui Tiberiu...

Istoricul Iosif Flaviu, după multe decenii, scrie despre Ioan Botezătorul: „Era un om de inimă şi îndemna pe Evrei să se sârguiască spre virtute şi spre dreptatea dintre fraţi, să se dedea cucerniciei faţă de Dumnezeu şi să vie la botez. Dar şi botezul îi va fi plăcut lui Dumnezeu, dacă îl primeşti nu ca pe o apărătoare de pedeapsa păcatelor făcute, ci drept curăţirea fiinţei tale anume şi întru cât sufletul s'a curăţit mai înainte prin pietate. Deci, când alţii şi alţii se alăturară de el (căci prin auzul predicelor lui se simţeau ridicaţi până la culme), Irod atunci se temu că s-ar putea întâmpla ca această înrâurire asupra norodului, să aducă vreo răscoală, fiindcă se păreau că ar fi în stare să facă orice, după sfatul lui Ioan. De aceea, Irod socoti că e mai bine să previe, prin uciderea lui Ioan, planurile inovatoare, pe cari ar fi putut să le aibă, decât să se căiască, după schimbarea întâmplată, că s'a lăsat să păţească una ca aceasta. Astfel, „Ioan, pe urma bănuelilor lui Irod, fu pus în lanţuri, fu adus la cetatea Macaur şi acolo fu decapitat". (Antichităţi 18, 5, 2).

Sfintele evanghelii istorisesc în ce anume

împrejurări Irod, Irodiada şi fiica acesteia Salomeia, se mânjiră cu sângele lui Ioan, la ospăţul unei aniversări regale.

„Ce-aţi ieşit să priviţi în pustie? Oare trestie clătinându-se de vânt?...“ Cu ochii la trestiile ce se leagănă deasupra apelor sfinte, rămân, lângă mal, uitând clipa de faţă, şi ocolind, pe aripele amintirii, cetatea acestui măreţ trecut... Toată inima noastră, toată viaţa noastră, tot rostul nostru pe pământ purced şi izvorăsc din acest trecut, tot atât de evident precum evident este că Iordanul izvorăşte din fântânele de la Banias, de subt muntele Anti-Liban!...

Revin încet, cu ochii plini de vis, la umbrarul locandei arăbeşti... Aci întâlnesc o anahoretă — o călugăriţă sălăşluită de ani de zile pe ţărmul Iordanului — care aflând că sunt român, începe să-mi spună în româneşte cine e şi de unde e... E basarabeancă din jurul Chişinăului şi şade într'o colibă lângă Iordan, de mai înainte de război... — „Maică Olgă, adu neîncetat aminte Milostivului nostru Stăpân, aici lângă râul pe care l-a iubit, despre neamul cuvioşiei tale şi despre ţara în care te-ai născut...“

Plecăm din lunca Iordanului spre Ierichon. E miezul zilei şi toate în jurul nostru pare că trec printr'o amplificare aeriană, ne mai văzută aiurea. Movilele de

gips şi de calcar, mărăcinişurile rare pe cari le mai vedem, marginile bărăganului tăiat de maşină — toate ni se arată dilatate şi imprecise, subt incandescenţa şi pulverile soarelui... Linia definită dispare. Obiectul privit oscilează ca şi cum l-ai privi într'un borcan de laboratoriu... Pustiu în jurul nostru, pustiu până departe, unde muntele Carantania pune un circumflex, deasupra oazei Ierichonului...

IERICHONUL

După câţiva kilometri de nisip (fără altă întrerupere decât silueta unei mânăstiri pe jumătate îngropată) un pin stingher ne vesteşte că ne apropiem de Ierichon... Iată, mai întâi, o moschee, pe stânga, apoi un preludiu de sărmane cocioabe de felahi. Urmează o grădină întinsă şi fericită din sânurile căreia se revarsă viţă, portocali, bananieri uriaşi, lămâi... Pe margini, fac hotar cactuşii şi un neam de plopi măruntei!... Dar în faţa acestui paradis, e o tabără de corturi, cari, după înfăţişare, nu sunt corturi de turişti...

Mergem drept la Fântâna Sf. Elisei, adică la izvorul biblic, ale cărui ape răufăcătoare ucenicul Sfântului Ilie le prefăcu, prin minune, în ape sănătoase şi bune de băut (2 Regii 2, 19—22). Vedem un bazin destul de mare, într'un cadru de vegetaţie strălucită. Acest izvor este nodul vital al Ierichonului. Din bazin, apa se

scurge ca pe un scoc de moară şi se răspândeşte, prin canale, în toată această insulă tropicală.

Ierichonul de azi este ai treilea sau al patrulea Ierichon, dela cel dintâi cucerit de Iosua. Ierichonul curtezanei Rahab doarme subt movile de pământ, între burgada actuală şi Muntele Carantania. Iar oraşul lui Zacheu şi al lui Bartimeu, oraşul palmierilor şi al sicomorilor, era în preajma grădinilor lui Irod la intrarea văii Wadi-Kelt.

Acel Ierichon de acum două mii de ani, cu paradisul de trandafiri balsamici care îl înconjura, fu dăruit de către Antoniu Cleopatrei; iar Cleopatra, regină practică, îl vându lui Irod cel mare. In grădinile răscumpărate şi transformate, aprigul şi sângerosul Irod veni să zacă şi să moară de groaznica boală, cu care-l lovise Dumnezeu, pentru multele lui nelegiuiri.

Burgada de azi s'a născut în timpul cruciadelor, la umbra turnurilor de apărare şi ale bisericilor latine, existente şi azi, unele întregi, altele ruinate. In movilele de lângă fântâna Sf. Elisei, vedem tăeturi adânci şi gropniţe, făcute de cercetătorii arheologi. Ne urcăm pe aceste movile şi privim, în marea galbenă şi împietrită a pustiului, ostrovul de portocali şi de bananieri. In partea cealaltă, se ridică parapetul munţilor Judeei, cu vârful (pe care am ajuns

să-l recunoaştem) al Carantaniei. Două mânăstiri stau pe vârful celor patruzeci de zile ale postului Domnului.

Una stă mai de vale şi e o chinovie cu pravilă obicinuită; a doua stă pe linia dintre masiv şi cer şi este o fortăreaţă duhovnicească excepţională.

Odată cu noi, cercetează mormanul spintecat, subt care zac amintiri biblice, o ceată de anglo-americani. Au pălării coloniale, văluri legate la pălărie, jumele şi mănuşi—şi, neapărat, fiecare ţine în mână câte-o carte sau câte-un desen topografic... Deasupra Englezilor şi a noastră, fac roate de încercare sute de berze... Sunt manevrele pe cari le cunosc din copilărie: Berzele se pregătesc de călătorie... Un gând înduioşat şi fraged înfloreşte în mintea mea: Poate că aceste pasări, cunoscute psalmistului, pornesc spre plaiurile româneşti!...

Osteneala cea din urmă şi cea mai meritoasă, pe care aş voi să mi-o dau, ar fi să urc până la chinoviile de pe culmea celor Patruzeci de zile. Dar trebuia să mă mulţumesc cu ce pot, să văd de aici de jos. Dacă va fi voia Domnului, altădată, în viitor, mai bătrân şi mai duhovnicesc decât sunt astăzi, voi face această pioasă ascensiune.

Intrăm din nou în Oaza noului Ierichon şi străbătându-l încet facem calea întoarsă,

spre Ierusalim. Dacă laşi la o parte cortinele de luxuriantă verdeaţă cari apără Ierichonul, dacă laşi la o parte câteva profiluri de biserici străvechi şi câteva minarete, ori unde graţioase, te găseşti într'un sărman târguşor vulgar, fără altă distincţiune decât câteva proclamaţii în englezeşte şi flamura Marei Britanii...

Afară din târg, vedem un apeduct de piatră, poate din alte vremuri, poate util şi astăzi. Pe o şosea bine aşternută şi dreaptă, ne înnapoem spre strâmtorile şi prăpăstiile acelei coaste de o mie de metri, prin care ne-am coborît şi pe care putem s'o privim acum mai limpede, subt umbrele albastre ale după amiezii. Incepem să ne învârtim în melcul movilelor şi al viroagelor, până când ni se arată sus, subt soarele întors către Ierusalim, turnurile bisericilor de pe Muntele Maslinilor... Pe coaste, vedem, într'un loc, un lan galben de grâu şi câţiva arabi, cu secerile în mâini... La Sâmbăta lui Lazăr, pe aceste coaste, grâul este gata de secerat!... Intr'o vale în care soarele nu mai ajunge, vedem pe păstorul cel bun, care merge înaintea oilor şi oile vin după el, căci cunosc glasul lui şi sunt ascultătoare. (Ioan 10, 4—6).

Privind în urma noastră, inextricabila prăpastie pe care o birueşte automobilul,

cugetăm la cel ce odinioară, în vremea Sfintelor Scripturi ale Vechiului şi Noului Testament, urcară şi coborîră această cale a Ierichonului. Munteni şi pescari vânjoşi, cu piept de foale, cu picioare de oţel, erau aceia pentru cari distanţele Ierichon-Ierusalim, Betania-Iordan, păreau o simplă cale de Sâmbătă!... Cu umilinţă îmi aduc aminte şi gândesc că astăzi, în Sâmbăta lui Lazăr, Domnul şi Mântuitorul meu Iisus Christos a făcut drumul dela Iordan la Betania, desigur pe jos, pe când eu, robul lui, netrebnic, l-am făcut în automobil!...

Suntem iar în satul lui Lazăr... Pe un parapet de deal, stau în şir un lanţ de berze, pe când în văzduh, se roteşte o horă, întreagă... Aceste pasări ale cerului erau pe aici şi în ziua când Domnul chemă pe Lazăr din mormânt şi, tot ca şi acum, scumpele călătoare se pregăteau să emigreze, poate, spre pădurile şi spre heleştaele ţării mele...

Betania, mânăstirile de pe Muntele Maslinilor, vechile morminte, valea lui Iosafat şi în faţa lor diadema colţuroasă a Ierusalimului... se arată încă odată înaintea ochilor noştri, subt bolţile cereşti — ca subt bolţile unei vistierii, comoara cea mai scumpă de pe pământ. Ajung la maslinii şi la chiparoşii Surorilor Boromeine şi intru în chilia mea cu crucifix deasupra uşei.

Pe înserate, mă urc la Patriarhia noastră ortodoxă şi cer binecuvântare şi îngăduială să intru mâine, Dumineca Floriilor, în şirul preoţilor cari vor sluji Sfânta Liturghie, alături de Fericitul Patriarch.

IN BISERICA SF. MORMÂNT

Iubită Simforoză, trebue să socotesc ziua de 25 Aprilie 1926 ca ziua împărătească a vieţii mele, căci, în dimineaţa ei mi-a fost hărăzit de sus să primesc, în biserica Sfântului Mormânt, Trupul şi Sângele Mântuitorului. Intâlnindu-mă aseară, la mânăstirea Sfinţilor Arhangheli, cu un frate al meu întru Christos, preot din Bucureşti şi cu alte feţe bisericeşti, am primit sfatul bun să mă duc la Patriarhie şi să cer să fiu admis între liturghisiterii de Florii.

Am cu mine, luate cu grijă, cele necesare preotului, în ajun de liturghie, şi dis de dimineaţă sunt treaz şi mă pregătesc... Scumpă amică, poate vreodată, în viitor, îţi voi da să citeşti zguduitoarele şi sublimele rugăciuni, pe cari trebue să le citească un preot, când merge să aducă, la altar, sfânta jertfă.

La ora şase dimineaţa, sunt la mânăstirea Sfinţii Arhangheli şi bat la uşa chiliei

prea cuviosului egumen Teofilact... Toată lumea e în picioare. In preajma Patriarhiei şi pe uliţele-coridoare cari duc spre biserica Sf. Mormânt aşteaptă popor de închinători cu stâlpări de frinic în mâini.

Intovărăşit de prea cuviosul Teofilact intru în piaţeta bisericii patriarhale şi de aci în sacrul labirint, tocmai când orga capelei latine aşternea, în zorii acestei dimineţi, ultimele horbote sonore. Insoţitorul meu mă poartă cu mână energică prin masa clocotitoare a miilor de oameni de sub cupole. Văd întâia oară ce este Sf. Mormânt şi ce este prăpastia arhitectonică şi cu stalactite de candele, în fundul căreia odihneşte — stalagmită sacro-sanctă — capela Sf. Mormânt.

Dar n'am timp să mă desmeticesc bine, căci prea cuviosul meu tovarăş mă târăşte după el în sanctuarul Mormântului şi mă dăscăleşte ca pe un copil. Trec, frânt în două, printr'o anticameră, nu mai mare decât camera unui ascensor, şi apoi (după ce au ieşit ca din gura unui cuptor de aur alţi închinători predecesori) intrăm şi noi. Visul e realitate! O realitate iluminată de candele şi prezidată de un preot, cu epitrahie.

Sunt în locul cel mai sfânt de pe pământ. O jumătate din acest chivot de piatră e compusă de lespezi între cari se odihni, trei zile, Biruitorul Morţii. Deasu-

pra, e o placă de marmoră, poate trandafirie, pe care nu pot s'o vază bine decât acei prea puţini creştini, intraţi aici, cu ochii uscaţi şi cu simţurile glaciale.

Egumenul meu n'are răbdare. Şi cu dreptate. Mă ridică pe genunchi şi mă scoate afară, ca să fac loc sutelor de închinători cari aşteaptă la gura Sf. Mormânt, mulţi, desigur mai vrednici decât mine să îmbrăţişeze sfânta lespede. Tot de mână şi cu greutate, prea cuviosul Teofilact mă scoate la pragul bisericii celei mari, care aparţine ortodoxilor. Aici suntem mai la larg. Intrăm în sfântul altar, unde sunt gata să-mi încep închinăciunile, dar însoţitorul meu are a doua idee bună.— „Să mergem, întâi, sus la Golgotha şi să cădem înaintea pietrei, în care fu îngropată Sfânta Cruce..."

Din altar urcăm, în partea dinspre miază-zi, vreo douăzeci de trepte, trecem peste un coridor şi intrăm într'o a doua biserică, mult mai mică de data aceasta, şi împărţită în două jumătăţi: una grecească şi alta latinească. Aici este capela Golgothei. Sub altarul nostru stă, ferecată în argint, piatra cea scobită, sigilată de tradiţie ca purtătoarea crucii Mântuitorului în ceasul înfigerii în Calvaria.

Devenim în sfântul altar. Scormonesc cu trudă, în greceasca noului Testament, acele câteva fraze elementare cari îmi tre-

buesc pentru curiozitatea şi întrebările fraţilor mei, întru Christos.

Privesc în jurul meu. Altarul, în semicircomferinţă, are, jos, un brâu de trepte semicirculare, un jilţ măreţ pentru patriarh şi un dublu fund obscur, cu guri ca de lojă, în care trebue să fie cămările şi vistieriile sacre. Sfânta trapeză se înalţă ca pe un piedestal şi are deasupra un baldachin cu stâlpi. Vestmântăria este lângă sfânta proscomidie, într'una din lojile cu grilaj.

Patriarhul soseşte. Clericii cari îl însoţesc îi aduc mantia arhierească şi cârja şi-l vedem în strana patriarhală, deasupra mulţimii norodului. E neschimbat, aşa cum l-am văzut la Bucureşti, ba aş putea să zic că mi se pare mai viguros şi mai puţin încovoiat.

Toţi preoţii cari vom lua parte la această dumnezeiască slujbă, ieşim prin uşa dinspre miază-noapte, doi câte doi, şi mergând la tronul patriarhal şi făcând legiuitele metanii sărutăm mâna patriarhului. Dar lumea eclesiatică are aici mişcări repezi şi îndemânatice şi eu — încet şi ageamiu — trebue să fiu muştruluit de ceilalţi.

Incepem să evoluăm conform datinelor liturgice. Slujesc cu patriarhul şase vlădici, zece preoţi şi opt diaconi. Fericitul Damianos se îmbracă în mijlocul catedralei, ca în zilele de mare sărbătoare. Ame-

ricanul Frank G. Carpenter, care a fost de faţă la o liturghia pontificală, îşi notează astfel impresiunile:

„Nu se află, în lume, rege care să apară în atâta strălucire, la ocaziile solemne, ca patriarhul Ierusalimului. El poartă vestminte de aur, iar căciula lui cea mare este acoperită cu fulgerătoare diamante, zmaragde şi rubine. . .Episcopii cari îl însoţesc au cruci bătute cu diamante ce le atârnă de gât şi vestmintele lor sunt din brocart de aur şi de argint...“

Pe când patriarhul stă pe loc înalt, în mijlocul poporului şi diaconii îi pun vestmânt după vestmânt, alţi diaconi, cu cădelniţele în mâini, rostesc solemn versetele vestmântare. Pe când primii diaconi pun pe umerii patriarhului omoforul, cei cu cădelniţele exclamă: *Pre umere ai luat Christoase firea noastră cea rătăcită şi înălţându-te o ai adus pre ea lui Dumnezeu-Tatălui.*

Tot aşa când vine rândul engolpionului: *Inimă curată zidească întru tine Dumnezeu şi duh drept înoiască întru cele din lăuntru ale tale!...*

Aşijderea, când vine rândul mitrei: *A pus Domnul coroană de pietre scumpe pre capul tău, viaţă ai cerut dela Domnul şi-ţi va da ţie lungime de zile în veacul veacului.*

Arhiereii vin lângă patriarh, după ce

noi, preoţii, am făcut o alee, în mijlocul bicericii. Un diacon îi cheamă: „Veniţi, arhiereii lui Dumnezeu!“ Dar nu vin destul de grabnic. Patriarhul îi zoreşte cu gestul... Sunt prididit, zguduit şi copleşit de atâta pompă. In deosebi ceeace mă răscoleşte şi mă desnoadă este toaca de fier, aşezată deasupra altarului, pe catapeteasma de zid şi pe care paracliserii o bat cu furie. Stridenţa acestei toace umple biserica şi pălmueşte nervii timp de o jumătate de oră.

Imi dau seama, sub această grindină de fier, că sunt, alături de fraţii mei impasibili, o biată făptură cu nervi desgrădinaţi. Dar patriarhul intră în altar şi Sfânta Liturghie curge pontificală.

PROCESIUNE PATRIARHALĂ

Noi preoţii facem cerc în jurul Sfântului Jertfelnic şi luăm aminte. Nici unuia dintre noi nu-i vine rândul să rostească ceva. Toată rânduiala şi toate câte se cântă şi se spun se împart între arhierei. Eu mi-am luat cu mine liturghierul meu şi urmăresc, pe carte, sfintele etape. Sosesc momentele culminante... După ce se împărtăşeşte arhiereii, ne apropiem de înfricoşata masă şi noi, mai micii lor. Doi arhierei stau pe treptele sfântului altar, unul lângă altul, ţinând Sfintele Taine. Unul dintre ei este Mitropolitul Vasilie şi chipul lui, văzut în clipa zguduitoare, când îmi întindea Sf. Potir, îmi apare şi azi: ieratic şi luminos.

Scumpă Simforoză, mă rog lui Dumnezeu să nu mă cheme de pe pământ până ce nu mă va învrednici să scriu cartea mea supremă asupra Sfintei Euharistii. Poate că, odinioară, în convorbirile noastre, am

apucat să-ţi spun unele idei pregătitoare... Acum în urmă, am dat la iveală o lucrare în formă literară, dar cu fond teologic: *Piatra din capul unghiului,* unde aştern temeliile operei mele viitoare şi unde mărturisesc neclintita şi fericita mea convingere euharistică: *Cred, Doamne, şi mărturisesc că Tu eşti cu adevărat Christos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, carele ai venit în lume să mântueşti pre cei păcătoşi, dintre cari cel dântâi sunt eu. Incă cred că acesta este însuşi prea curat trupul tău şi acesta este însuşi scump sângele tău...*

Deabia am ajuns la locul meu, între preoţi, şi migălesc, cu ochii împerdelaţi, rugăciunile de mulţumită, după Sfânta Impărtăşanie, şi prea cuviosul Teofilact vine să mă trezească: — „Nu e timp de întârziat! Trebue să depunem toate vestmintele, afară de sfită şi de epitrahil, şi să intrăm în cortegiul Patriarhului..."

Aruncăm de grabă fraţilor vestmântari, cari stau pe scară la gura vestmântăriei, stiharul, brâul, mânecuţele... şi purcedem, în sfită şi în epitrahil, la formarea convoiului... Toţi purtăm în mâini ramuri lungi de palmier... Despărţim în două poporul din naos şi cu Patriarhul între noi începem să înaintăm. Cu destulă anevoinţă înfigem în mulţime dublul nostru şir eclesiastic... Ridic ochii şi caut împrejur... Universul

tot, în prescurtare şi în delegaţie, e aici de faţă, în Biserica Sfântului Mormânt!

E o mare de capete! Dar o mare ale cărei valuri se zbuciumă şi bat până sus, în galeriile de subt cupolă, căci toată biserica, toate privdoarele, toate lojile din jurul Sf. Mormânt sunt vii şi se clatină. Chipurile, costumele şi vârstele închinătorilor se ridică şi se pogoară pe scările cele mai variate. Sunt de faţă oameni din toate părţile lumii. Văd figuri arămii, oacheşe, roşii, palide şi negre ca tăciunele. Pe lângă cei cu capul gol, sunt foarte mulţi cu fes, cu broboade arăbeşti, cu cealmale, cu căciuli călugăreşti şi cu pălării albe coloniale. Arabii, fireşte, sunt cei mai mulţi, dar printre ei sunt Greci, Armeni, Copţi, Ruşi, cler de mai multe nuanţe şi, din loc în loc — trandafirii sau palizi ca pergamentul — Engleji oficiali... Deosebit de înalţi şi de impunători, în această lume eteroclită, sunt falnicii paznici ai Patriarhului, sunt cavaşii turci, oameni aleşi pe sprânceană şi îmbrăcaţi turceşte, în postav albastru şi în broderii de fir.

Cortegiul nostru începe să ocolească bisericuţa Sf. Mormânt. Bisericuţa pare ostrov cu pomi de aur, în mijlocul miilor de capete cari tălăzuesc în jurul ei. In galeriile suprapuse, din imensa rotondă înconjurătoare, stau în ciorchini multicolori toţi acei închinători sau simpli turişti cari n'au

mai găsit loc pe pardoseală sau şi-au asigurat din vreme un loc în galerii. Preoţii cântă tărăgănat o melodie lentă şi solemnă, ca şi procesiunea lor... Un acompaniament extraordinar pe care deocamdată nu-l înţeleg ajută cântarea preoţească... Este un ison cristalin şi cu gâlgâituri de privighetoare, care sue până în bolţile cele mai de sus şi cutremură văzduhul sfântului locaş. Ai crede că sunt nişte priveghetori adevărate, cari stau în ascunse colivii şi cari, hipnotizate de incendiul lumânărilor de jos, au început să cânte... Mă domiresc şi înţeleg ce este: Femeile şi fetele arabe vocalizează ca privighetorile!

Pe când înconjuram capela Sf. Mormânt, în această solemnă procesiune mânată din urmă de Patriarh, văd în mulţime pe amicii mei, soţii Isachie, tovarăşii de călătorie, rămaşi o zi sau două la Iafa... Mai văd câteva maice din mânăstirile noastre, venite să se închine la Sf. Mormânt şi petrecătoare în M-rea Sfinţii Arhangheli, unde le-am cunoscut aseară... Alături cu mine în procesiune — şi în tot timpul la Sfânta Liturghie — a mai fost încă un preot din Bucureşti, părintele Vasile, parohul bisericii Sfinţii Voevozi.

După întreita înconjurare a capelei Sf. Mormânt, intrăm în coridorul circular, care ocoleşte altarul catedralei ortodoxe şi prin semi-întunericul din el efectuăm a patra în-

conjurare. Apoi intrăm cu toţii în biserică şi în altar, depunem sfintele vestminte şi iarăşi în procesiune — dar de data aceasta procesiune neagră — conducem pe Fericitul Damianos la reşedinţa Patriarhală.

Procesiunea aceasta are o notă nouă. In fruntea convoiului nostru se aşează, doi câte doi, cei opt mândri cavaşi turci, cu fesuri roşii, cu şalvari clasici, cu zăbune albastre muiate în fireturi. Fiecare dintre ei are în mână câte un baston (aproape tot atât de înnalt cât şi purtătorul) şi acest baston, cam în felul bastoanelor protoereşti, are sus o uriaşă măciulie de argint, iar jos este potcovit cu oţel. Doi câte doi în fruntea noastră, cei opt cavaşi regulează ritmul procesiunii noastre, ridicând în sus bastoanele lor cu cap de argint şi lăsându-le să cază, în severă cadenţă, pe lespezii de piatră.

Urcăm încet spre Patriarhie, prin lumea pestriţă şi năvalnică, pe care poate n'o mai interesează atât de mult clericii din coada convoiului cât superbii cavaşi şi cadenţa bastoanelor de gală.

Aşa, subt comanda cavaşilor, ajungem la uşa Patriarhiei. Frumoşii musulmani se înclină şi fac careu alături, iar noi, cler şi popor, urcăm scările palatului monahal şi ne risipim câteva clipe pe culoare... Cle-

ricii de casă ne poftesc în sala de recepţiune.

Nu e o sală mare, dar e originală şi cu caracter monastic oriental. De jur împrejur sunt scaune şi fotolii. In fund, subt baldachin, e un tron de monarh. Toată mica şi ocazionala noastră colonie românească este aici de faţă, alături de alţi mosafiri, din întreaga lume ortodoxă. Patriarhul se arată şi ia loc pe jilţul cu baldachin.

Imediat apar slujbaşii palatului cu tăvi încărcate: mastică, apă şi rahat. Dar noi românii suntem deprinşi cù asemenea lucruri, tot atât cât şi aceşti fraţi răsăriteni, în mijlocul cărora ne aflăm. Cu ce ochi priveşte, însă, un american aceste forme ale politeţei orientale?...

Iată ce scrie Frank G. Carpenter: „Pe când aşteptam, un servitor aduse o tavă de argint, pe care se găsea un talger cu bucăţi de rahat trandafiriu şi alb şi mai multe pahare cu apă. Pe tavă mai erau nişte furculiţe de argint lungi cam ca degetul cel mic şi cu câte doi dinţi subţiratici. Când zaharicaua era prezintată, fiecare dintre noi lua o furculiţă, o înfigea într'un pătrăţel de rahat şi-l aducea la gură. Era delicios..."

Cum îi apare acestui american fericitul Damianos?... „A vorbit întâi cu câţiva dintre preoţi, aşa în cât am avut un bun prilej ca să-l studiez. Inchipuiţi-vă un om

înalt cu barba stufoasă, chipeş, de vârstă mijlocie (...probabil că autorul l-a văzut mai de mult) îmbrăcat într'un talar lung şi negru şi având pe cap o pălărie neagră fără văcălie şi care se ridică de-o palmă deasupra frunţei. Talarul larg îi ajunge până la picioare. Cuculiul său este acoperit de un văl negru, care îi pogoară pe umeri şi împrejurul gâtului poartă un lanţ lung şi greu de aur, cu un medalion de ivoriu, lat cât podul palmei. Bordura medalionului este bătută cu diamante şi pe el este o iconiţă, înfăţişând pe Madona, cu sfântul prunc în braţe..."

Fericitul Damianos vorbeşte prin tâlmaci, cu unul şi cu altul din mosafirii străini de familia ortodoxă, dar cu noi cei din familie, nu vorbeşte nimic. Patriarhul este de felul său taciturn. La Bucureşti, acum câţiva ani, am avut prilejul să iau masa cu Sanctitatea Sa, în cerc restrâns şi intim, şi nu l-am auzit, timp de o oră, şoptind de cât câteva vorbe. Recepţiunea s'a terminat. Patriarhul, de pe jilţul său de monarh, rosteşte o binecuvântare generală şi fiecare pleacă la ale sale.

O PLIMBARE PE ZIDURI

După amiază revin în Sfânta-Cetate şi fac, însoţit de câţiva prieteni, o plimbare pe zidurile Ierusalimului... E o plimbare rară, pe care nu ştiu dacă, în Europa, ai putea s'o faci undeva...

Zidurile Sfintei Cetăţi sunt de două ori mai groase decât digul de la Constanţa şi te plimbi pe ele ca şi pe dig, cu adaosul că pe ziduri ai, în multe locuri, apărători de fier.

Am pornit de la Poarta Damascului, din faţa unor peşteri în cari tradiţia socoteşte că a fost închis proorocul Ieremia. Urcăm mai multe scări şi ajungem pe zid, deasupra unor terase încâlcite şi suprapuse, pe cari cresc—împotriva oricărei aşteptări—iarbă, pini, lobodă, cactuşi, liliac, muşeţel şi margarete!... In coasta noastră, către nord, e o prăpastie (atât de înalt e zidul!) şi prin această prăpastie trece şoseaua largă şi fulgeră automobilele.

Acest zid pe care mergem are trei brâe, şi călcăm pe el cu aceeaşi libertate şi siguranţă cu care am călcat pe o potecă din munte. Nu puteam să bănuim (când priveam aceste ziduri din afară de cetate), locurile virane, copacii, hăţişurile de cactuşi... pe cari poţi să le vezi când eşti sus pe ziduri. Insoţitorii mei mă asigură că aceste maidane, gunoaie şi bălării se răsfaţă pe spinarea — adică pe acoperişul — unui întreg cartier subteran... Odată (îmi istorisesc ei) într'un maidan ca acesta săpau nişte lucrători. Unul săpând mai adânc, s'a prăbuşit locul cu el şi a pierit în întuneric. Când au sărit ceilalţi lucrători şi-au început să-l caute au descoperit că tovarăşul lor căzuse într'o nebănuită locuinţă înmormântată de mii de ani, şi care avea mai multe camere.

Privim către Muntele Măslinilor, încovoiat în faţa noastră şi ridicând în slavă multele lui biserici... Un chiparos, înnalt şi negru, tae perspectiva lui în două jumătăţi... Stăm sub cerul unei după amiezi alburii şi tulburate de nu ştiu ce colbărie neînţeleasă. Ca prin apă şi prin zăbranic vedem panorama Ierusalimului... Dar adunăm luarea noastră aminte la picioarele noastre, asupra acestor cactuşi cari cresc din puzderiile zecilor de regate şi ale miilor de gospodării, perindate în oraşul sacru. Sunt nişte cactuşi viguroşi, cu rădăcini ar-

borescente şi la prima vedere, tot atât de noduroase şi de dure ca şi rădăcinile de măslin.

Ajungem la Poarta lui Irod. In jurul porţii este târgul de vite. Mai ales oi şi capre stau pe caldarâm. Ciobanii lor arabi, au anteree şi broboade. Intr'un loc, pe zid, însoţitorii mei îmi arată un străvechi medalion, din mâna meşterilor morţi de mii de ani. Dar iată, dincolo de Poarta lui Iord, un spectacol nou: Aci, în creştetul Ierusalimului, deasupra bazarelor cari trebue să fie dedesupt, se răsfaţă un cort de beduini!... E afumat, e cârpit, e pitoresc, e autentic şi nu poate să-ţi treacă prin gând că este opera fantaziei unui american, proprietar al caselor de desubt... Dealtfel, locuitorii cortului, sunt prin prejur — tot atât de pitoreşti şi de autentici şi ei.

Pe când stam şi admiram pe urmaşii lui Jabel — „părintele celor ce locuesc în corturi şi în mijlocul turmelor" (Geneză, 4, 20) — în spatele nostru, pe şoseaua de centură, auzeam trompetele şi vâjâiturile maşinilor americane... Nu prea departe de cortul beduinilor, sunt câteva petece sămănate cu orz (sau cu ceva care pare a fi orz) şi nişte vaci pasc sămănătura... Apoi iar încep cârdurile de cactuşi şi locurile pustii...

Sosim la o hrubă cu bolţi puternice as-

cunsă aci în zìd, ca să slujească de adăpost celor ce — de atâtea ori şi în atâtea timpuri — au făcut de strajă pe aceste ziduri şi-au murit pentru Sfânta cetate. Ceva mai departe, atingem unghiul cetăţii, la locul numit Turnul Berzelor. In faţa acestui colţ stă, pe Muntele Scopus, ctitoria lui Wilhelm II, adică fondaţia Augusta Victoria. Cred că este unghiul cel mai năpustit şi mai barbar, din tot Ierusalimul. Toată podoaba lui este un lan de grâu care dă în copt. Incolo, gunoaie, bălării, şandramale, colibe, tinichele ruginite şi arabi visători... Suntem în colţul cartierului Bezetha, în faţa moscheei lui Omar.

Contrastul este de o splendidă violenţă! De pe acest morman de cocioabe şi de murdărie, priveşti cum se închiagă, ca din palide zmaragde înscăunate în aur, acest vis arhitectonic al primilor califi!... Avem o jumelă şi privim pe îndelete marea cupolă, caldarâmul şi curţile din prejur, roiurile de închinători şi Moscheea El-Acşa, din fund...

Am cules, de pe ziduri, un buchet întreg de spice şi de flori... Când voi privi, mai târziu, aceste spice de orz şi de grâu, poate mă voi întreba, şovăelnic: Oare de pe zidurile şi din năuntrul zidurilor Ierusalimului le-am cules?...

In spre miază-zi şi apus, proeminează, din oraşul celor patru cartiere, marile si-

nagoge şi, sus deasupra Sionului, Biserica Latină a Adormirii Sfintei Fecioare. Un chiparos uriaş, pe care nu pot să-l localizez, pune un stâlp de fontă, printre minaretele albe. Cele două cupole de la Biserica Sf. Mormânt, se arată, subt poalele cerului, presimţitor de seară, în şir cu creştetul Spitalului Sf. Ludovic, cu turnul templului lui Wilhelm II şi cu turlele bisericii ruseşti.

Coborîm de pe ziduri, în apropiere de Poarta Leilor sau a sfântului Ştefan, şi prin ograda unui arab, eşim într'o uliţă. Suntem în cartierul arăbesc. Credincioşii lui Mohamed se întorc din curţile sfinte, unde se mântue sărbătorea şi pelerinajul în cinstea lui Nebi-Mussa... Cadânele, când ne văd mai de departe, îşi lasă barizul pe obraz... Inghesuiala, amestecătura, murdăria şi pitorescul locurilor prin cari ne strecurăm bat tot ce am văzut până aici! Pare-că tot cartierul este o imensă şandrama comună, în care fiecare familie şi-a ridicat, din pietre, din cactuşi, din oleandri, din lămâi şi din măturături, un bârlog particular...

Ajungem la Poarta Leilor, apucăm pe Via Dolorosa şi trecem pe subt bolţile milenare cari susţinură, poate, odinioară, Cetatea Antonia... Trecem dintr'o lume în cu totul altă lume... Supremele amintiri, legate de paşii şi de suferinţele Mântuitorului, aici, la picioarele acestor ziduri mar-

tore, coboară peste inimile noastre, în această seară de Florii...

Mergem încet, recapitulând orele dimineţei, retrăind fericirea noastră euharistică şi adunând în cugetul nostru — în acest Ierusalim atât de divers şi de multiplu — un Ierusalim de proecte cucernice, de viziuni ideologice şi mai ales de recunoştinţă, faţă cu Stăpânul care ne dărueşte să trăim astăzi, cu trupul, în Ierusalimul pământesc, iar cu duhul „în Ierusalimul cel ceresc!"

MAI NAINTE DE A PLECA IN SAMARIA

In această zi de Luni 26 Aprilie, mă întâlnesc cu soţii Lamazière, francezii pe cari i-am cunoscut în salonul lui Naamani, şi aflu de la ei că un proect de călătorie în Samaria şi Galileea a fost pus pe picioare... Mai toată lumea diplomatică, pe care am avut norocul s'o cunosc deunăzi, pleacă azi după amiază la Nablus în Samaria, ca să privească serbarea — arhaică şi curioasă — a Paştelui Samaritanilor... La Nablus (Neapolis), la picioarele munţilor Ebal şi Garizim, au mai rămas „din a vechimei zile", câteva familii din Samaritanii cei detestaţi de Evrei şi excomunicaţi de centrala din Ierusalim. Ei vor serba, astă-seară, Paştele lor, pe vârful muntelui Garizim, jertfind, la apusul soarelui, şapte miei graşi şi reînviind, după atâtea mii de ani, tot ritualul şi toate datinele Melului Pascal!... De la război încoace, în fiecare an,

cu acest prilej, pleacă din Ierusalim spre muntele Samaritanilor, cârduri de automobile, cu lumea cosmopolită, doritoare să vază, în secolul al douăzecilea după Christos, acest spectacol din secolul al zecilea din'nainte de Christos!

Cu distinşii vizitatori pleacă din Ierusalim şi un demnitar din Executiva sionistă, d. E. M. Calvariţchi, unul dintre secretarii colonelului Kiş. Fac cunoştinţă cu d. Calvariţchi, un om afabil şi bine crescut, şi care seamănă leit (numai că este mai bătrân şi mai scund) cu unul din amicii mei bucureşteni.

Soţii Lamazière, cari sunt în gazdă la Notre Dame de France, au mai găsit doi compatrioţi, cari vin din Siria (de altfel ca înşişi soţii Lamazière): un consul în concediu şi un profesor de la universitatea din Alger, în călătorie de studii. Deci, iată-ne, toţi laolaltă, grup amestecat de intelectuali, toţi lacomi de impresii şi fiecare mângâindu-şi în buzunar carnetul de note.

Francezii din grup n'au văzut încă universitatea ebraică. Şi ce poţi să arăţi, întâi, unor cărturari, dacă nu această înaltă instituţie culturală?... D. Calvariţchi ne pofteşte în automobilul său şi pornim spre muntele Scopus. Eu am mai văzut fundaţiunea de pe Scopus, dar aş putea s'o tot văd, de o sută de ori în şir, fără să mă satur vreodată de drumul care duce

până acolo, de grădinile, de terasele, de pinii ei şi de tot idealul peisagiu, în care pluteşte ca într'un vis...

De data aceasta, găsim la biuroul său de lucru pe d. Magnes, cancelarul Universităţii. E un om încă tânăr, american cu resorturi de oţel, mare organizator şi celebru peste ocean, pentru destoinicia sa. Intr'o franţuzească placidă şi dilatată, ne expune începuturile, izbânzile, starea actuală, ambiţiile şi perspectivele universităţii, pe care o conduce. In faţa noastră, pe o masă înaltă, stă închipuită în argil făptura înaltei instituţii, aşa cum va fi peste câţiva ani...

După ce d-nul Magnes ne-a dat lămuririle pe cari le-a socotit mai interesante pentru noi, cheamă pe un funcţionar şi ne dă în grija lui. Il cunosc; este poetul Ari Ibn-Sahav, ciceronele de deunăzi. Trec încă odată prin culoarele, laboratoriile, amfiteatrul şi biblioteca Universităţii... Observ şi mai bine cât de temeinic, cât de plin şi de devotat au conceput, şi au efectuat această operă arhitectonică plămăditorii şi lucrătorii ei.

Intr'una din clasele-laboratorii, dăm peste un profesor, care lucrează cu studenţii săi... Ne oprim sfioşi.... Dar profesorul ne îndeamnă să intrăm; aflu că este fratele marelui sionist şi conducător actual Chaim Weizmann, chimist ca şi fratele-său.

Văd încă odată dealurile dinspre Iordan şi Marea Moartă — dar sub un văl care ascunde depărtările — văd amfiteatrul de sub coastă şi pieziş Muntele Maslinilor, cu focarele lui de aur.

Ne întoarcem în Ierusalim sub cascada soarelui de amiază şi ne înţelegem definitiv că după prânz plecăm în Samaria. Revenit în chilia mea răcoroasă şi cu flori proaspete pe masă, mă pregătesc de călătorie, dau de veste gazdelor mele că voi lipsi o zi sau două, şi aştept ora convenită.

Dela Ierusalim până la Nablus sunt 62 de kilometri, adică aproximativ, depărtarea dintre Bucureşti şi Ploeşti. Maşina cu care vom pleca mi s'a părut un frumos exemplar de tehnică americană. Ne trebuesc cel mult două ore, admiţând că vom merge atât de încet cât se cuvine locurilor sacre pe cari le vom traversa.

Plecăm după ora trei, cu oarecare întârziere faţă de termenul propus. Unii dintre cei ce vor privi diseară Paştele Samaritanilor au plecat mai înainte; alţii vor veni după noi. In automobilul nostru se urcă soţii Lamazière, secretarul Calvariţchi şi eu. Plecăm pe acelaş drum ca şi azi de dimineaţă, dar, în dreptul cimitirului militar, nu mai cotim spre Scopus, ci ţinem drept înainte, şoseaua Ierusalim-Nablus.

Şoseaua aceasta merge pe muchea care

desparte apele tributare şi văile Iordanului de apele şi de pantele Mediteranei.

Tot drumul este un lanţ de locuri cu nume scrise în Sfânta Scriptură. Fiecare vârf de deal, fiecare vâlcea, fiecare vale adâncă, încadrează un eveniment de altă dată sau o figură biblică. Călătorul, care cercetează astăzi Ţara sfântă, are faţă de călătorii din alte veacuri, înlesniri neînchipuite, dar şi foarte grave neajunsuri. In trăsură, călare sau pe jos, ai vreme să priveşti în jurul tău, să poposeşti unde vrei, să întrebi, să consulţi cartea şi să notezi. Intr'o maşină americană, care zboară cu tine peste dealuri şi peste văi şi face din toate câte vezi o galopadă de cinematograf, eşti cu adevărat păgubit.

Episcopul anglican al Ierusalimului, Mgr. Rennie Mac Innes, într'o cărticită verde, pe care a tipărit-o pentru compatrioţii săi, călători în Ţara Sfântă, zice cu dreptate: „Zilele vechi şi tacticoase, când străbăteai Palestina cu cortul, au apus de veci şi călătorul modern merge astăzi ca pe sârmă, făcând cu motor-carul treizeci de mile într'un ceas. In loc să mergi călare şi să petreci noaptea în locurile frumoase sau istorice, într'o călătorie de trei, patru sau şease săptămâni, astăzi poţi să traversezi toată ţara, pornind din Ierusalim — pe drumul Nablus-Nazaret—şi până la Marea Tiberiadei, în timpul dintre amiază şi a-

pusul soarelui. Dar vai! nu sunt şase inşi dintr'o sută, cari, în fuga maşinii, să ajungă să cunoască o singură localitate, afară de cele numite mai sus. Şi-au plimbat privirile asupra Bethleemului, dar nu l-au cunoscut; valea unde era Şiloh, a trecut pe sub ochii lor, precum şi alte multe locuri interesante, precum şi celebrele dealuri şi frunţi muntoase, pomenite în Biblie, dar n'au identificat nimic..."

Cu durere înţeleg câtă pagubă îmi aduce acest zbor profan, peste locurile sacre, şi câtă dreptate are Mgr. Rennie Mac Innes. Aproape cu litere hieroglifice, sgârii caetul meu de note, cu ce pot prinde şi înţelege din splendidul şi rotitorul peisagiu şi obosesc pe d. Calvariţchi cu întrebările mele.

DELA IERUSALIM, LA NABLUS

Iată, mai întâi, pe stânga, satul Şafat, pe care unii arheologi l-au găsit că este vechiul oraş preoţesc Nob, din vatra tribului Benjamin, unde David veni, fugar şi flămând, la marele preot Ahimelec, şi mâncă pâinile punerii înainte (1 Samuel, 21, 1—6). Iată apoi, la dreapta, movila Tell-el-Ful, iarăşi socotită, de unii arheologi, drept vestita cetate Gabaa din Benjamin, cu tragică celebritate în timpul judecătorilor (Judecători, cap. 19) şi mai târziu reşedinţa regelui Saul.

Privim pe stânga mormântul proorocului Samuil, mai departe, pe dreapta, Er-Ram, care poate este Rama biblică: „Voce în Rama s'a auzit, plângere şi bocet şi tânguire mare. Rahila plânge pe fiii săi şi nu vrea să se mângâe pentru că nu mai sunt“ (Ieremia 31,15)... Trecem prin El-Bire (presupunem că este Beerothul lui Iosua şi întoarcem capul spre Ramallah, un

sat mare de creştini ortodoxi, dar cu staţiuni misionare protestante.

Dincolo de El-Bire, spre răsărit, este anticul Bethel, în vatra lui Efraim, sau cu alt nume Luz, locul unde înoptă Iacob şi văzu, în vis, scara pe care îngerii Domnului coborau şi urcau... Tot spre răsărit, mai încoace de Lebona, ciceronele meu îmi arătă ruinele sacre ale cetăţii Şilo, unde Arca Alianţei aşteptă 310 ani şi unde oblăduiră oamenii lui Dumnezeu Eli şi Samuel.

Peisagiul este sur şi verde. Suntem în împărăţia pietrei, pe care o striază subţiri galoane de verdeaţă sau o pătează în fundul văilor nişte holde sfioase şi costelive. Inţelegi aici, mai bine decât oriunde, elementele parabolei Sămănătorului: Câteva seminţe au căzut pe cale, câteva în loc pietros, câteva între mărăcini, deabia câteva au căzut în pământul fertil!...

Dar cu cât ne ridicăm mai spre miazănoapte, ieşind din aspra Judee şi apropiindu-ne de Samaria, cu atât înălţimile cenuşii şi dezolate se îmbracă, mai mult, în holde, pe poale, în arboret, pe coaste... Drumul este împletit şi capricios. In câteva locuri facem ocoluri şi salturi gigantice. In câteva locuri traversăm încântătoare sânuri de verdeaţă, măslinişuri prospere, cu aerul unor dumbrăvi de sălcii şi numeroase

poduri şi podişce, peste torente, existente numai iarna.

Trecem prin „valea" şi pe lângă „fântâna tâlharilor", o localitate care, probabil, cu poliţia englezească actuală, nu-şi va mai merita numele. Imi dau seama că vechea vorbă din Scripturi „ne suim în Ierusalim", este un adevăr topografic. Dela Ierusalim încoace, noi am scoborît mereu. După ce trecem de Lebona, văile se lărgesc, zbuciumul drumului de până aci, se domoleşte şi ajungem, relativ, în câmpie. O atare câmpie este El-Makna. In această câmpie sosim din urmă un poliţist arab, călare. Omul e bine dispus şi dobitocul pe care călăreşte trebue să fie un cursier încercat. Iată-l pe arab că se ia la întrecere cu maşina noastră şi câtva timp se ţine pe lângă noi... Dar chiar El-Zorab de ar fi calul, ce poţi să mai faci azi, în luptă cu automobilul american !... Arabul începe să râză şi, deslipindu-se de noi, lasă calul să-şi isprăvească fuga pe pajiştea verde...

Am lăsat în urmă destule conace arăbeşti, — simpliste case cubice — pe lângă cari se odihneau cămile şi măgari. Pe pieptul dealurilor stau ruine medievale (castele şi biserici cruciate), sau sate de felahi... Infăţişarea lor, de departe, e subjugătoare ; de aproape sunt de o sărăcie fioroasă... Munţii Samariei au început să

ni se arate de pe la Gofna şi de pe la Gingil... Ii vedem acum proeminenţi, în slava albastră, la capătul fertilei văi El-Makna.

In jurul nostru, pământul, pe unde este arat, pare a fi de ciocolată... Pe unde a fost sămănat, astăzi ridică holde, gata de secere. Suntem în vatra lui Efraim, feciorul lui Iosif... Cuvintele binecuvântării Patriarhului Iacob, sunt în floare veşnică. Un ghid englezesc, pe care-l am subt mână, acum când îţi scriu, observă la loc excelent: „Belşugul se arată şi se răsfaţă pretutindeni şi, deşi au trecut atâtea vârste, de când Patriarhul, în ora morţii, binecuvântă pe Efraim, totuş bunătăţile rămân: măslinul şi grâul, smochinul şi viţa, ramura plină de rod, lângă izvor — căci binecuvântările îşi păstrează puterea până la extrema limită a colinelor eterne“ (Geneză 49, 22—26)

Notez, alături de drum, pe când ne apropiam de Nablus, o biserică mare începută, dar încă neterminată, în mijlocul unei grădini închise cu ziduri... Nu întreb ce este... Mai târziu aflu că acolo este Fântâna lui Iacob. Iar peste opt zile, cu ajutorul Domnului, ajungând la fântâna aceasta, într'o a doua călătorie, cercetez biserica în care se află, beau apă din ea şi citesc din Evanghelia Sf. Ioan, însoţitorilor mei, convorbirea Domnului cu femeea

Samarineancă... „A ajuns deci la o cetate a Samariei, numită Sihar, aproape de ţarina, pe care Iacob o dăruise fiului său Iosif şi era acolo Fântâna lui Iacob.“ (Ioan 4, 5).

De data aceasta, trec înainte, fără să recunosc fântâna, dar cugetând la calea Domnului prin Samaria, la fertilitatea de azi şi cea de odinioară: „Nu ziceţi voi, oare, că mai sunt patru luni până la seceriş? Ci eu vă zic: Ridicaţi ochii voştri şi priviţi holdele, că sunt albe şi gata de seceriş...“ (Ioan 4, 35). Tot fără să ne oprim trecem pe lângă mormântul lui Iosif, mai străbatem şi satul Askar (adică Sihar) şi intrăm în oraşul Nablus, aşezat în valea dintre Ebal şi Garizim.

Nu fără mirare, văd mai întâi o gară (şine de cale ferată şi vagoane, pe cari le manevrează o locomotivă) pe acolo pe unde Abraham, Isac şi Iacob băteau ţăruşii corturilor lor şi-şi adăpau turmele... Nablus e legat prin drum de fier cu Tul-Karem şi cu Afuleh, dar este staţiune terminală, căci deocamdată linia s'a oprit aci, între Ebal şi Garizim... Observ un cimitir îngrijit, plin de aloeşi, probabil un cimitir militar. Nablus e un Ierusalim mai mic. Arabi, măgari, cămile, lămâi, cactuşi, automobile şi englezi împodobesc şoseaua principală, dela intrare, până la otelul „Palestina“, unde poposim. In otel toată u-

mea de serviciu poartă fes. Sunt arabi, creştini ortodocşi. Ivirea mea le stârneşte curiozitatea. Ar vroi să ştie ce fel de preot sunt. Pe când mă spălam pe mâini la un robinet din bucătărie, arabii vin în jurul meu şi mă întreabă în greceşte: „— Cruce dreaptă?... Ortodox?..." Răspunsul meu afirmativ îi umple de bucurie.

Dar sosirea noastră la acest otel, se bucură de o favoare excepţională, fiindcă soţul nostru de călătorie, Calvariţchi, este un amic al Arabilor şi omul în care ei au încredere, în momentele diplomatice şi dificile. Toată lumea arabă recunoaşte şi salută pe Calvariţchi.

Nu pierdem nici un minut. Trebue să facem o lungă ascensiune pe coastele Muntelui Garizim şi să fim pe vârful lui măcar în clipa când va apune soarele. Constatăm că tovărăşia noastră a sporit. Suntem cel puţin zece persoane, bărbaţi şi femei, gata de ascensiune. In faţa otelului Palestina, stau, cu şeaua pe ei, o duzină de cai şi de măgari. Cine se bizueşte pe puterile sale de turist încercat, porneşte pe jos.

Cine se socoteşte mai slab, ia cu chirie un cal sau un măgar, plus serviciile stăpânului, care rămâne pe lângă dobitoc, îndemnându-l când cu vorba, când cu băţul.

Caravana porneşte spre vârful muntelui, printre curţile de piatră, gardurile de cactuşi şi mahalalele curioase să vadă, pe măgarii şi pe caii lor, cum se cumpenesc feţele streine.

MUNTELE GARIZIM ŞI SAMARITANII

Drumul e lung şi anevoios. Urcă destul de drept pe nişte povârnişuri de pietroaie şi de mărăcini. E un drum numai pentru capre şi pentru ciobanii lor. Şi dobitoacele înşăuate şi oamenii suflă greu şi fac popasuri dese. Vederea de pe această coastă a Garizimului e vastă şi despăgubitoare. In faţa noastră se ridică Ebalul. Jos se colorează, în soarele care apune, acoperişurile plate şi grădinile vechei Flavia Neapolis. Farmecul serei se lasă din înălţimi, ca o pastorală cântată de flaut, peste valea transfigurată...

Dar aceasta este impresiunea clipelor de popas.

Când rupem popasul şi ne încordăm puterile, nu mai vedem sub ochii noştri, decât scara bolovanilor duri şi familia scaeţilor, într'adevăr deosebit de viguroşi şi de decorativi... Suntem la marginea puterilor, dar platoul sacrificiului pascal e

mereu deasupra noastră. Ne ajung din urmă şi ne iau înainte alţi ascensionişti, pe cai mai buni, sau pe picioare mai exercitate.

Ajungem deasupra muntelui, adică într'o stâncărie orizontală, unde multe blocuri şi pietroaie au închegat altădată ziduri de cetate şi locaşuri de închinăciune. Aici a fost templul lui Sanballat. Aici a fost mai târziu, în epoca greco-romană, un templu al lui Jupiter. Tot aici, împăratul Zenon, a ridicat o măreaţă basilică... Dar toate au căzut subt vijeliile istorice şi pustiul, spinii şi caprele au escaladat, iar şi iar, vechile sanctuare.

Samaritanii au păstrat amintirea templului lor, distrus de Ioan Hyrcan în anul 129 a. Chr., şi-au urcau mereu pe Garizim, măcar de câteva ori pe an, la marile sărbători, ca să se roage şi să jertfească. Au mai rămas cu toţii vreo 170 de inşi, strânşi în jurul unei familii sacerdotale, ai cărei membri se cred pogorîtori din Abraham, din Moise şi din Aaron, pe baza celei mai autentice genealogii. In zilele obicinuite ale anului, ei locuesc jos în Nablus, în cartierul samaritan. De sărbători, se îmbracă în alb şi vin aici pe munte, unde întind câteva duzini de corturi şi îndeplinesc prescripţiile legii, aşa cum le citesc şi le înţeleg ei, din Pentateuchul lor, scris cu vechi litere feniciene şi păstrat cu sfinţenie în tezaurul sinagogei.

Intrăm într'un adevărat iarmaroc. Cei vreo 170 de samaritani cari îşi serbează Paştele sunt înecaţi în cel puţin o mie de străini, veniţi ca să privească anticul spectacol al junghierii mieilor pascali. Poliţia engleză, călare şi pedestră, este la locul de onoare. Măsurile ei nu sunt de prisos, fiindcă, mai anii trecuţi, această sărbătoare a fost complicată cu dezordine şi cu bătăi. Dar mergem spre domolirea separatismelor şi spre amabile vecinătăţi... Ne regăsim, în îmbulzeala cosmopolită, cei câţiva amici din Ierusalim: soţii Lamazière, soţii Vladimir Fritz, amicul lor, italianul Milandri, Calvariţchi şi o fată a lui (care îmi amintesc că a venit cu noi în automobil) şi alte cunoştinţe, făcute în ultimul moment...

Soarele a apus, un minut mai înainte de sosirea noastră pe platou, aşa încât, junghierea celor şapte miei graşi s'a făcut fără să-i mai vedem şi noi... Ii vedem, însă, la pământ, în mâinile sacerdoţilor, mânjiţi de sânge, cari îi jupoaie şi le examinează măruntaele. Mulţimea străinilor face ocol împrejurul unei gropi ca de var, unde arde un foc puternic. Este un fel de cuptor, pe care ajutoarele sacrificatorilor îl pregătesc pentru frigerea mieilor. Ospăţul pascal va începe la miezul nopţii subt luna care începe să plutească deasupra orizontului...

Până la ceasul ospăţului, marele preot, cu toată familia lui şi cu mosafirii de mâna întâia, au vreme să se cunoască şi să vorbească. Intre corturile înfipte printre bolovani, cortul marelui preot se ridică, larg şi cu distincţiunea cuvenită. Suntem poftiţi, în frunte cu Calvariţchi, să intrăm în cortul marelui preot Jacob, fiul lui Aaron...

In mijlocul cortului atârnă o lampă cu petrol. De jur împrejur sunt paturi joase şi perne. Câţiva au loc pe paturi, ceilalţi se aşează pe subt pereţii cortului, pe pernele de lână. Privirile tuturor sunt aţintite către marele preot. Il cunosc din fotografie. Şi Wolfgang Weisl şi Frank G. Carpenter intercalează chipul lui în cărţile pe cari le am, la Ierusalim. E într'adevăr un măreţ patriarh, un şef de trib, aşa cum ni-l închipuim pe Iacob şi pe Esau, şi pe toţi regii cortului şi ai turmelor... Lângă el este feciorul şi moştenitorul lui în cinstea de mare preot al Samaritanilor. Pe toţi îi cheamă Aaron, Iacob, Abraham, Isaac... Pe actualul îl cheamă Iacob. Lângă feciorul lui Iacob, marele preot de mâine, stă şi feciorul feciorului, marele preot de peste 30—40 de ani... Acest viitor mare preot are azi numai vreo trei anişori, poartă codiţe ca fetele şi e plictisit de un pantof care-l strânge şi pe care-l tot scoate şi-l tot pune, gata să plângă de enervare...

SUB FEERIA LUNEI

Samaritanii vorbesc arăbeşte. Vechea ebraică este numai limba cărţilor şi a rugăciunii... Marele preot nu ştie decât araba. Feciorul rupe ceva englezeşte. Scoate de subt un căpătâi câteva broşuri şi ni le arată. Iau şi eu una... Este un opuscul scris de Iacob, marele preot şi tradus în englezeşte, de un arab sau de un samaritan, care a ajuns profesor la o universitate din Oregon... „*Muntele Garizim, unicul sanctuar adevărat* — de Iacob, fiul lui Aaron, marele preot al Samaritanilor".

Fără nici o şovăială şi în felul cel mai firesc, viitorul mare preot ne spune că broşura e de vânzare şi că face zece piaştri. O cumpăr şi o pun în caetul de note, pe care îl port cu mine pretutindeni... Incerc o frântură de convorbire, cu marele preot. Ii spun în ebraica: „Şi eu sunt preot". Iacob, fiul lui Aaron, care se socoteşte singurul preot de pe pă-

mânt, îmi răspunde politicos şi rece: „Preoţia este ereditară... Ca să fie cineva preot, trebue să fie fecior, nepot, strănepot de preot...“

La uşa cortului marelui preot, apar şi alţi mosafiri. Le cedăm locul şi ieşim afară, subt cortul, mult mai înalt, al cerului albastru, pe care începe să-l cucerească luna puţin ştirbită. Soţii Vladimir Fritz mă târăsc după ei să mai vedem încă odată victimele pascale.

Iată una, aici. Doi Samaritani ţin pe umeri o prăjină, de care e spânzurat mielul, şi pe când unul îl goleşte şi-l cercetează, alţii prinprejur recitează rugăciunile prescrise.

Afară de acest spectacol special, încolo ai crede că eşti la vreun bâlci. Vânzătorii de limonadă şi de fructe nu puteau să lase cu gura uscată pe atâţia mosafiri, veniţi din fundul lumei... Mă despart, un moment, de prieteni şi ies din învălmăşagul dintre corturi... Dar un tânăr samaritan mă opreşte şi-mi arată, la lumina lunei, o foaie de pergament... Cu vreo două vorbe franţuzeşti, cu alte câteva englezeşti, mă face să înţeleg că pe foaia de pergament este copiată o pagină din sacro-sanctul manuscript samaritan, păstrat cu sfinţenie jos în sinagogă... Această comoară e de vânzare şi costă numai un şiling, adică cinci piaştri... Lumina lunei e

atât de puternică încât pot să examinez foaia de pergament... E o stranie scriptură cu ciocănele, ai zice mai curând o cusătură. In câteva locuri, sunt probabil, sentinţe importante, pe cari copistul le-a scris cu cerneală roşie... Dau un şiling şi vâr şi această foaie în carnetul de note.

Mă depărtez de corturi şi de zarva din jurul lor şi mă aşez pe o piatră în bătaia lunei. E o noapte cu adevărat din basme şi din Orient!... Asprul regat al stâncilor pluteşte, desmaterializat, în apele de aur ale nopţii. Orizontul pare crestat şi obstruat de jur împrejur, dar orice preciziune şi orice ierarhie, se şterge în feeria selenară... Deschid caetul şi scriu, fără greutate, o pagină de note.

La înnapoere, găsesc pe tovarăşi într'alt cort, răcorindu-se cu limonadă de cuişoare... Ne facem socoteala că este de prisos să mai stăm până la miezul nopţii şi ne decidem să pogorîm spre Nablus.

La pogorîre, ne găsim mai numeroşi decât la urcare şi mergem toţi pe jos, fiindcă (din fericire pentru bietele animale de adineaori) pogorîrea călare, aici ar fi cu neputinţă... Sunt în grup cu soţii Vladimir Fritz, cari se vor întoarce la Ierusalim chiar astăseară... Luna îmbracă munţii şi valea în za de aur şi de crini... Avem impresia că între noi şi adâncurile argintate, cari sclipesc subt stâncile cu

umbră de cărbune, intermediază nu spaţiu pământesc, dar nu ştiu ce cale interplanetară...

D-na Vladimir Fritz (o cheamă Maria Cristina), ridicând braţul deasupra acestei văi, pare că din altă lume, îmi spune, în româneşte, aproape cu inflecţiune românească: „Foarte frumos!“ Dar trebue să fim cu multă luare aminte şi să ne împărţim între splendoarea care încununează cerul şi pietrele cari îmbracă pantele Garizimului... In urma noastră, şi înaintea noastră, mosafirii, poliţia engleză, arabii, cari au venit după câştig... pogoară în zigzaguri fantastice, ca nişte cocori cari ar trece prin pâcle de argint...

Maria Cristina — un suflet de cercetătoare mistică — mă întreabă mai multe lucruri asupra Golgothei, asupra Sfântului Mormânt şi asupra cronologiei creştine... După un ceas de cărărue pietroasă, ajungem iar lângă zidurile vechiului oraş... Diplomatul ceh, soţia lui şi amicii lor se despart de noi şi se urcă în maşină. Tot aşa trebuia să facem şi noi, dar şoferul nostru a apucat pe altă cale şi nu se găseşte la locul convenit... Continuăm drumul pe jos şi intrăm în uliţele oraşului. Străbatem, în tot lungul ei, o stradă, care ni se pare un singur şi interminabil bazar... D-na Lamazière este grozav de obosită, dar stărueşte eroică, până ce ajun-

gem la otelul nostru, de partea cealaltă a oraşului...

Arabii, amicii lui Calvariţchi, îl aşteaptă cu masa întinsă... E târziu, şi nu putem să ne ascundem că ne e foame. Cina e destul de bună şi de europeneşte servită. Ne dorim noapte bună şi căutăm odăile ce ni s'au destinat... A mea este peste drum, într'un castel arab, cu mândră înfăţişare, dar straniu şi pustiu.

Un perete întreg din odaia mea e numai din geamlâc şi dă într'un balcon care suspendă deasupra grădinilor de maslini şi de portocali... Dar castelul e vechi, şi cu toată poezia lui şi cu tot balconul lui, cu cuiburi de rândunele, aş fi voit să dorm mai bine dincolo în otel... Ci scris este: „m'am culcat şi am adormit şi m'am trezit, căci Domnul este sprijinitorul meu!".

PHOENIXUL CE RENAŞTE

Iubita mea prietenă, Canaanul, pământul făgăduinţei, ţara sfintelor morminte, plaiul idealizat pe care-l iubesc şi-l doresc milioane de suflete evreeşti şi creştineşti, are astăzi, pe lângă vechiul şi eternul lui prestigiu, puteri proaspete de chemare şi de subjugare. De vreo treizeci de ani încoace, ţărişoara dintre Iordan şi Mediterana, poartă — nevăzut—în cerul ei, un curcubeu de nouă şi arzătoare pasiune.

Un profet nou s'a ridicat în Israel. Am auzit de numele şi de doctrina lui, pe când eram în Cernăuţi la studii şi visam şi-ţi adresam întâile mele scrisori. Astăzi Theodor Herzl odihneşte, glorios, în pantheonul lui Israel şi învăţătura lui sionistă a cucerit şi a unificat elita poporului evreesc.

Există în lumea ceasului de faţă o problemă capitală, pe care geniul şi bravura lui Theodor Herzl au scăldat-o în cata-

racte de lumină. Există problema evreiască cu adâncuri misterioase şi vechi ca Biblia, cu compartimente multe şi inextricabile ca Labirintul, dar cu o faţadă actuală universală şi dureroasă, pe care poţi s'o evidenţiezi — subt o lumină sau alta—din convingerile şi din sentimentele primului trecător de pe stradă.

Theodor Herzl scrie în *Satul Evreesc:* „Chestiunea evreiască stă în picioare. Ar fi o nerozie să o tăgăduim. Este o moştenire din evul mediu, de care însă popoarele culturale, oricare le-ar fi buna voinţă, n'au putut nici astăzi să se scape. Această generoasă bună voinţă ele ne-au dovedit-o, fireşte, atunci când ne-au emancipat. Problema evreiască stă în picioare pretutindeni, unde evreii trăesc în număr mai mare. Unde nu există, acolo ea este adusă de către evreii imigranţi. Se înţelege că ne tragem într'acolo, unde nu suntem prigoniţi; prin ivirea noastră naşte apoi prigonirea. Aceasta este adevărat, trebue să rămână adevărat, pretutindeni, chiar în ţările cu înaltă dezvoltare — dovadă Franţa — câtă vreme problema evreiască nu este politiceşte deslegată. Evreii cei săraci duc astăzi antisemitismul şi Anglia şi l-au dus în America...".

Care este deslegarea universalei probleme evreeşti? Care este cuvântul enigmei?... Theodor Herzl a scris, a predicat, a luptat şi şi-a dat viaţa pentru a-

ceastă cheie de boltă: „Reclădirea Statului Evreesc!“. Nu vom putea să rezolvim marea problemă decât atunci când vom aşeza, încăodată, între Liban şi Arabia pietroasă, statul poporului evreesc.

Theodor Herzl a răscolit întreaga lume cugetătoare, dar mai ales pe conaţionalii săi, cum răscoleşte typhonul, mările Chinei şi ale Japoniei... După douăzeci de ani dela moartea lui Herzl, a început războiul mondial... Către sfârşitul războiului, Anglia a oferit poporului evreu, să vie să-şi reclădească — subt ocrotirea ei — vatra strămoşească. Declaraţia Balfour (o epistolă de douăsprezece rânduri a lordului Arthur James Balfour către baronul Rothschild!...) creşte pe cerul contimporan cu proporţiile şi cu aureola decretului lui Cyrus...

Neapărat, aceste câteva linii pe cari le plimb, drepte şi luminoase, în inima problemei sioniste, sunt ca marile bulevarde (dintr'un oraş gigantic şi arhicomplicat), atunci când sunt privite din aeroplan...

Concepţia lui Herzl mi-a apărut din capul locului, revoluţionară şi pasionantă, nu numai pentru cei direct interesaţi, dar pentru cugetătorul creştin, pentru teologul închinat studiilor sale şi depozitului sacru al Bisericii Universale. Sionismul nu poate să lase indiferent pe nici un evreu, dar ar trebui să fie subiect de meditare pentru

orice teolog. In lumea teologică, adevărul acesta trebue să aştepte încă multă vreme actele sale de cetăţenie. Dar ziua recunoaşterii trebue să vie. Eu o profetizez de câţiva ani, cu pilda convingerii mele sioniste şi cu literatura mea, închinată Phoenixului ce renaşte.

M'am întâlnit, pe calea aceasta, cu nume mari străine şi cu inimi generoase, atingător devotate Sionului. deşi nu aparţineau familiei lui Israel. E adevărat că sunt puţine şi mai cu seamă, pentru mine, obscurul scriitor român, ele stau prea sus şi prea departe, prin Anglia, prin India şi prin America... E greu să te prevalezi de exemplul creştinilor sionişti americani... E prea departe Rabindranath Tagore de lumea în care trăesc eu, ca să pot să strig în mijlocul ei: Proorocul Indiilor e în drum către Ierusalim!

Dar aceasta e o chestiune grea şi specială, pe care îţi voi elucida-o altă dată... Care trebue să fie atitudinea teologiei creştine faţă de fenomenul sionist—este o problemă laterală, pe lângă care trec şi voi trece de multeori, înainte de popasul lămuririlor definitive... In acest moment, realitatea ia înainte oricărei explicări şi teorii şi această realitate este că, subt ochii noştri, „triburile Domnului" se înapoiază în Ţara Patriarhilor.

Călătorii cari sosesc astăzi în Eretz-Israel

după ce au cercetat sfintele monumente biblice, după ce s'au închinat — fiecare în legea lui și în felul lui — la Sf. Mormânt, în Moscheea lui Omar, sau la zidul Plângerilor — se îndreptează către coloniile sioniste, doritori să vază de aproape pe nouii pionieri ai lui Zorobabel. Amicii și vrăjmașii, creștinii și liber-cugetătorii, convinșii și scepticii... se perindează zilnic pe căile ce duc spre oazele acum înfloritoare, în de mult pustiitul Canaan.

Iubită Simforoză, aceste gânduri și constatări au umplut ziua mea de 27 Aprilie, în călătoria întretăiată de etape pe care am făcut-o, în Emekul colonizat, împreună cu cei doi intelectuali francezi. Conducătorul nostru Calvarițchi — o rară pildă sufletească de discrețiune și de obiectivitate — s'a mulțumit să ne pună în fața faptelor și ne-a lăsat cu totul în voia impresiilor și a cugetărilor noastre.

Mă trezesc din vreme din somnul meu superficial și chinuit de nesiguranță și admir — la lumina zilei — splendida ruină în care am petrecut noaptea... Trebue să fi fost casa vreunui pașă, pe care, însă, în vremea războiului, au invadat-o soldații și au prefăcut-o în adăpost de gloanțe...

Ne întrunim în sala de mâncare a otelului „Palestina", și luăm, amestecați cu autoritățile și cu oaspeții englezi, o gustare cu adevărat englezească... Câțiva cu-

noscuţi pe cari i-am agonisit aseară au alt drum decât noi... Noi urcăm în maşina noastră şi pornim spre Genin, 50 km. mai departe de Nablus. Pornim din Neapolis spre vechea capitală a regatului Israel, spre Şomronul regilor Omri şi Ahab, dărâmat de Sargon în anul 722 a. Chr. După şapte sute de ani, Irod îi schimbă numele şi-i zise Sevaste, adică Augusta, în cinstea lui Octavian August. Iosif Flaviu descrie cu penel abondent şi înfiorat de admiraţie, măreţele construcţii pe cari iubitorul de fast Irod cel Mare le ridică în diademă, aici pe colina Sevastei.

INTRĂM IN EMEK

Azi, printre columnele decapitate şi pe vatra năruitelor palate, stă sătucul arab Sevastieh... Trecem prin dreptul lui, fără să oprim, şi alergăm, pe lângă calea ferată, până la furca Tul-Karem-Genin. De aci, apucăm spre miază-noapte, spre Dothan şi spre Genin. Văile prin cari maşina noastră trece ca o suveică, sunt din ce în ce mai largi şi mai fertile. Ajungem într'un loc spaţios, scobit de torente şi îmbrăcat într'o pădure de maslini... Drumul, tot e numai convulsiuni şi zigzaguri. Coline rotunde cu câte un sat în vârf, vâlcele sugrumate din cari holdele curg ca o păcură verde, tăeturi capricioase în pereţii striviţi de treptele dispărutelor terase cultivate, guri de peşteră cari povestesc amintiri biblice... — acestea sunt detaliile şi icoanele caracteristice pe cari le notez din contorsiunile automobilului... Ajungem pe un piept înalt, de unde ni se deslu-

şeşte, la stânga, o bară lungă albastră pe care se reazimă orizontul. Este Mediterana ţărmurind pământul sfânt, spre Chedera şi Cezareia...

De zeci de ori suntem călări pe dealuri şi de zeci de ori descălicăm în fundul văilor, printre smochini, lămâi şi orzuri onduloase. Extraordinar pământ!... Pare tot, laolaltă, un amfiteatru construit din oale de piatră, din glastre de piatră şi din bazine de piatră. Dar aceste oale, glastre şi bazine, sunt umplute cu ţărâna cea mai prielnică şi mai fertilă!... Intrăm în altă vale, de data aceasta aşternută cu covoare de holde... Prin tarlalele verzi, sumedenie de berze poposesc, venite de departe, sau gata de călătorie.

Imi aduc aminte de jertfele de aseară şi de petele de sânge de pe cămăşile albe ale sacrificatorilor... O, Samaritani întârziaţi! Vremea acestor jertfe a trecut. O victimă de-un preţ infinit şi etern, a fost adusă pe Golgotha şi sângele ei a ajuns izvorul şi principiul unei vieţi cu totul noui. Sf. Pavel a dictat odinioară unui ucenic al său aceste cuvinte nemuritoare: „Christos a venit arhiereu bunătăţilor celor viitoare, trecând prin sanctuarul cel mai mare şi mai desăvârşit, nefăcut de mână, adică nu din zidirea aceasta, şi a intrat o singură dată în Sfânta Sfintelor, nu cu sânge de ţapi şi de viţei, ci cu însuş sân-

gele său, dobândind o veşnică răscumpărare...“. (Epistola către Ebrei 9, 11—12).

Trecem pe lângă biblicul Dothan, unde Iosif — cel ce preînchipuia pe viitorul Răscumpărător — fu vândut de fraţii săi neguţătorilor Ismailteni. Arabii numesc locul, astfel : Jubb-Iusuf, adică puţul lui Iosif... Calea ferată e mereu în stânga noastră. Ne întâlnim cu trenul Nablus-Afuleh-Haifa... Iar pe lângă drumul de fier — acest simbol al vremurilor noastre — întâlnim plugari arabi, cari plugăresc cum plugărea Booz... Unealta lor de arat e un fel de cioată, cu o cuţitoae care zgârie pământul, şi la ea trage o cămilă sau un măgar.

Sporesc florile, pe marginile drumului. Observ din fuga maşinii o plantă cu portul şi cu clopoţeii nalbei. Văd alta care seamănă cu mierea-ursului.... Trecem pe lângă pâlcuri de margarete cu totul galbene, pe lângă pămătufuri de sipică, galbenă şi ea, şi pe lângă vetre de scaeciori violeţi.

Şoseaua — bine bătută pretutindeni şi îngrijită de cantonieri pe cari îi vedem mereu la lucru — trece prin locuri din ce în ce mai largi... Intrăm în Genin, o burgadă arabă, prin mijlocul căreia curge un pârâu abondent, udând desmierdate grădini de portocali, de lămâi şi de rodii. Geninul este, poate, vechiul Engannim în

teritoriul lui Isachar. Aşezat între dealurile Samariei şi câmpia Iezreel, Geninul e proorocul şesurilor vaste şi fertile prin cari începem să călătorim. Geninul nu e nici târg nici sat, dar are o graţioasă siluetă de geamie, cu palmieri de streajă, are o stradă sau două cu prăvălii, şi o piaţă pentru popasul automobilelor... Poposim şi noi un minut între giamia cu umbrelă de palmieri şi biuroul poliţiei engleze.

După ce eşim din Genin, Calvariţchi ne înştiinţează că mergem să cercetăm mai întâi colonia Nuris, sau Ain-Harod, lângă izvorul lui Ghedeon. Am eşit eri din tumultul pietros al Judeei, lăsarăm în urmă circumvoluţiile Sumariei şi acum zburăm, în linie aproape dreaptă, pe undele largi, uneori roşii ca ţigla, alteori brune ca ciocolata, ale Galileei inferioare.

Suntem la porţile Iezreelului sau Esdrelonului, podişul fertil, care se aşterne între munţii Samariei, la sud, şi ai Galileei, la nord. In dreapta noastră sunt înălţimile catenei Ghilboa. Departe, în sferele de safir ale zării apusene, proeminează culmile Carmelului. Suntem în Emekul coloniilor sioniste, adică în valea unde Evreii dau astăzi cea mai uimitoare bătălie, dela bătăliile lui Josua încoace.

Părăsim şoseaua şi apucăm un drumeag, printre holde. Trecem printr'un jalnic sat arăbesc cuibărit, poate, în ţărâna nimici-

tului de mii de ani Iezreel, al lui Ahab şi al Iezabelei şi ajungem la o dumbravă de euca ipţi. Eucaliptul este pretutindeni, în această ţară care înviază, semnul străduinţelor şi al cuceririlor sioniste. Multe zmârcuri şi băltoace, cari făceau sterpe pogoane întregi, au fost prefăcute în lunci de eucalipţi... Dăm de izvorul lui Ghedeon, apa biblică, lângă care el — după ce deosebi trei sute de voinici din cetatea Iezrael — respinse şi spulberă pe Madianiţi. In faţa noastră şi deasupra coloniei Ain-Harod, de care ne apropiem, se ridică masivul Ghilboa, purtând deapururi pe umeri amintirea morţii lui Saul şi a lui Ionathan şi blestemele lui David... „Munţilor Ghilboa, să nu se mai pomenească pe voi nici rouă, nici ploaie, nici holde cari se pârguesc!“ Durerea profetului era legitimă, dar Dumnezeu nu putea să-l asculte şi nu l-a ascultat...

Primul lucru pe care îl vedem, intrând în vatra coloniei, este un lung coteţ de sârmă cu mai multe compartimente, şi plin cu păsări de curte. Inaintăm în inima gospodăriei — largă şi variată — şi oprim în faţa unei bărăci, unde coloniştii sunt tocmai adunaţi la gustarea de amiază.

IN COLONIA AIN-HAROD

Calvariţchi este cunoscut tuturor şi ivirea noastră nu stinghereşte pe nimeni. Câţiva colonişti, membri în sfatul director, după primele cuvinte de bună venire, ne poftesc în sala de mâncare. Este o construcţie încăpătoare, făcută din scânduri, în care sunt reunite şi sufrageria şi bucătăria. Mese multe stau pe lângă pereţi şi una, lungă, ocupă mijlocul încăperii. Coloniştii sunt la masă şi intrarea noastră îi preocupă puţin.

Ne aşezăm şi noi pe bănci şi, fiindcă e ora douăsprezece, putem să mâncăm cu adevărată convingere. Pe mese sunt, din loc în loc, castroane mari, pline cu iahnie de fasole şi conopidă murată. Apoi mormane de pâine neagră, făcută în colonie, farfurioare cu zahăr şi samovare fumegânde. Cer şi eu din mâncarea coloniştilor şi mănânc cu poftă.

Soţii Lamazière şi Calvariţchi participă

la masă mai mult de formă. Cei doi francezi probabil nu ştiu ce este iahnia de fasole, iar conopida murată nu-i ispiteşte peste măsură... Eu unul le găsesc bune pe amândouă şi iau, după ele, o ceaşcă uriaşă de ceai. Singurul lucru supărător, în această sufragerie, sunt muştele cari dau năvală pe zahărul şi pe pâinea neacoperite cu clopote de sârmă...

Vorbesc cu tovarăşii de masă, le pun întrebări, şi îi examinez. Ain-Harod este o kevuţa, adică o colonie comunistă. Commesenii sunt vre-o 200—250, bărbaţi şi femei, dar numărul lor întreg este mai mare. Sunt toţi oameni tineri, au chipuri clare şi sănătoase şi atitudini domoale, de muncitori osteniţi. Moşia lor este de vre-o 6000 de dunami. Când s'au stabilit aci, locul era putred de mlaştinile seculare. Prima lor muncă a fost să dreneze bălţile, să însănătoşeze terenul şi să-l planteze cu eucalipţi. Au mai plantat şi viţă şi destui copaci fructiferi.

Isprăvim masa şi eşim afară din sufragerie. Coloniştii se risipesc. Rămânem numai noi, mosafirii, şi cu câţiva dintre mentorii coloniei. Calvariţchi se face interpretul sentimentelor celor doi francezi şi poate şi al sentimentelor proprii şi pune această întrebare: — „De ce nu trăiţi mai bine? Pentru ce mâncaţi atât de monastic, atunci când aveţi lapte, păsări, ouă?“

Răspunsul: — „Facem economii acolo unde nu ne doare să le facem, ca să putem să cheltuim mult unde trebue, de pildă la alimentarea şi la creşterea copiilor... Mâncarea pe care aţi văzut-o ne este suficientă. Sunt zile când mâncăm şi ouă şi brânză, dar copiii trebue să aibă zilnic lapte şi ciocolată...“

Stăm între magazii, hambare, grajduri. In grajduri sunt cai, boi şi vaci cu lapte. Pe lângă agricultură, coloniştii desvoltă şi o mică industrie casnică, atâta câtă le trebue lor. Au fierărie, croitorie, curelărie, tâmplărie, moară, o mică uzină electrică, cuptoare pentru pâine, spălătorie, bae şi un cabinet dentar.

Incepem să vizităm această puternică gospodărie sionistă şi intrăm întâi în grădina-pepinieră. Nu are proporţiile pepinierii dela Mikveh-Israel, dar e plină de răzoare, de flori şi de mlădiţe. Bananieri, piper, oleandri, mimoze şi alte multe neamuri... — nu lipsesc din această grădină. Mai vrednic de văzut decât orice, la Nuris, este pavilionul copiilor. Coloniştii au vre-o sută de copii, pe cari îi îngrijesc patruzeci de supraveghetori şi de specialişti. Casa copiilor are trei secţiuni: secţia copiilor cari sug, secţia copiilor înţărcaţi şi secţia copiilor cari încep să gângurească.

Vizităm fiecare secţie. Sunt construcţii numai de scânduri, dar înăuntru toate stră-

lucesc de curăţie. Ferestrele sunt apărate cu văl subţire şi nici o muscă nu pătrunde. Găsim pe copii la ora când mamele sunt libere şi vin să stea cu ei. Câţiva dintre copii sunt la sânul mamei. Cei mai mulţi stau culcaţi în pătucurile lor şi părinţii sunt alături. Pe câţiva îi găsim în braţele tatei... Pe doi îi găsim în bae, sub mâinile mamei sau ale doicii...

Principiul acestei colonii comuniste este ferm: copiii cresc în casa comună. Mamele cari pot să alăpteze vin la ceasuri exacte şi-şi hrănesc copiii. In caz negativ, copii sunt alăptaţi de doici. Părinţii vin, în timpul liber, să-şi vază pruncii şi să petreacă un minut cu ei şi apoi îi lasă iar în grija crescătorilor. Am privit în jurul meu cu cea mai mare luare aminte. Toţi copiii erau înfloritori şi paşnici... Nu plângea nici unul. Rufele lor erau curate, paturile toate cu polog şi albe ca zăpada. Aerul din odaie era perfect respirabil şi mereu primenit... Colonistul care ne conducea avea şi el un copil. Ni-l arătă. Stătea singurel, într'un pat, calm şi mulţumit, ca un filosof... Aceeaşi stare şi aceeaşi privelişte găsim în secţiunea a doua, a copiilor înţărcaţi. Peste tot e curăţie şi vigilenţă. Părinţii stau lângă copii şi se joacă cu ei. In secţiunea a treia sunt copiii cari încep să vorbească şi să umble în picioare. Aci, odaia are desenuri pe pereţi şi câteva scău-

naşe şi jucării. Când am intrat, un copil se juca cu un carton colorat.

Să mergem acum şi la şcoală. Nu e timpul de clasă, dar micii şcolari roesc prinprejur. Intrăm şi noi în bănci şi ascultăm conferinţa şi explicările ciceronului nostru. D-na Lamazière este deosebit de doritoare să se instruiască, şi pune zeci de întrebări amănunţite... Reprezentantul coloniei răspunde precis, metodic, fără precipitare...

Clasa în care ne găsim are câteva colecţii (minerale şi insecte) adunate şi pregătite de şcolari. Diferite tablouri şi albumuri, câteva rafturi cu cărţi stau la îndemâna copiilor...

Aflăm, dela iniţiatorul nostru, că în fruntea coloniei este un comitet-director, compus din cinci colonişti. Unul e un fel de ministru de externe, întrucât face legătura dintre colonie şi lumea din afară. Trei se ocupă de toate afacerile interioare, îndeosebi de plantaţii, de sămănături, de mica industrie din sânul coloniei. Al cincilea este secretarul comitetului. Lângă comitet, stau trei specialişti cari sunt totdeauna consultaţi şi cari — fiecare cu ce ştie — dau sfaturi şi îndrumări. Profesorii din colonie fac şi ei, în chip firesc, parte din grupul sfetnicilor. Dar toţi coloniştii au drepturi egale, bărbaţii ca şi femeile. In acest moment, secretara comitetului este o femee.

Mai aflăm că lumea din colonie trăeşte

paşnic, fără certuri şi fără lupte. Intrebăm: — „Dar în cazul când s'ar ivi o gâlceavă între dv.?“ — „Atunci instituim un tribunal de arbitraj...“

Azi sunt în colonie o sută douăzeci de familii. Fiecare familie, adică soţul şi soţia, posedă o cameră proprie. Când vine, însă, un copil, copilul este luat de comunitate şi crescut de specialişti, în pavilionul copiilor, în nişte condiţii higenice şi ştiinţifice, pe cari nu pot să le realizeze decât principii şi milionarii..

Mergem mai departe, prin colonie, şi cercetăm toate acele clădiri şi dependinţe, pe cari le-am văzut la sosire şi cari însumează gospodăria coloniei. Coloniştii au vre-o treizeci de vaci cu lapte. Acest lapte este, în primul loc, pentru hrana copiilor; ce mai rămâne este transformat sau vândut. Vizităm magaziile şi hangarele coloniei. Vedem diferite maşini agricole: pluguri, secerători, batoză... Aici este atelierul de fierărie, dincolo atelierul de tâmplărie. Aici este un mic gater, dincolo este o moară cu o piatră... Aici este un motor Diesel şi toată instalaţia necesară...

Părâul Ain-Harod — canalizat şi însănătoşit — scaldă toată gospodăria. Lângă părâu, văd felurite barăci şi într'o baracă este un mic atelier de tăbăcărie. Inţelegem că suntem într'o adevărată stupină

muncitorească, unde însă — altfel decât în experienţa noastă de până acum — fiecare muncitor este, în acelaş timp, şi patron... Recunoaştem că o atmosferă specială, de calm şi încredere, stăpâneşte în această mică lume de inovatori.

GOSPODĂRII INDIVIDUALISTE

In momentul plecării, mai vedem un fel de silozuri, unde coloniştii îşi adună recolta de cereale, şi trecem apoi prin camera directorială, ca să lăsăm într'un registru, numele şi data vizitei noastre. Această cameră directorială, este, deocamdată, şi cabinet dentar...

E ora două, după amiază. O căruţă trasă de doi cai robuşti stă gata să ia pe colonişti şi să-i ducă înapoi la munca agricolă... Privim pe coloniştii cari sunt în căruţă, fiecare cu câte-o sapă în mână. Sunt mai mult fete... Au pălării mari de pae şi bluze de lucrătoare... Intre fete, observ două, frumoase ca nişte principese... Fără să înţeleg pentru ce, un nour de reverie şi de preocupare pogoară pe inima mea... Este o fericire sau este un nenoroc patent, pentru comunităţile omeneşti, când se iveşte, în sânul lor, o femee prea frumoasă? Dela războiul troian şi până azi

răspunsul la această întrebare pare a fi grozav de întristător...

Dar primul sentiment, în fața acestor frumoase copile, cari au lăsat, în țările lor de naștere, strălucite perspective matrimoniale și-au venit, în Eretz-Israel, logodnice eterne ale Sionului — primul nostru sentiment, în fața lor, se cuvine să fie acela al robitei admirații! Eroice strănepoate ale Iuditei, ele au sfărâmat în țăndări oglinda care le spunea cât sunt de frumoase și au venit, în ceasul când Sionul își așterne nouile temelii, ca să macine piatră și să prășească — cu mâinile lor de regine!...

Plecăm, îmbogățiți de câte am văzut, dar tăcuți și împovărați de cugetare... Când era să ieșim din ograda coloniei, vedem pe dreapta niște șire de paie și sus pe-o șiră, un popândău, pus ca să sperie pasările. Pierre Lamazière, francez elastic și deapururi stăpân pe situații, ne scoate din gândurile noastre și provoacă un hohot general... Ne arată popândăul de pe șiră:

— Bon!... Nous sommes communistes, mais pas avec les oiseaux!...

In fața Ain-Harodului stă colonia Gheva, colonia-mamă. Mergem să vedem și această colonie. Terenul ondulează și coboară. In dreapta noastră, privim profilul nalt și abrupt al Transiordaniei, ferecat în aurul după amiezei. Străbatem lanuri de ovăz, bune de secerat, peste 10—15 zile. Ha-

luţii se arată, pretutindeni, încovoiaţi pe sapă sau pe greblă.

In colonia Gheva sunt numai vre-o douăzeci şi cinci de familii... Fiica a crescut mai mare decât mama. Aceeaşi privelişte, acelaş sistem social şi economic... Notăm şi aici nişte spaţioase coteţe pentru păsări, cum şi nişte grajduri, în cari se odihnesc planturoase vaci roşcovane.

Calvariţchi ne spune: — „Suntem pe linia coloniilor din Emek... Avem, la sud de calea ferată Haifa-Beisan, coloniile pe cari le vedeţi: Beth-Alfa, Tel-Iosef, Ain-Harod, mai departe Afuleh...

Avem, la nord de calea ferată Gheva (unde ne găsim în acest moment), Kumia, Kfar-Ezechiel, Merhawia, Balfuria, Tel-Adas şi altele, şi mai vechi şi mai noi... Unele încep deabia acum existenţa lor şi le veţi vedea când vom trece pe lângă ele... Aţi văzut un tip de colonie comunistă; celelalte sunt, mai mult sau mai puţin, la fel... Socotesc că va fi interesant, pentru d-v., să vedeţi şi un tip de colonie individualistă..."

Trecem pe lângă gara Ain-Harod, ne întâlnim încă odată cu trenul şi intrăm într'o gospodărie individualistă, la întâmplare. Gospodarul este acasă... E de fel dela noi, din Basarabia, dar plecat de multă vreme şi trăit câtva timp, haluţ, într'o colonie comunistă. Calvariţchi ne spune că

acest fenomen nu este insolit, în colonii. Uneori, coloniştii trec din gospodăriile comuniste în cele individualiste. Nu e nici o supărare. Fiecare face cum îl îndeamnă inima şi puterile. Şi un sistem şi altul are avantajele ca şi neajunsurile lui. Nu poţi să ştii exact: cine sunt mai fericiţi — comuniştii sau individualiştii? Când treburile merg bine, respiri mai mulţumit între individualişti, dar când năvălesc nevoile — şi năvălesc adesea — eşti mai la adăpost între comunişti.

Gospodarul Tverschi (dacă îi transcriu exact numele) ne primeşte cu voie bună, subt acoperişul său, şi d-na Lamazière, adevărat judecător de instrucţie, îi ia un lung interogatoriu.

De ce a plecat dintre comunişti? Cu cât l-a împrumutat Keren-Haiessod, când a început gospodăria? Care i-a fost inventarul agricol? In câtă vreme şi în ce rate se va plăti de datorie? Ce-i produc cei o sută de dunami pe cari îi cultivă? Cum îşi desface productele şi cât îşi opreşte pentru familie?... E mulţumit?... Copiii se duc la şcoală?... Unde şi cu ce plată?...

Din răspunsurile lui Tverski, Lamazière scoate observaţia că aceşti colonişti-sionişti au parte de mai multe înlesniri decât francezii cari se duc să colonizeze Algeria. Pe când d-na Lamazière, metodică şi ne-

obosită, îşi continua interogatorul, Pierre Lamazière descopere, subt fereastra odăii unde ne găseam, un tablou vrednic de penelul lui Murillo: Pe o pătură, întinsă la umbra casei, stau şi se joacă doi copii şi un căţel... Alături e o păpuşică şi o farfurioară cu lapte.

— „Ce-l mai întrebi pe om atâtea şi atâtea detalii! Uită-te la aceşti copii cari se joacă şi dă-ţi seama că mulţumirea şi înlesnirea sunt oaspeţii statornici ai casei!..."

Soţia lui Tverschi se arată cu un samovar în braţe. Gospodina nu vrea să plecăm de subt acoperişul ei cu gura uscată. Ne serveşte imediat o gustare — bine venită mai ales pentru tovarăşiii mei, cari au postit la Ain-Harod... Pe o faţă de masă curată, soţia lui Tverschi aşează ouă fierte, conopidă murată, unt şi lapte... Femeia e bucuroasă de oaspeţi şi par'că vrea să ne dovedească — în deosebi lui Calvariţchi, funcţionar superior în Executiva Sionistă — că ajutorul şi solicitudinile de cari au avut parte n'au căzut pe nişte netrebnici...

Complectăm noi dovezile pe cari ni le aduce buna gospodină... Casa e îngrijită; gospodăria de pe afară spune muncă şi purtare de grijă... In casa lui Tverschi mai trăesc, o cumnată şi un tată bătrân... Şi aceşti colonişti individualişti au coteţe şi grajduri bune. Tverschi are în grajd un

cal şi un măgar... Pe când umblăm prin gospodărie, descoperim la un colţ de magazioară pe bătrânul tată, adăpostit de Tverschi... Isbitor contrast între cele două generaţii!... Colonistul Tverschi e voinic, bine legat, agrest şi cam greoi la vorbă... E un muncitor, obicinuit cu câmpul şi cu efortul taciturn... Bătrânul e subţiratic, încovoiat, cu privirile neliniştite şi bănuitoare... In caftanul lui de evreu basarabean, el pare că se simte strein şi fără rost, aici la Emekul eroic...

Cu noi gânduri, cu un adaos de cunoştinţe, plecăm din gospodăria lui Tverschi şi ne îndreptăm spre Afuleh. Mergem pe lângă calea ferată şi printre holdele cari ondulează uşor, la respiraţia zefirilor de seară. Seninătate augustă învestmântă cerul şi pământul... Suntem în Galileea, plaiul Sfintei Evanghelii, leagănul împărăţiei sufleteşti, întemeiate de Mântuitorul şi — după cum începe să se vadă — atelierul sacru în care Dumnezeu prinde să-şi frământe din nou, pentru noi porunci şi pentru noi minuni, argila sa predilectă — poporul Israel.

Munţii cari ne înconjoară pe departe pornesc să se încunune cu trandafirii serei. Am lăsat în urma noastră munţii Ghilboa. Ne apropiem acum de Gebel-Dahi sau Micul Hermon. Spre apus, cu creştetul în soare, cu pantele în umbră, se profilează

Carmelul. Spre miază-noapte, sunt munţii Galileei superioare şi între ei, ca un cuib al visului şi al îngerilor, ni se destăinueşte Nazaretul... In acelaş timp, spre răsărit, în dreapta noastră, pare că singur în câmpia înconjurătoare, Taborul Schimbării la faţă, creşte pe cerul clar, rotund ca o jumătate de lună şi cu vârful acoperit de mânăstiri... Peste o săptămână (adică în ziua de Marţi, 4 Mai), Dumnezeu mă învredniceşte să ajung pe Taborul lui cel sfânt şi să repet cu Sf. Petru: „Bine este nouă să fim aici !...“

GALILEIA IN AMURG

Din cerul de crisanteme al serei, încep să se pogoare peste noi umbrele şi amintirile istoriei... Subt acest cer al Galileei şi pe aceste şesuri cu holde fericite, au curs fierbinţi şi sângeroase, valurile multor bătălii... Din adâncurile Bibliei şi până azi, câmpia aceasta a fost de multe ori scenă sângeroasă... Aici, Barac cu cei zece mii, din Neftali şi Zabulon, pogorî de pe Tabor, ca o avalanşă, şi aruncă în mlaştinile Kişonului, pe Sisera cu toată armata lui... Aici fură răfueli neîncetate între Israel şi vecini săi, Madianţi, Filisteni şi mai târziu Sirieni... Aici, coprinse tot locul, din munte până în munte, Holofern cu tabăra şi cu hoardele sale... Şi apoi, în scara vremilor, Antioh, Cleopatra, Pompei, Marcu Antoniu şi Titu trecură, poposiră şi se răsboiră în această câmpie a Esdrelonului, umplând bolţile istoriei, cu fumul deşartei şi trecătoarei lor slave omeneşti.

In epoca creştină, tot în câmpia aceasta, se luptară fragilele armate bizantine cu primele hoarde ale lui Mohamed, cavalerii cruciaţi cu viteazul Saladin, Napoleon cu Turcii, Englezii şi Aliaţii cu protivnicii lor, din războiul mondial...

Dar lupta cea mai mare, dar biruinţa supremă şi eternă, câştigată în câmpia aceasta, a fost în domeniul conştiinţei şi al spiritualităţei... Omenirea va privi, până la sfârşitul veacurilor, pe Fiul Omului, trecând cu ucenicii săi, printre holdele Galileei şi sămănând în inimile noastre împărăţia lui cea fără de moarte!...

Mergem spre Afuleh, viitorul centru al acestei regiuni pe care nepătrunsele planuri dumnezeeşti o trezesc, încă odată, la clocotele vieţii. O pădure de eucalipţi se întinde paralel cu linia ferată. Pe şosea întâlnim grupuri de haluţi, cari sfarămă cu ciocanele bulgării de piatră şi fac caldarâm.

Ajungem la porţile coloniei Balfuria. Un arc de triumf, deasupra porţei, aduce încă aminte de vizita lordului Balfour şi de entuziasmul coloniei care îi poartă numele. Traversăm colonia fără să ne oprim în ea. Obiectivul nostru este Kfar-Jeladim, (satul copiilor) o colonie-orfelinat, unde cresc şi muncesc orfanii Evreilor Ucrainieni, ucişi în ultimele pogromuri.

Colonia copiilor se proectează pe ma-

sivul Taborului. Perspectiva largă şi alcătuită din mii de covoare, pe care o ai, când priveşti, din colonie, spre munţii Carmelului, aminteşte valea Moldovei, văzută, seara, de pe culmea Paşcanilor... Intrând în ograda coloniei, ne întâmpină mai întâ, un popor de porumbei... Kfar-Jeladim estei în acelaş timp, şi republica porumbeilor...

Cercetăm toată instituţia, împinşi de personal îmbold de a cunoaşte, dar şi biciuiţi şi ageriţi de energia investigatorie a d-nei Lamazière. Aflăm şi aici o mie de detalii, din traiul, din regulile chinoviale, din activitatea şi din sufletescul acestui orfelinat. Copiii se guvernează singuri. Directorii lor sunt nişte sfetnici şi nişte spectatori. Totul se face şi se desface, în deliberările adunării. Dar copiii sunt prudenţi, unanimi, streini de separatisme şi de rebeliune. Până acum, n'a fost nici un caz de vreo neascultare, vrednică de măsuri excepţionale. Vârsta copiilor, acum de faţă, este de la şapte până la şaptesprezece ani.

Instituţia lor este o şcoală practică de agricultură. Moşia pe care o cultivă are o mie de dunami. Trăesc la o laltă, frăţeşte, şi băeţi şi fete. La bucătărie sunt doi bucătari, dar ajutoarele lor sunt copiii. O fată este directoarea sofrageriei. Există un comitet superior, compus din şapte copii mai mari, şi care conduce toată şcoala,

neapărat mereu cu sfatul personalului asistent. Copiii au caete, în cari sunt obligaţi să-şi noteze, zilnic, micile lor evenimente. Directorul citeşte cu vigilenţă toate aceste caete... Justiţia comunităţii este în mâna unui tribunal al copiilor...

In mijlocul clădirilor mari şi mici, cari alcătuesc şcoala şi republica acestor copii, este un rotocol mare de flori... Am cu mine herbarul, cumpărat din Ierusalim şi herborizez pe apucate... Rog pe directorul Bogaciov să-mi dea voe să culeg câteva flori, amintire dela Kfar-Jeladim... Directorul cheamă pe câteva fetiţe, cari stropesc florile, şi le arată dorinţa mea... „— Florile sunt ale copiilor... Cu orice prilej, mic sau mare, trebue să punem în mişcare resorturile interesului, participării şi ale deliberării lor..." Copilele vin şi-mi dau florile dorite...

Plecăm din nou, cu amurgul în faţă, străbatem Balfuria încă odată, ajungem în colonia şi la gara Afuleh şi o luăm, spre nord, pe soseaua Nazaretului. Am în geanta mea o scrisoare şi o duzină de ciorăpei, pentru copiii din Kevuţa Zerifa şi trebue să le predau celor în drept... Această colonie este o creaţiune nouă şi trebue să dibuim cărările cari duc la ea. Innainte de a părăsi soseaua, trecem pe lângă colonia *Transilvania*, întemeiată de evreii ardeleni. Peste o săptămână, în călătoria

mea a doua, în Galileea, opresc în dreptul acestor colonii şi grăesc româneşte cu coloniştii.

Ajungem în Kevuţa Zerifa... E de abia la început. O mână de oameni şi câteva barace provizorii. Dar soţia celui ce mi-a încredinţat scrisoarea şi duzina de ciorăpei lipseşte în acest moment, din colonie... Este numai copiliţa lui, care-i seamănă atât de mult în cât plec, cu conştiinţa convinsă că mi-am ţinut cuvântul şi am fost cu adevărat în Kevuţa Zerifa.

Seara lasă văluri violete peste munţii Galileei şi peste holdele Esdrelonului. Unde vom petrece noaptea care vine?... Francezii noştri n'au văzut încă (sau au văzut numai în trecere) viitorul mare port al Palestinei, Haifa de la picioarele Carmelului... Vom face popas în Haifa şi mâine vom vedea Nazaretul, Tiberiada, marea Sfintelor Evanghelii şi coloniile de lângă Iordan...

Mai nainte de-a ieşi în şoseaua Haifei, rătăcim câteva minute pe căile vecinale şi oscilăm între colonii. Ajungem la o colonie, pe care Calvariţchi, în semi-obscuritatea serei, n'o mai recunoaşte... Unde suntem? şi cum să ieşim la drumul cel mare?...

In lumina crepusculară apar înnaintea noastră două siluete — sunt două femei cari se întorc cu sapele pe umăr dela munca ţarinei... Portul lor drept şi liniile lor sprin-

tene arată că sunt femei tinere... Calvariţchi le cere desluşiri... Suntem în colonia Gingiar şi trebue să luăm cutare cale, ca să ieşim în şoseaua Haifei...

Ne îndreptăm spre Haifa, ducând cu noi această icoană simbolică şi odihnitoare a celor două coloniste, cari se întorc de la câmp, în faptul serei... Apariţia lor tânără şi viguroasă sigilează pentru mine, — cu sigiliul evidenţelor mistice — recolta gândurilor, a observaţiilor şi a bucuriilor mele, din această zi de 27 Aprilie.

Pe un drum încovoiat şi cucerit de arborescenţele serei ne apropiem de Haifa. Pe la ora opt seara intrăm în oraş şi după sfatul meu, înaintăm până sus pe Carmel, la frumosul otel „Herzlia“ între pinii încadraţi de Mediterana.

SFÂRŞIT — DELA HAIFA IARAŞ LA HAIFA

Iubită Simforoză, am intrat, cu felinarele aprinse, în clocotitorul oraş de sub Carmel. L-am traversat şi am urcat până sus, la capătul aleelor de pini şi de portocali, unde înfloreşte otelul „Herzlia"...

A doua zi, am cercetat unele lucruri din Haifa, pe cari nu le văzusem săptămâna trecută. După amiază am plecat spre Tiberiada, trecând prin Nahalal, prin Nazaret, prin Cana Galileei...

Dar, scumpa mea amică, povestirea mea se opreşte aci!... După ciclul complect Haifa—Haifa, notele mele rămân stenografice şi neinterpretate.

Poate că altădată, mai târziu — Domnul ştie când — voi fi în stare să reiau firul lăsat la Haifa şi să reconstituesc ciclul al doilea: Nazaret—Nazaret. Materialul trebue adunat, disciplinat şi trezit la viaţă.

Când se va întâmpla această a doua minune? Bucură-te cu mine că am putut să fac atâta cât am făcut!

Azi, la un an după călătoria în Pământul Făgăduinței, privindu-mă — așa cum am fost deapururi — un salahor cu ziua, mă întreb cu mirare, dacă într'adevăr tot ce ți-am istorisit e viață din viața mea, sau dacă nu cumva totul e un miraj al lecturilor și al dorului meu creștin și sionist...

Când oare am avut eu libertatea acestei luni de călătorie?... Și ce supliment de miracol a fost că am putut să stau pe loc și să fac să reînflorească, sub soaiele amintirii d-tale, sălbile și florile adunate din Țara Sfântă?

Iubita mea amică, e aproape un sfert de veac de când ridic în taină, pentru d-ta, uriașe castele în Spania? Câtă literatură, câtă filosofie și mai ales câtă apologie creștină, voiam eu să pun în temelia și în pereții acestor mari construcții! După atâția ani, dela primele mele scrieri, iată deabia câteva blocuri unghiulare!

Izbuti-voi să ridic vreodată, până la căpriori, fantasma mea arhitectonică?

E frumos să rămâi în eternă primăvară de iluzii și de proecte, dar e înțelept să recunoști, într'o zi, ca Mithridate, regele Pontului:

A mes nobles projets je vois tout conspirer,
Il ne me reste plus qu'à vous les déclarer...

Mărturisesc, însă, că sunt ceva mai fericit ca Mithridate...

Imi rămâne mângâierea mea creştină. Imi rămâne certitudinea că între florile din Nazaret, că între pietrele dislocate din Capernaum am gustat suprema pace pământească şi arvuna făgăduinţelor suprapământeşti.

Voi-va Domnul să-ţi spun visul până la capăt?...

Să aşteptăm cu îeţelepciune. Şi în cazul cel mai rău, să nu uităm că dincolo de umbrele, de opacităţile şi de inconformităţile vieţii de acum — ne aşteaptă lumina, transparenţa şi desăvârşita armonie!

A n e x ă

INTÂIA SCRISOARE CATRE SIMFOROZA

Să rump tăcerea, prin urmare, şi să răspund scrisorii d-tale cu prologul tainei ce presupui, pe drept, sufletului meu. E prea adevărat că şi eu sufeream de acest lung apus epistolar, pentru care mă dojeneşti atât de dulce. Dar crede-mă că puterea unei prime scrisori, şi a altora, după ea, care să reîmpreune cele două maluri ale întreruptei noastre corespondenţe, îmi lipsea cu cu atât mai mult cu cât nici d-ta nu-mi dădeai nici un ajutor (nu-mi scriai nimic) şi, afară de aceasta, după cum vei înţelege mai departe, „podul ce voeşti să reclădesc", e vorba să biruiască un fluviu! străin ştiinţei, ba chiar bănuelii d-tale.

Iţi aduci aminte, din cea din urmă a noastră întrevedere, că între planurile pe cari ţi le numeam şi ţi le înfăţişam ca povara mea de călătorie era şi acela să caut să studiez subiectul evangelic al Invierii,

în profitul unei pânze cu largi dimensiuni.

Sosit în acest oraş german, am început să lucrez cu toată râvna şi cu toată stăruinţa pe cari dorul după pinacoteca şi după mediul lui laborios le strânsese în mine de atâta vreme. Am petrecut zile întregi la picioarele câte unui capdeoperă şi alte zile întregi în mansarda mea, trudindu-mă să scot, din pragul muiat în ulei, viaţă şi velură. Am agonisit vreo 30 de motive şi am creat mansardei mele oarecare cinste şi căutare, în mica lume de artişti în auroră în care mă găsesc.

Era firesc ca în faţa atâtor subiecte inspirate din Scripturi, subiectul cu aceeaşi origină, la care mă gândeam din când în când, să ajungă să mă preocupe cu dinadinsul. Fantasma lui deveni precisă şi se înfipse in raza ochilor mei, definitiv. „Rabboni!" fu numele viziunii, ce pusese stăpânire cu încetul pe creerii mei de pictor. „Rabboni!..." este exclamaţiunea Mariei Magdalina în dimineaţa Invierii.

In Evanghelia lui Ioan (20, 11—16) citim următoarele: „Iar Maria sta plângând, la mormânt, afară, şi pe când plângea se plecă să se uite în mormânt, şi văzu doi îngeri, îmbrăcaţi în alb, şezând unul de către cap şi altul de către picioare, unde zăcuse trupul lui Iisus. Femee, de ce plângi? îi zic aceia. Le răspunde: pentru că mi-au luat pe Domnul şi nu ştiu

unde l-au pus. Zicând acestea, se întoarse înapoi şi văzu pe Iisus stând în picioare, şi nu ştia că e Iisus. Femee, dece plângi? pe cine cauţi? îi zice Iisus. Ea, gândind că este grădinarul, îi răspunde: Domnule, de l-ai luat tu, spune-mi unde l-ai pus şi eu îl voi ridica. Marie! îi zice Iisus. Rabboni! (adică, pe evreeşte, Invăţătorule) îi zice ea, întorcându-se".

Am citit aceste şase versuri de numeroase ori şi am căutat să le pătrund până în cele mai mici detalii pe cari le implică icoana lor. Am citit locurile paralele, Noul Testament, Biblia toată... şi diferite cărţi, introductive, din popas în popas, după lumina în creştere a cunoştinţii mele (o lumină neaşteptată care îmi răsărea întâia oară) şi urmărind dorinţa să fiu cât mai bine informat şi cât mai veritabil, în tabloul meu.

Versetele citate se par destul de clare şi în oglinda lor poţi să vezi cam următoarele: Maria stă la gura unei cripte, în poziţiunea de jale şi de bocet a femeilor din Orient (şi a femeilor noastre dela ţară, când jelesc la cimitir) cu vălul curs devale, cu părul desnodat. „Sta plângând, la mormânt afară", pare că însemnează că groapa mortuară era scobită în pardoseala unei încăperi mai mari, scobite, la rândul ei, în coastele Golgothei. Căci „locul unde s'a crucificat Iisus era grădină şi în grădină

un mormânt nou, săpat în piatră, în care nimeni niciodată nu fusese pus."

Să nu ne intrebăm şi să nu punem la preţ dacă cele trei spânzurători fuseseră ridicate chiar în acea grădină, sau afară, la poarta ei. E destul de verosimil că grădina coprindea o parte din coastele Golgothei şi se învecina cu zidul Ierusalimului. Ne interesează mult mai mult cum era mormântul. După confruntarea celor patru rapoarte evangelice şi cu informaţiuni suplimentare, trebue să ne modificăm reprezintarea de mai sus în modul următor: Mormântul în care fu depus Crucificatul avea o prispă, ori poate o mică tindă fără uşă şi apoi o cameră catacombală propriu zisă, în care pătrundeai printr'o deschizătură scundă, aceasta cu uşă. Locul de repaos era scobit nu în pardoseală, ci într'un perete, la oarecare înnălţime deasupra pardoselei şi probabil în peretele din faţa uşei. Scobitura era în lungul peretelui şi forma ei: ca o albie sau ca un jghiab.

Reciteşte acum fragmentul reprodus şi desnoadă, nod cu nod, fibra lui. Maria sta plângând la mormânt afară. In jalea ei, de eri şi de alaltăeri, crescută astăzi întreit peste cât era (nici trupul Lui să nu-l mai găsească !) ea se pleacă şi priveşte încăodată în camera mormântului. Durerile extreme, în ceasul lor dintâi, resping evidenţa

şi cer verificarea ei. Dar iată că pe peretele din faţa Mariei, la un capăt şi la celălalt al firidei mortuare, au crescut doi crini de miracol! doi îngeri în vestminte albe! Ochii Mariei văd, dar spiritul ei se târăşte zdrobit, jos, în prăpastia desnădejdii. Intre ce-i arată ochii şi înţelesul arătării e un gol ce se contractă progresiv. Femee, de ce plângi? aude Magdalina. Cu o forţare dureroasă, Maria reurcă pare că la suprafaţa realităţii şi răspunde, cu ochi ce vor să rumpă perdeaua lor de lacrămi: Pentrucă mi-au luat pe Domnul şi nu ştiu unde l-au pus. Dar nu apucă să-şi dea răspunsul şi cele două drăgălaşe apariţii, deabia văzute bine o clipită, îşi ascund feţele în palme, vestmintele lor se înserează, genunchii lor se frâng!... Maria îndrăzneşte să se întoarcă pe jumătate, dar fără să se scoale... Cine i-a surprins şi spăimântat pe aceşti misterioşi (şi pare că atât de favorabili) cunoscători ai furtului? Un bărbat stă în picioare în dreptul Magdalinei. — Femee, de ce plângi? pe cine cauţi? Maria ezită... Dureros de dulce, plângător şi privind în pământ, ea răspunde cu inima strânsă de durere şi de bănuială. (Nu cumva chiar acest grădinar o fi cel care a furat pe Invăţătorul?...): Domnule, de l-ai luat tu, spune-mi unde l-ai pus şi eu îl voi ridica. *Marie!* răsună

vocea mult iubită. Maria e în genunchi! şi braţele ei zboară înainte: — Rabboni!

Aceasta este clipa pe care voesc s'o capturez în tabloul meu. Caut printre diferitele schiţe în cari am încercat să fixez această clipă, dar nu găsesc nici o schiţă care să mă mulţumească şi după care să pot să ţi-o descriu. De aceea, îţi voi zugrăvi-o după... natura ei cea impalpabilă, trăitoare în ochii mei.

Priveşte mai întâi pe Magdalina. In figura ei, lacrimile şi durerea sunt tăiate de o fericire superlativă. Un rest de umbră pe obraji, două diamante aninate în gene, o fugă de durere peste gura întredeschisă... dar fulgerul certutindinii pe fruntea liberată brusc din părul leonin, în ochii cari recunosc pe Invăţătorul adorat, în transportul şi încordarea braţelor întinse!... — de sigur, o splendidă problemă de pictură: multiplă, lunecoasă, minţitoare, în stare să te chinuiască ani de zile şi să te satisfacă mediocru sau de loc. Această apariţie de durere în stingere şi de surprindere topită în iradiantă bucurie răsare, în tabloul meu, celui ce o priveşte, aproape faţă către faţă. Cu totul de profil şi deabia atingând pământul, Mântuitorul pluteşte în faţa Magdalinei, într'un vestmînt indefinit, pare-că de in, pare-că de spumă. Lumina care-l înconjoară în elipsă ai zice că e scutul aurorei, căci într'adevăr, departe, pe ultimele

planuri ale pânzei şi pe creştetele munţilor Moab, zorii „primei zile a săptămânii" au ridicat până la luceafăr suliţe de mărgean.

Suprema scenă are loc pe o terasă, din ale cărei margini grădina Mormântului se prăvale în pantă repede către zidul Cetăţii. Chiparoşi şi terebinţi împrejmuesc terasa, descrescând dela stânga spre dreapta, adică plantând în preajma peşterei un mănunchi viguros şi deşirându-se apoi devale, buchete-buchete. La dreapta — perspectiva Ierusalimului. Oraşul sacro-sant înfige în răsărit o siluetă sumbră, încovoiată, colţuroasă, din care ici şi colo proeminează marile edificii: Palatul lui Irod, circul lui, încheind în uriaşe catarămi de bronz centuroanele-i de granit, Cetatea Antonia, imperioasă şi lapidară şi însfârşit celebrul templu, moşneag paralitic, pironit în scaun de pridvoare şi purtând, pe capu-i alb ca neaua, un diadem de aur. In fundul zării, printre crestele de azurită ale Moabului: adâncătura Mării-Moarte.

Acesta e tabloul meu — ce va să fie— „Rabboni!"

* * *

Ştii că sunt cap în care totul trăeşte şi valorează mai întâi subt raportul formei şi al culoarei. Ţi-am mărturisit adesea că

filosofia (cu sitele ei logice, cu valţurile ei demonstrative şi cu toată curelăria-i de subtilităţi şerpuitoare) îmi dă, vecinic, impresiunea unui interior de fabrică, în care m'am sfiit şi mă sfiesc să intru. Darul meu este să prind frumoasa formă vie, faldurii şi fiorii acestei existenţe, în oglinzi înmărmurite; darul d-tale este să te întrebi de unde aceste forme, reală ori nu această existenţă şi de ce aceşti fiori la suprafaţa ei. Zadarnic m'ai tot încredinţat, cu câteva ocaziuni şi pe temeiul câtor va răspunsuri, la cari m'ai constrâns, că aş putea şi eu să silabisesc catechismul vreunui filosof...

„Sunt hughenot născut
Şi n'am să mor catolic!...“

Neputinţa mea ca să gândesc, chiar şi gândurile cele mai abstracte, altfel de cât în cojocul imaginii, mi-a legat mie însu-mi despre mine icoana unui cioban cu totul nechemat la asemenea lucruri boereşti. Imi simt ideile, subt frunte, crescînd atât de rămuroase şi atât de încărcate cu noduri de imagini, în cât niciodată — gândesc eu — nu voi putea să scot din ele riglă de geometru întru ale filosofiei, sau cot de măsurat pânză metafizică. Departe de mine ca să-mi pară rău de această incapacitate; căci dacă ea însemnează o faţă a medaliei mele sufleteşti, cealaltă, drept despăgubire, ori drept consecinţă, e bătută cu efigia lui Apollo.

De ce cred necesar să-ţi recapitulez acest paragraf familiar? Pentru un întreit motiv: 1) Ca să trag o brazdă cu putere de hotar între ce este al meu şi ce nu este. In scrisorile mele de mai departe, mă voi menţine cu luare aminte pe ogorul propriu: *al faptului* bun de pus în cadră, al lucrului *văzut* şi *vizibil;* iar d-ta trebue să ştii aceasta din capul locului. 2) Vreau să te feresc de bănuiala că (mai ştii!) de când sunt în Germania îmi va fi căzut drag vreun sistem filosofic şi de acolo: o regretabilă confuziune, în capul meu numai de pictor. N'am uitat şi nu voi uita niciodată, scumpă Hypatie a vremii mele, ceea ce îmi spuneai uneori, întristată, anume că, în filosofie, semifilosofii sunt o pricină permanentă de încurcătură şi de certuri fără noimă. Te încredinţez că voi simţi totdeauna faţă cu d-ta o ruşine salutară şi că nu te voi indispune niciodată cu cine ştie ce produse filosofice falsificate. In fine 3) în această materie, când voi avea nevoe, nu-ţi voi aduce martoră altă autoritate de cât pe a d-tale. Probe, iată imediat.

Adesea, când amurgul îmbrăca în doliu sur atelierul meu de la Şosea, şi când depunem paleta, d-ta — cea sosită un moment mai înainte—îmi mărturiseai subţirea decepţiune prin care, ca printr'un văl, priveai peste cetatea înţelepciunii omeneşti. Munca

d-tale de peste zi, atâtea file puse la cântar, atâtea gânduri răscolite te mulţumeau mult mai puţin de cât pe mine, în aceiaşi zi, umerii, vadul sau crysanthemele pe cari le pictasem. Ca de pe vârful unui deal, îmi arătai devale, sub ochii minţii d-tale, cutare ori cutare domă, cutare ori cutare creastă de templu filosofic şi făcându-mă să admir frumoasa lui înfăţişare, arta care-l concepuse, planul care-l prezidase, îmi spuneai, ca între patru ochi, defectul lui ascuns şi incurabil, dintele de ruină, zidit în temelie-i. Câte nume celebre: atâtea erori iniţiale, atâtea puncte de vedere cu valoare numai personală, atâtea fragile ipoteze.

Făcându-mi fără de rezervă aşa destăinuiri, făceai, specialităţii d-tale, pentru mine unul, un foarte rău serviciu. M'ai deprins să văd în oricare sistem speculativ, vechiu ori nou, 95⁰|₀ zgură şi eroare şi deabia ce mai rămâne: argint şi adevăr, afară de aceasta: să leg noţiunii de „sistem„ — iremediabil! —imaginea unui laţ care se stânge. Un „sistem" filosofic a ajuns să însemneze, pentru mine, un ştreang pe gâtul Existenţei. Mi se pare că, prin definiţiune, un „sistem" nu poate să fie altceva decât un laţ care taie ori sugrumă ceea ce a impresurat. Deploră efectul lecţiilor d-tale asupra mea!

O convingere care-şi făcea loc, zi cu zi, în cugetul d-tale, acum pe urmă, era că, pe domeniul speculaţiunii pure nu se poate

sămăna nimic, nu se poate recolta nimic. Rezultatele cercetării înnalt filosofice, ziceai d-ta, sunt deadreptul negative şi disolvante. Pe garanţia unui profund cugetător modern, mă asigurai că platoul cel mai înalt al Cordilierilor Filosofiei, după cum l-au judecat ochii acelui condor (poate singurul care a zburat până acolo) este sterp, pustiu şi jalnic, ca nu ştiu ce tarâm de prin poveşti. Nici o viaţă, nici o frumuseţe, nici un adevăr de hrană sufletului nostru nu se pomeneşte la acea înnălţime. Bizar impresionată de atât deşert şi atâta secetă, cari sunt partea şi descoperirea unor explorări atât de eminente, erai adusă să gândesti că poate geniul omenesc greşeşte direcţiunea orientării sale şi caută prea departe ceea ce pare-că ar trebui să se găsească mai aproape de noi, mai la îndemâna noastră. O lege adâncă voeşte ca elementele şi bunurile neapărat trebuincioase vieţii să fie risipite împrejurul nostru, pentru ca să le putem agonisi cu oare care înlesnire.

Aerul, lumina, apa, roadele pământului... sunt cu noi şi lângă noi. Ce-ar fi dacă lumina şi aerul ar trebui căutate pe vârfurile munţilor, dacă izvoarele n'ar voi să se coboare până în văile noastre şi dacă grâul ar creşte numai printre crăpături de stâncă?... Acest suflet omenesc vrea şi el: siguranţă, adevăr. Să crească, oare, această pâine pe nişte culmi atât de pră-

păstioase şi de neajunse? Să gâlgâe această apă numai în pâlnia vulcanilor?...

Mi se pare că aceste consideraţii rezumă nimerit una din convorbirile noastre de pe urmă, ori mai bine una din acele conferinţe, la cari te mulţumeai numai cu un ascultător — cu mine.

In contrast cu acel imperiu glacial — al înţelepciunei pure — îmi aşezai imperiul înţelepciunii practice şi al inimii noastre în genere, căruia începusei să-i acorzi luare aminte şi reflexiune. Era şi timp! Lecturile şi fecunda d-tale meditare proprie te purtaseră atâta de departe că, privind de acolo înapoi, lumea şi tot ce e pe ea ţi se părea ca un fum ce se târăşte pe o ţară incendiată de Barbari. Legile mari şi mici cari ne stăpânesc, ordinea subt al cărei cer primim binefacerile soarelui şi transparenţele de lună, însuşi Centrul către care simţim cum converg în taină spiţele nepriceputei roate a tot ce este şi a tot ce suntem: ajunseseră să ţi se pară: primele — problematice, a doua — iluzorie, acest din urmă — dislocat şi risipit neantului.

Din această sinistră depărtare, bunul d-tale simţ te chema, din ce în ce mai mult, la strămoşescul cămin al înţelepciunii practice. Te atinsese bănuiala că, deşi subt cele mai riguroase garanţii ale cugetării, calea de pe care reveneai la pas se putea

să fie o stranie cale a rătăcirii.. Erai în preziua presupunerii (aceasta e impresiunea cu care am plecat de lângă d-ta), că izvoarele certitudinei şi ale adevărului s'ar putea să fie chiar în valea noastră, în pieptul vreunei stânci familiare, la îndemâna cerinţelor şi a setei sufletelor noastre.

Certitudine şi adevăr !... Ceva pe care să-l putem coprinde şi cu inteligenţa şi cu simţirea, ceva care să ne subjuge prestigiului său numărat, constatat, întemeiat pe fapte (până unde putem pricepe) tainic, covârşitor, extraordinar (de aci înainte), ceva care să curgă răcoros, mângâetor şi drag, în conca inimii, brobonând-o cu lacrimi şi cu diamante, şi care, în acelaş timp, prin ţevi de fier ! să ţâşnească în atriul vieţii noastre, revărsându-ne fără scădere: pacea, temeinicia şi bravura — iată ceea ce nu cunoaşte, nu posedă, nu e în stare să ne dea înţelepciunea pură.

Simforoză, ideala mea prietenă, eu am găsit Certitudinea şi Adevărul.

(Literatură şi Artă Română, 1905).

TABLA DE MATERIE

INDREPTARI:

La	pag.	111,		citeşte:	James *Moffatt.*
,,	,,	112		,,	*ale* unui principe eclesiastic
	,,	113		,,	*dau* afară
,,	,,	115		,,	*nedecorat*
,,	,,	116		,,	*însoţeau*
,,	,,	119		,,	*în* Via Dolorosa
,,	,,	119	(jos)	,,	cu *intimă* părere de rău
,,	,,	120		,,	*linteo* tersit
,,	,,	121		,,	geme *de ei*
,,	,,	126		,,	Eram *la* porţile
,,	,,	137		,,	lespedea *violetă*
,,	,,	143		,,	*Moria*
,,	,,	162		,,	*Siloe*
,,	,,	168		,,	mai dese şi *mai* asemănătoare
,,	,,	172		,,	*pâlcuri* de pini
,,	,,	174		,,	*au* căzut
,,	,,	178		,,	*depărtările* bărăganului
,,	,,	180		,,	*a* bisericilor latine
,,	,,	187		,,	Mă ridică *din* genunchi
,,	,,	187	(jos)	,,	*Revenim*
,,	,,	191		,,	se *împărtăşesc* arhiereii
,,	,,	227		,,	*în* Anglia
,,	,,	232		,,	pereţii *striaţi*

EDITURA „CUGETAREA"

Direcţia: P. C. GEORGESCU-DELAFRAS

AUTORI ROMANI:

G. Chelaru şi Cr. Popescu	Noua ortografie a Academiei Române, ed. III-a	Lei 22.—
N. Crevedia:	Bacalaureatul lui Pulu	« 50.—
—	Dragoste cu termen redus	« 60.—
Mircea Damian:	Două şi-un căţel	« 45.—
Sidonia Drăguşanu:	Intr'o gară mică	50.—
Mircea Eliade:	India	« 60.—
Pulu Gârcineanu:	Lângă Schitul lui Tărâţă	« 50.—
Al. Lascarov-Moldovanu:	Mamina, ed. II-a	« 50.—
E. Lovinescu:	Memorii	« 70.—
Gib. I. Mihăescu:	Zilele şi nopţile unui student întârziat	« 90.—
V. Monda	Urechea lui Dionys	« 50.—
Horia Oprescu:	Floare Neagră	« 50.—
Ion Pas:	Veşnicul Invins	« 50.—
Cezar Petrescu:	Apostol, ed. III	« 70.—
—	Oraş patriarhal, 2 vol. ed. II	« 125.—
—	Fram, ursul polar	« 50.—
Marta Rădulescu:	Clasa VII-a A	« 50.—
Eugen Relgis:	Prieteniile lui Miron	« 35.—
Eugeniu Sperantia:	«Papillons» de Schumann	« 75.—
Damian Stănoiu:	Fete şi Văduve, ed. II	« 60.—
—	Alegere de stareţă, ed. II	« 60.—
Grigore Tăuşan:	Dincolo de Cotidian	« 50.—
Ioan Timuş:	Transiberiana	« 40.—
I. Valahu:	Istoria Românilor	« 70.—
V. Vâlcovici	Conferinţe la Radio	« 50.—

AUTORI STRAINI:

Casanova:	Memorii I,II,III,IV,V	« 50.—
Lew Gumilewsky	Stradela Câinilor	« 50.—
Emil Ludwig:	De vorbă cu Mussolini	« 50.—
—	Conducătorii Europei	« 60.—
Iacob Wassermann	Etzel Andergast, 2 vol.	« 120.—
—	Cazul Maurizius, ed. II-a 2 vol.	« 100.—
Guido da Verona:	Cântecul de totdeauna	« 55.—
Stefan Zweig:	Marie Antoinette, ed. III	« 55.—
—	Casanova	« 35.—
—	Fouché, ed. II	« 55.—
—	Amok	« 50.—

IN CURS DE APARIŢIE:

Emil Ludwig	Fiul omului
—	De vorbă cu Masaryk
—	Wilhelm II
T. Muşatescu	Mica Publicitate
Cezar Petrescu	1907 (Răscoalele)
N. Crevedia	Dragoste împletită în opt
V. Hugo	Mizerabilii (operă complectă)